ΓΕΩΡΓΙΟΥ Θ. ΖΩΡΑ
Τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας
Διευθυντοῦ τοῦ Σπουδαστηρίου Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ ΜΟΥΡΑΤ ΤΟΥ Β΄

(ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΒΑΡΒΕΡΙΝΟΝ ΚΩΔΙΚΑ 111 ΤΗΣ ΒΑΤΙΚΑΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ)

Ἐν τῷ Δ΄ τόμῳ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐδημοσιεύσαμεν τὰ πρῶτα κεφάλαια τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ βαρβερινῷ κώδικι 111 τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης διασωθείσης Ἱστορίας τῶν Τούρκων σουλτάνων, περιεχούσης τὴν εἰς δημώδη γλῶσσαν ἀφήγησιν τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αἰώνων, καὶ ἀκριβέστερον τῆς περιόδου ἀπὸ τοῦ 1373 μέχρι τοῦ 1513.

Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου καὶ τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων, ἅτινα παρουσιάζει τὸ κείμενον, ἐγένετο ἄλλοτε λόγος. Τώρα περιοριζόμεθα νὰ δημοσιεύσωμεν τὸ εἰς τὸν σουλτάνον Μουρὰτ τὸν Β΄ ἀναφερόμενον κεφάλαιον, μεθ' οὗ ὁλοκληροῦται ἡ ἔκδοσις τοῦ ὅλου χειρογράφου [1].

Εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον τῆς ἱστορίας του, ὡς καὶ εἰς τὰ προηγούμενα, εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ὁ ἄγνωστος χρονογράφος εἶχεν ὡς βασικὴν πηγὴν τὴν ἱστορίαν τοῦ Χαλκοκονδύλη, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν γεγονότων, κατὰ κανόνα μὲν πιστῶς, ἐνίοτε ὅμως ἀφίσταται μικρὸν ἐκείνου, εἴτε συντέμνων τὴν ἀφήγησιν εἴτε παραλείπων ἐξ ὁλοκλήρου τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Ἀθηναῖος ἱστορικὸς ἐπεκτείνεται εἰς λεπτομερείας, ἀφορώσας εἰς τὴν περιγραφὴν χωρῶν ἢ λαῶν ἢ ἐθνῶν [2]. Σπανίως ἀναγράφονται εἰδή-

---

1. Τὰ ἤδη ἐκδοθέντα τμήματα τῆς ἱστορίας εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ βασιλεία τῶν σουλτάνων Μουρὰτ Α΄, Βαγιαζὴτ Α΄, Μουσουλμάνου, Μουσᾶ καὶ Μεχμέτ, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τόμ. Δ΄, Ἀθῆναι 1954, σελ. 219 - 262, 2) Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ βασιλεία Μωάμεθ Β΄ τοῦ Κατακτητοῦ, Ἐπετηρὶς τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. ΚΒ΄, Ἀθῆναι 1953, ἀνάτυπον σελ. 1 - 80, 3) Ἡ βασιλεία τῶν Τούρκων σουλτάνων Βαγιαζὴτ Β΄ καὶ Σελὴμ Α΄, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. ΚΓ΄, Ἀθῆναι 1954, σελ. 415 - 452.

2. Περὶ τοῦ θέματος τῶν ἱστορικῶν πηγῶν τοῦ ἀγνώστου χρονογράφου θὰ ἀσχοληθῶμεν εἰδικώτερον κατὰ τὴν προσεχῆ ἔκδοσιν τοῦ ὅλου ἔργου εἰς αὐτοτελῆ τόμον.

σεις, μὴ ἀπαντῶσαι εἰς τὸν Χαλκοκονδύλην. Διὰ τὴν εὐχερεστέραν ἀντιπαραβολὴν τῶν δύο κειμένων, υἱοθετήσαμεν τὴν αὐτὴν διαίρεσιν εἰς παραγράφους, σημειοῦμεν δὲ παραλλήλως τὰ ἀντίστοιχα χωρία τῆς ἱστορίας τοῦ Χαλκοκονδύλη.

Ὁ συγγραφεὺς ἐμφορεῖται πάντοτε πατριωτικῶν αἰσθημάτων, καταδικάζει αὐστηρῶς καὶ εἰς πᾶσαν παρεχομένην εὐκαιρίαν τὰς βαρβαρότητας καὶ τὰς δολοπλοκίας, ὡς καὶ τὴν ὕπουλον καὶ αἱμοβόρον πολιτικὴν τῶν Τούρκων σουλτάνων, δὲν παραλείπει ὅμως νὰ κατακρίνῃ καὶ τυχὸν ἀστοχίας τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὴν κακὴν πολιτείαν τῶν ὁποίων ἀποδίδει μάλιστα καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν βραδύτερον καταστροφὴν καὶ διάλυσιν τῆς αὐτοκρατορίας [1].

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο διεσώθη κολοβόν, διότι, ὡς σημειοῖ ὁ ἀντιγραφεύς, «*ἔλλειπανε καμπόσα φύλλα τοῦ πρωτοτύπου καὶ δὲν ἔχω τὸ τέλος τοῦ σουλτὰν Μουράτη ὁ δέκατος*».

Πβ. καὶ τὰς λίαν διαφωτιστικὰς μελέτας τοῦ Gy. Moravcsik: 1) Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. Ε΄, 1930, σ. 447 ἑπ., 2) Bericht des Leonardus Chiensis über den Fall von Konstantinopel in einer vulgärgriechischen Quelle, Byzantinische Zeitschrift 44 (1951), σελ. 428 - 436.

1. Πρὸς εὐχερεστέραν παρακολούθησιν τῆς ἀφηγήσεως παραπέμπομεν διὰ τὰς σημαντικωτέρας τῶν ἀναγραφομένων ἱστορικῶν πληροφοριῶν εἰς τὰ παράλληλα χωρία τοῦ κλασσικοῦ ἔργου τοῦ I. Χάμμερ, Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ Κ. Κροκιδᾶ, Ἀθῆναι 1870. Τὸ περὶ τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β΄ κεφάλαιον καταλαμβάνει τὰς σελ. 51 - 177 τοῦ Β΄ τόμου.

φ. 35r

Μουράτη⟨ς⟩ [1].

(1,1-7,13) [2]. *Ἔσοντας καὶ ἀπόθανε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης* [3] *καὶ ἐβγῆκε ὁ λόγος εἰς τὸν κόσμο, ἐκάθησε εἰς τὴν βασιλεία του ὁ υἱός του, ὁ σουλτὰν Μουράτης* [4], *ὁ ὁποῖος εὑρίσκετόνε εἰς τὴν Προῦσα, εἰς τοὺς 1419* [5]. *Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀκούσανε τὸν θάνατο τοῦ γέρου καὶ ἐκάθησε εἰς τὴν βασιλείαν ὁ υἱός του ὁ σουλτὰν Μουράτης. Τότε ἐκράξανε τὸν σουλτὰν Μουσταφᾶ* [6],
φ. 35v *τὸν υἱὸν τοῦ Μπαγιαζίτη, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετόνε εἰς τὴ Λέμνο, ἴς τὸ νησί, εἰσὲ φυλακή. Καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὁποὺ ἐστείλανε νὰ τόνε φέρουνε* [7], *δὲν ἠμπορούσανε νὰ περάσουνε ἀπὸ τὰ στενὰ τῆς Καλλίπολης ἀπὸ ἐναντίον καιρό. Καὶ τὴν ἄλλη μερέα ἐβάλανε κάτεργα εἰς τὸ ἀπέραμα τῆς Καλλίπολης, νὰ μὴν ἀφήσουνε νὰ περάσῃ ὁ σουλτὰν Μουράτης, νὰ πάγῃ νὰ καθίσῃ βασιλέας εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι. Τότε ἐσηκώθησαν οἱ ἄρχοντες τοῦ παλατίου τῆς Πόλης καὶ ἐδιάβησαν ἀτοί τους εἰς τὴν Καλλίπολι, διὰ νὰ συναπαντήσουνε καὶ*

---

2 βα-βασηλήᾶ του 3 ἐβρησκίετονε semper *μπρούσα 6 λένο 8 ἠμπορούσανε : ὑπορούσανε* cod.

---

1. Τὸ εἰς τὸν σουλτάνον Μουρὰτ τὸν Β' ἀναφερόμενον κεφάλαιον ἀκολουθεῖ τὴν ἱστορίαν τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Α' καὶ καταλαμβάνει τὰ φύλλα 35r - 50v τοῦ κώδικος.

2. Ἐν τῇ ἀρχῇ ἑκάστης παραγράφου ἀναγράφεται τὸ ἀντίστοιχον χωρίον τοῦ Χαλκοκονδύλη. Αἱ παραπομπαὶ γίνονται εἰς τὴν ἔκδοσιν Darkò, Laonici Chalcocandylæ Historiarum Demonstrationes, Βουδαπέστη 1922. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ ἡ ἱστορία τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β' καταλαμβάνει τὰς σελ. 1 - 146 τοῦ Β' τόμου.

3. Ἐννοεῖται ὁ σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Α', περὶ τοῦ ὁποίου ὁ χρονογράφος ὡμίλησεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ τῆς ἱστορίας του. Βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἡ βασιλεία τῶν σουλτάνων Μουρὰτ Α', Βαγιαζὴτ Α', Μουσουλμάνου, Μουσᾶ καὶ Μεχμέτ, ἔνθ' ἀν., σελ. 249 - 254.

4. Ὁ Μουρὰτ ὁ Β', σουλτάνος τῶν Τούρκων, ὁ ἐπικληθεὶς Γαζῆς (δηλ. Νικητής), ἐγεννήθη τῷ 1404 μ.Χ., ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῷ 1421, ἐγκατέλιπε τὴν ἀρχὴν τῷ 1443, ἀνῆλθεν εἰς αὐτήν, διὰ δευτέραν φοράν, τῷ 1444, ἐγκατέλιπε καὶ πάλιν αὐτὴν μετὰ τὴν μάχην τῆς Βάρνης, ἵνα διὰ τρίτην φορὰν ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον δύο μόλις μῆνας μετὰ τὴν παραίτησίν του, βασιλεύσας ἔκτοτε μέχρι τοῦ 1451, ὁπότε καὶ ἀπέθανεν.

5. Ἐσφαλμένως ὁ χρονογράφος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μουρὰτ ὁ Β' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1419, δεδομένου ὅτι οὗτος διεδέχθη τὸν πατέρα του, ἀποθανόντα τῷ 1421.

6. Μουσταφᾶς, ὁ υἱὸς τοῦ Βαγιαζὴτ τοῦ Α', μνηστὴρ τοῦ τουρκικοῦ θρόνου, ἐφυλάσσετο ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου.

7. Περὶ τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας εὑρίσκετο ὁ Δημήτριος Λάσκαρις ὁ Λεοντάριος, βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 53.

νὰ μιλήσουνε μὲ τὸν Μουσταφᾶ, τὸν υἱὸν τοῦ Μπαγιαζίτη, καὶ ὄχι τὸν Μουσταφᾶ, τὸ παιδὶ τοῦ σουλτὰν Μουράτη [1]. *Καὶ τότε, ὡσὰν ἐμιλήσανε οἱ ἄρχοντες, τοῦ ἐτάξανε ὅτι νὰ γενῇ βασιλέας εἰς τὴν Λύσι, 'ς τὴν Ρούμελη. Καὶ οὕτως ἔστερξαν, μὲ τοιοῦτο, ὅτι νὰ τούσε δώσῃ τὴν Καλλίπολι ὀπίσω, ὁποὺ τὴν εἶχανε παρμένη οἱ Τοῦρκοι πρωτύτερα πολὺν καιρό* [2]. *Καὶ ἐτοῦτα τὰ πράματα, ὁποὺ ἐκαταπιάστησαν οἱ φρόνιμοι Ρωμαῖοι, ἔκαμνε χρεία νὰ τὰ κάμουνε πρωτύτερα, ὅταν ἐπολέμησε ὁ Ταμερλάνος μὲ τὸν σουλτὰν Μπαγιαζίτη, καὶ ἐπῆρε τὸν σουλτὰν Μπαγιαζίτη, καὶ ἐχάλασε καὶ τὸ φουσσᾶτο του, ὁποὺ τὸν ἐνίκησε, ὡς καθὼς τὰ ἐγράψαμε πρωτύτερα* [3], *«καὶ ὄχι τώρα, ὁποὺ ἐδυναμώσανε, καὶ ἔγινε βασιλέας ὁ σουλτὰν Μουράτης, καὶ τὸν ἐκάμετε ἐχθρό». Καὶ αὐτοῦ ἀπεράσανε τόσοι βασιλεῖς Ρωμαῖοι φρονιμώτατοι καὶ ἀνδρειωμένοι· ἀμμὴ τί νὰ εἰπῶ, ὁποὺ αὐτοὶ οἱ ὕστεροι βασιλεῖς ἤτανε ἡ ἀφορμὴ καὶ ἐχάθη τὸ μεγαλώτατο βασίλειο καὶ ἐχάθη καὶ τόσος λαὸς καὶ τόσες χῶρες καὶ τόσοι χριστιανοί ; Τότε, ὡς τὰ ἔμαθε ὁ Μουράτης αὐτά,*

φ. 36r *ἔστειλε μαντατοφόρους εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι νὰ μὴν κάμουσι | ὄξω ἀπὸ κεῖνο, ὁποὺ ἐτάξανε τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη, τοῦ πατρός του. Καὶ τὴν ἄλλη μερέα ὁ πασᾶς τοῦ σουλτὰν Μουσταφᾶ, ὀνόματι Μπαγιαζίτης* [5], *ἦρθε εἰς τὴν*

---

27 μαντοφόρους *29* ante *ἦρθε* delevi *ἐ*

---

1. Πρὸς ἀποφυγὴν τυχὸν συγχύσεως, ὁ χρονογράφος σαφῶς καθορίζει, ὅτι ἐδῶ πρόκειται περὶ τοῦ Μουσταφᾶ, υἱοῦ τοῦ Βαγιαζὴτ τοῦ Α΄, ὑποψηφίου εἰς τὸν θρόνον, καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ συνωνύμου υἱοῦ τοῦ σουλτάνου Μουράτ.

2. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 53 : «Ὁ δὲ Μουσταφᾶς ὤμοσεν ἀποδοῦναι τῷ αὐτοκράτορι τὴν Καλλίπολιν, καὶ πρὸς ἄρκτον μὲν τὰ ποντικὰ μέρη μέχρι Βλαχίας, πρὸς δυσμὰς δὲ τὰ τῆς Θεσσαλίας μέχρις Ἐρισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους». Βλ. καὶ Χαλκοκονδύλην, Β΄, σελ. 1,8-17.

3. Περὶ τοῦ Ταμερλάνου ὁ χρονογράφος ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν ἐν τῷ περὶ τοῦ Βαγιαζὴτ τοῦ Α΄ κεφαλαίῳ τῆς ἱστορίας του. Βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἡ βασιλεία τῶν σουλτάνων Μουρὰτ Α΄, Βαγιαζὴτ Α΄, Μουσουλμάνου, Μουσᾶ καὶ Μεχμέτ, ἔνθ' ἀν., σελ. 228 ἑπ.

4. Ὁ χρονογράφος, ὅστις κατὰ κανόνα περιορίζεται εἰς τὴν ξηρὰν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων, δὲν παραλείπει ἐνίοτε νὰ διατυπώνῃ καὶ κρίσεις του ἐπὶ τῶν ἱστορουμένων πραγμάτων. Ἐνταῦθα ἐμφανίζεται αὐστηρὸς τιμητὴς τῆς πολιτικῆς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπιρρίπτει μέγα μέρος τῆς περαιτέρω δραματικῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων.

5. Περὶ τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ὑπὸ τὸν Ἰμβραὴμ πασᾶν, μέγαν βεζύρην τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Β΄, βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 56 - 57. Ὁ χρονογράφος μας ὀνομάζει τοῦτον Μπαγιαζίτην (βλ. Χαλκοκονδύλην : Παιαζήτης). Γράφει περὶ αὐτοῦ ὁ Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 608, σημ. Β΄ : «Ὁ Δούκας ἐπαινεῖ τὸν Ἰμβραὴμ πασᾶν λέγων : «Ἰπραΐμ τινα... ἄνδρα συνετὸν καὶ εὐήθη καὶ πρὸς τὰς τῶν Τούρκων ἀναιδεῖς βλακείας καὶ ἀσελγείας ἀσυνήθη», ἐντεῦθεν δ' ἴσως ὁ Καντεμῖρος ἐπεκάλεσεν αὐτὸν Ὀδυσσέα Τοῦρκον».

Πόλι ἀμπασσαδόρος, καὶ ἐμίλησε μὲ τὸν βασιλέα Παλαιολόγο [1], *ὅτι, ἂν ὁρίσῃ, νὰ γενοῦνε συντρόφοι εἰς τὴν ἀφεντία μὲ τὸν σουλτὰν Μουσταφᾶ* [2] *καὶ διὰ βεβαίωσιν τῆς βασιλείας «νὰ σοῦ δώσωμε 12 παιδία τζελεπῆδες, τὰ πρῶτα τῶν ἀφεντάδων, τὰ καλύτερα, καὶ νὰ σᾶς δώσῃ καὶ ἑκατὸ χιλιάδες φλωρία καὶ τὴν Καλλίπολι μὲ ὅλο της τὸ σύνορο», μόνε νὰ μὴν βοηθήσῃ μήτε τοῦ ἑνοῦ μήτε τοῦ ἄλλοῦ* [3], *μόνε νὰ ἀφήσῃ θεῖον καὶ ἀνιψιὸν νὰ πολεμήσουνε, καὶ ὅποιος νικήσῃ ἂς ἔναι βασιλέας καὶ νὰ κληρονομήσῃ τὴν πατρική τους βασιλείαν. Τότε ὁ βασιλεὺ ἐμέτρησε, ὅτι «ὄντα πολεμοῦνε οἱ δύο ἔναι καλύτερο διὰ τὴν βασιλείαν μου, καὶ ὅποιος ἤθελε νικήσει, ἤθελε ἀγαπᾷ νά 'χῃ τὴν ἀγάπη μου». Ἀμμὴ ἄλλαξε τὴν βουλὴ αὐτὴ καὶ ἐγύρισε νὰ βοηθήσῃ τοῦ Μουσταφᾶ. Καὶ ὁ πατέρας τοῦ βασιλέως, ὁ γέροντας* [4], *ἔλεγε τοῦ υἱοῦ του τοῦ βασιλέως, ὅτι «δὲν ἔναι δίκαιο νὰ χαλάσωμε τὴν ἀγάπην, ὁποὺ ἔχομε μὲ τὸν σουλτὰν Μουράτη, μήπως καὶ ἔρθῃ τὸ ἐναντίο καὶ νικήσῃ ὁ σουλτὰν Μουράτης καὶ θέλομε ἔχει μάχες καὶ κίνδυνα· καὶ κάμει χρεία νὰ βάλωμε τὸ πλοῦτος τὰ ταξίματα τὴν μίαν μερέα, καὶ τὴν ἄλλην μερέα τὸ βασίλειο τῶν Ρωμαίων, καὶ τὴν ἄλλη μερέα τὴν μεγαλειότητα τῶν Τουρκῶν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν γιαννιτζάρων». Ἀμμὴ τὰ λόγια τοῦ γέροντος βασιλέως δὲν ἐπιάσανε, μόνε τοῦ νέου, καὶ ἀποφάσισε, ὅτι | νὰ βοηθήσουνε τὸν σουλτὰν Μουσταφᾶ, νὰ τόνε καθήσουνε βασιλέα καὶ νὰ πᾶνε ἐναντίο τοῦ σουλτὰν Μουράτη, τόσο ὅτι ἐκάμανε οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἤρθανε ἀπὸ τὴν Αἶνο βοήθεια* [5]. *Καὶ ἐδιάβη ὁ σουλτὰν Μουσταφᾶς καὶ ἐπολέμησε τὴν*

φ. 36ν

---

32 βεβαίωσιν ex corr. *ἀβασηλήας* *38 τη* *49 ἐναντίο* ex corr.

---

1. Ὁ ἐνταῦθα ἀναφερόμενος βασιλεὺς Παλαιολόγος εἶναι ὁ Ἰωάννης ὁ Ζ' ὁ Παλαιολόγος (1425 - 1448), ὅστις ὑπεστήριζε τὴν φιλίαν πρὸς τὸν Μουσταφᾶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν γέροντα πατέρα του Μανουήλ, ὅστις ἦτο τῆς γνώμης, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἔπρεπε νὰ τηρήσουν τὰς μετὰ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Α' συναφθείσας συνθήκας καὶ νὰ μὴ δυσαρεστήσουν τὸν Μουράτ τὸν Β'.

2. Ὁ χρονογράφος μας φαίνεται, ὅτι κάμνει ἐδῶ σύγχυσιν μεταξὺ τοῦ Μουσταφᾶ καὶ τοῦ Μουράτ, τοῦ ὁποίου ἀπεσταλμένος ἦτο ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς.

3. Δηλ. τὸν Βαγιαζήτ τὸν Α' καὶ τὸν Μουσταφᾶ.

4. «Γέροντα» καὶ κατωτέρω «γέροντα βασιλέα» ὁ χρονογράφος ἀποκαλεῖ τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Β' τὸν Παλαιολόγον (1391 - 1425), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν υἱόν του καὶ συμβασιλέα Ἰωάννην.

5. Πβ. Χαλκοκονδύλην, Β', σελ. 2,15 ἑπ. : «Ταῦτα μὲν οὖν διεκηρυκεύετο πρὸς τὸν τότε βασιλέα Ἑλλήνων Ἰωάννην, νέον τε ἔτι ὄντα καὶ οὐδὲν μικρὸν ἐπινοοῦντα αὐτῷ ἐς τὴν ἀρχήν· ἐδόκει τε γὰρ αὐτῷ ἄμεινον ἔχειν ἐς σφᾶς αὐτοὺς περιπίπτοντας, καὶ δίχα γενομένης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς τὰ πράγματα αὐτοῦ ἐν βελτίῳ τε ἔσοιτο τοῦ καθεστηκότος, καὶ ἐπὶ μεῖζον ἀφίξοιτο εὐδαιμονίας, δεομένων ἀμφοῖν, καὶ τῆς γε ἀρχῆς ἐπ' ἀμφότερα γινομένης πλέον τι περιγενέσθαι ἀπ' ἀμφοῖν, ὥστε μηδετέρῳ δὴ ταλαντεύεσθαι, τοῦτο δ' εἶναι, ἐπειδὰν τὴν ἀρχὴν ἄμφω ἐπιδιελόμενοι σφίσι βασιλεύωσιν. ὕστερον μέντοι οὐδὲ τοῦτο ταύτῃ προδιετίθετο, ἀλλ' ἐπὶ τὸν Μουσταφᾶν

Καλλίπολι καὶ τὴν ἐπῆρε, ὁποὺ τὴν ὥριζε ὁ σουλτὰν Μουράτης καὶ τὸν ἐπροσκυνήσανε διὰ βασιλέα. Καὶ οἱ Τοῦρκοι, ὁποὺ ἤσανε 'ς τὴν Καλλίπολι, ὁποὺ ἐπροσκυνήσανε τοῦ Μουσταφᾶ, εἴπανέ του, ὅτι «ἐμεῖς δὲν στεργόμεσταν νὰ δώσῃς τὴν Καλλίπολι τῶν Ρωμαίων». Ὡς τὸ ἤκουσε οὗτος, εἶπε τῶν Ρωμαίων: «ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι δὲν στέργονται νὰ σᾶς δώσω τὴν Καλλίπολι, θέλω σᾶς δώσει ἄλλην χώρα καὶ τόπον». Τότε ἀπέρασε ὁ Μουσταφᾶς καὶ ἐδιάβη παραμπρός, λέγω τὰ μέρη τῆς Ρούμελης, καὶ τὸν ἐδεχόντησάνε διὰ βασιλέα ὅλος ὁ λαὸς καὶ τόνε προσκυνούσανε ὡσὰν υἱὸν τοῦ σουλτὰν Μπαγιαζίτη. Καί, ὡς ἔμαθε αὐτὰ ὁ σουλτὰν Μπαγιαζίτης [1], ὁποὺ ἐβασίλευε εἰς τὴν 'Ανδριανούπολι, πὼς ἦρθε ὁ σουλτὰν Μουσταφᾶς, ὁ ἀνιψιός του, ἐμάζωξε τὰ φουσσᾶτα του καὶ ἐδιάβη νὰ τὸν εὕρῃ νὰ τόνε πολεμήσῃ. 'Αμμὴ ὁ Μουσταφᾶς ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν 'Ανατολή. Καὶ τὸν ἀκολούθα εἰς βοήθειαν καὶ ὁ ἀφέντης τῆς Σμύρνης, ὀνόματι Τζούανις [2], πρίντζιπος, μὲ τὰ φουσσᾶτα του. Τότε ἔστειλε ὁ Μουσταφᾶς μαντατοφόρους εἰς τὴν Πόλι, εἰς τὸν βασιλέα, παρακαλῶντας τον, ὅτι νὰ σταθῇ εἰς τὸν λόγον του, ὁποὺ τοῦ ἔταξε, ὅτι νὰ τοῦ βοηθήσῃ, καὶ ὅταν νικήσῃ τὴν 'Ανατολὴ καὶ τὴν Δύσι καὶ νὰ νικήσῃ τὸν θεῖο του, τὸν Μουράτη, τότε νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν Καλλίπολι καὶ εἴτι ἄλλο γυρέψῃ. Καὶ τὴν ἄλλη μερέα ὁ σουλτὰν Μουράτης τοῦ ἔστειλε καὶ αὐτὸς μαντατοφόρο εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι νὰ τοῦ βοηθήσῃ αὐτουνοῦ καὶ ὄχι τοῦ Μουσταφᾶ, καὶ ὅ,τι γυρέψῃ ἡ γλῶσσα του νὰ τοῦ χαρίσῃ. Καὶ οἱ
φ. 37r *Ρωμαῖοι ἐκρατούσανε | τοὺς μαντατοφόρους καμπόσες ἡμέρες, ἕως νὰ πάρουνε βουλή, τίνος νὰ δώσουνε βοήθεια, τόσο ὅτι ἐδιώξανε τοὺς μαντατοφόρους τοῦ σουλτὰν Μουράτη καὶ πᾶνε ἄπραγοι. Καὶ εἶπανε τὰ μαντᾶτα τοῦ σουλτὰν Μουράτη, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἑτοιμάζουνε φουσσᾶτα νὰ βοηθήσουνε τὸν σουλτὰν Μουσταφᾶ. Τότε ὁ σουλτὰν Μουράτης εἶπε τῶν μαντατοφόρων: «μηδὲν εἰπῆτε οὕτως, μόνε νὰ πῆτε νὰ ἐβγῇ ὁ λόγος, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι στείλουνε βοήθειαν τοῦ Μουράτη καὶ ὄχι τοῦ Μουσταφᾶ». Τότε, ὡσὰν ἐβγῆκε ὁ λόγος, ἀκόμη οἱ*

---

57 εδεχόντιηντησανε *63* ~ : τὸ cod. *66* post *Δύσι* delevi *νὰ* *70* ὄχι : ἀχη cod. *γληρέψη* *71* *καμπόσαι*

δῆλος ἦν τῷ παντὶ γινόμενος ὁ βασιλεὺς οὗτοσί. βασιλεύων δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, τἀναντία τούτου φρονῶν, ἠξίου μὴ παραβαίνειν τὰς σπονδάς, ὡς οὐδενὶ ὅτῳ παραβαίνοντι τὰς σπονδὰς ἔσοιτ' ἂν ὑγιὲς ὁτιοῦν ἢ ἔμπεδον, ὥστε μὴ σφαλλομένῳ ἐπιτρίβεσθαι. καὶ τοῦτ' ἔφασκε λογίζεσθαι δεῖν, ὁποτέρῳ γε δέοι προστίθεσθαι, ἔνθα τά τε χρήματα τῆς βασιλείας καὶ νεήλυδες πάρεισι. καὶ τοῦτο μέντοι ἀναμφιλόγως ἔχον ἐμπεδοῦν ἔφασκε τὴν αἵρεσιν, ἥντινα ἂν ἕλοιτο. ἐκεῖνα δ' αὖ ἐνδοιασμὸν παρεχόμενα, ὅποι τε καὶ ᾗ ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἀφίκοιτο, κίνδυνον σφίσι τὸν μέγιστον παρέχεσθαι».

1. Πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ σουλτάνου Μουράτ.

2. *Τζούανις*, ἄλλως Τζουνεΐδ, ἡγεμὼν τῆς Σμύρνης, ἦτο σύμβουλος τοῦ Μουσταφᾶ. Πβ. Χαλκοκονδύλην, Β΄, σελ. 3,21 ἑπ. : «Ζουναΐτην τὸν τῆς Σμύρνης ἄρχοντα, παρόντα δὴ τότε σφίσιν ἅτε ἑταῖρον ὄντα τοῦ Μουσταφᾶ».

μαντατοφόροι τοῦ Μουσταφᾶ δὲν εἶχανε σώσει καὶ ἤτανε τεντωμένα τὰ δύο φουσσᾶτα, τὸ ἕνα τὴν μίαν μερέα τοῦ ποταμοῦ καὶ τὸ ἄλλο τὴν ἄλλην, ὀνόματι τοῦ ποταμοῦ τῆς λήμνας τοῦ Λοπάτικου, κοντὰ εἰς τὸν γιαλό. Καὶ τὸ βραδὺ ἐφωνάξανε τὰ φουσσᾶτα τοῦ σουλτὰν Μουράτη καὶ εἴπανε τοῦ φουσσάτου τοῦ Μουσταφᾶ : «τὸ ἐναντίο, ὅτι ἂν ἰδῆτε τὸ ταχὺ τὸ τί θέλετε πάθει, ὁποὺ οἱ Ρωμαῖοι μᾶς στείλουνε ἐμᾶς βοήθεια καὶ ὄχι ἐσᾶς». Καὶ ἐτοῦτα ἤτανε ἀντὶ ἄλλως. Καὶ ὡς τὸ ἤκουσε ὁ σουλτὰν Μουσταφᾶς, ἔβαλε 'ς τὸ νοῦ του καὶ τὸ ἐπίστεψε, ὅτι «οἱ Ρωμαῖοι ἐβγήκανε ἀπὸ τὸ λόγον τους καὶ βοηθοῦσι τὸν Μουράτη καὶ ὄχι ἐμενός». Καὶ τὴ νύκτα ἐσηκώθη καὶ ἔφυγε καὶ ἄφησε τὶς τέντες του ἄδειες καὶ ἐφύγανε ὅλοι, μόνε ὀλίγοι ἀζάπηδες ἀνεμείνασι καὶ τὸ ταχύ, ὡσὰν ἐξημέρωσε, θωρεῖ ὁ σουλτὰν Μουράτης, πὼς ἔφυγε ὁ ἀνιψιός του, ὁ σουλτὰν Μουσταφᾶς, ἀπεράσανε πέρα καὶ ἐδιαγουμίσανε τὶς τέντες τους καὶ ἐπιάσανε τοὺς ἀζάπηδες καὶ τοὺς ἐκόψανε ὅλους [1]. Τὸ λοιπόν, φεύγοντας ὁ Μουσταφᾶς κατὰ τὸ μέρος τοῦ γιαλοῦ, ἐκεῖ ἐστεκόντησαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς βοήθειαν τοῦ Μουσταφᾶ, ὁποὺ εἶχανε στερεωμένη τὴν ἀγάπην
φ. 37v νὰ τὸν βοηθήσουνε εἰς τὰ μέρη τῆς Καλλίπολης καὶ δὲν εἶχανε ἠξέρει ἀκόμη τὸ κακὸ καὶ τὸν τζακισμό, ὁποὺ ἐσυνέβη τοῦ Μουσταφᾶ. Τότε ὁ Μουράτης εἶπε τῶν ἀνθρώπων του, ὅτι νὰ πᾶνε καταπόδι νὰ γυρέψουνε νὰ εὑροῦνε τὸν Μουσταφᾶ νὰ τόνε φέρουνε καὶ νὰ τοῦ ποῦνε, ποῦ εὑρίσκεται. Ἀμμὴ αὐτὸς ἐδιάβη εἰς τὴν Καλλίπολι. Καί, ὡς τὸ ἔμαθε ὁ Μουράτης, ἀπέρασε νὰ πάγῃ νὰ τόνε πιάσῃ. Ἀμμὴ αὐτὸς τὸ ἔμαθε καὶ ἔφυγε καὶ ἐδιάβη ἀπάνω εἰσὲ ἕνα βουνό· καὶ ἐδιάβη ἀπὸ τόπον εἰσὲ τόπον. Καὶ περάσοντας τρεῖς χρόνους, τὸν ηὗρανε οἱ ἀνθρῶποι τοῦ σουλτὰν Μουράτη καὶ τὸν ἐπνίξανε [2].

(7,14-7,22). Καὶ ἀπὸ κεῖ, ὡσὰν ἐσυμμάζωξε καὶ ἐβεβαίωσε ὁ Μουράτης τὴν βασιλείαν του καὶ τὴν ἐστερέωσε, ἐμάζωξε τὰ φουσσᾶτα του καὶ ἑτοιμάστη νὰ πολεμήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολι, νὰ κάμῃ τὴν ἀντιμοιβή [3]. Καὶ

---

83 – 84 ἀντὶ ἄλλως : ἀντηναλος cod. *89 απεράσοσαι-ε 94 μουράτη*

---

1. Περὶ τῆς παραπλανητικῆς ταύτης ἐνεργείας τοῦ Μουρὰτ πρ. Χαλκοκονδύλην, Β΄, σελ. 5 - 6.

2. Ὁ Μουσταφᾶς ἀπηγχονίσθη τῷ 1422. Ὁ χρονογράφος λέγει ἁπλῶς, ὅτι ἐφονεύθη μετὰ τὴν παρέλευσιν τριῶν ἐτῶν, ἄνευ ἄλλης τινὸς διευκρινήσεως, ἐπαναλαμβάνων προφανῶς τὴν φράσιν τοῦ Χαλκοκονδύλη, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 7,11-12 : «Ἐτελεύτησε δὲ Μουσταφᾶς, βασιλεύσας ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἔτη τρία».

3. Ἡ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤρχισε τὴν 10ην Ἰουνίου 1422. Περὶ τῆς δυνάμεως τῶν Τούρκων, ὁ Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 609, σημ. Ξ΄, γράφει τὰ ἑξῆς : «Ὁ Δούκας καί, κατ' αὐτόν, ὁ Γίββων, τόμ. Δ΄, σ. 371, ἀνάγουσι σφαλερῶς εἰς εἴκοσι μυριάδας τὸν στρατὸν τοῦ Μουράτ· διότι ὁ Μωάμεθ εἶχε μόνον μεθ' ἑαυτοῦ τρεῖς ἢ τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν, ὅτε ἀπέβη πρὸ τῆς Καλλιπόλεως, ἡ δὲ πληθὺς τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν αὐτομολησάντων

ἔστειλε ὁμπρὸς τὸν Μιχάλογλη [1] *μὲ φουσσᾶτα τῆς Ρούμελης καὶ ἐδιάβη τὸ*
μέρος τῆς Πόλης καὶ ἐδιαγούμιζε καὶ σκλαβίαν πολλὴ ἔκαμνε 'ς τὰ χωρία
τῆς Πόλης τῶν Ρωμαίων. Καὶ ἐδιάβη καὶ κοντὰ εἰς τὰ τειχία τῆς Πόλης
καὶ ἐπολέμα. Ἀμμὴ ἀκόμη λουμπάρδες τουφέκια δὲν ἤτανε πολὺ καὶ εἰσὲ
ὀλίγες ἡμέρες ἦρθε καὶ ὁ σουλτὰν Μουράτης μὲ τὰ ἐπίλοιπα φουσσᾶτα καὶ
μὲ τοὺς γιαννιτζάρους καὶ εἶχε καὶ τὰ φουσσᾶτα τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἐσί-
μωσε καὶ αὐτὸς εἰς τὰ τειχία καὶ ἐτέντωσε.

(11,21-13,21). *Καὶ ἐκρατούσανε οἱ τέντες του ἀπὸ τὴν μίαν μερέαν τῆς*
Πόλης ἕως εἰς τὴν ἄλλη καὶ ἐπολέμα τὰ τειχία μὲ λουμπάρδες. Ἀμμὴ τὰ
τειχία ἤτανε δυνατὰ καὶ δὲν τὰ ἐβλάπτανε. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ μέσα ἐπολε-
μούσανε καὶ ἀντιστέκανε τῶν γιαννιτζάρων ἀνδρειωμένα. Καὶ ἐπειδὴ ἐπολε-
μούσανε πολλὲς ἡμέρες, καὶ εἶδε, πὼς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τήνε πάρῃ, ἐστέκετόνε
πικραμένος. Ἀμμὴ πάλι δὲν ἔπανε μέρα-νύκτα νὰ τήνε πολεμᾷ. Καὶ τότε
φ. 38r *ἔστειλε ὁ βασιλέας ὁ Παλαιολόγος ἀπὸ μέσα, ὅτι νὰ κάμουσι | ἀγάπη. Καί,*
ὡς τὸ ἤκουσε ὁ σουλτὰν Μουράτης, ἐγέλασε καὶ τοὺς ἔδιωξε τοὺς μαντατοφό-
ρους [2]. *Ἀμμή, ὡσὰν δὲν ἠμπόρειε νὰ τήνε πάρῃ, ἐπῆρε τὰ φουσσᾶτα του καὶ*
ἐδιάβη [3]. *Καὶ πάλι ἐστείλανε μαντατοφόρους οἱ Ρωμαῖοι, ὅτι νὰ θελήσῃ νὰ*

πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ Μουσταφᾶ, ἠδύνατο εἶναι εἰς εἴκοσι χιλιάδας. Ὁ Κανανός, ὁ περιγράψας τὰ καθ' ἕκαστα τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνάγει ρητῶς εἰς μυρίους μόνον τὸ πρῶτον σῶμα τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ, πᾶσα δὲ ἡ ἀπώλεια τῶν Τούρκων σημειοῦται εἰς χιλίους ἄνδρας».

1. Εἰς τὰ τείχη τῆς βυζαντινῆς πρωτευούσης προέβη πρῶτος ὁ Μιχάλογλου — ἄλλως Μιχὰλ βέγης — «μετὰ μυρίων ἀκιντζίδων καὶ ἐπόρθησε τὰ πέριξ, πυρπολῶν κώμας καὶ ἀγρούς, φονεύων ζῷα, ἀπάγων εἰς δουλείαν τοὺς κατοίκους καὶ διαφθείρων παρθένους καὶ παῖδας. Μετὰ δέκα ἡμέρας ἀφίκετο καὶ ὁ ἐπίλοιπος πολιορκητικὸς στρατός, ὅς, εὑρὼν κώμας τε καὶ ἀγροὺς πεπορθημένους, ἐκόρεσε τὴν λύσσαν αὐτοῦ, ἐκριζῶν καὶ τέμνων τοὺς κήπους καὶ τὰς ἀμπέλους, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ τὰ φυ[illegible]· τέλος ἦλθεν αὐτὸς ὁ Μουρὰτ ἐπηρμένος ὑπὸ τῆς προσφάτου νίκης καὶ ἐξωργισμένος κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἐπιποθῶν τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως καὶ κατακλύζων τὴν ἐρημωθεῖσαν χώραν διὰ πεζῶν καὶ ἱππέων», Χάμμερ, Β', σελ. 66-67.

2. Περὶ τῶν πρὸς τὸν Μουρὰτ ἀποστολῶν τῶν Βυζαντινῶν πρὸς ἐπιτυχίαν συμβιβασμοῦ βλ. Χάμμερ, Β', σελ. 64 ἑπ. Πβ. καὶ Χαλκοκονδύλην, ἔνθ' ἀν., σελ. 12,8 ἑπ. : «Οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες πρέσβεις τε ἔπεμπον παρὰ Ἀμουράτην καὶ ἐδέοντο· ὁ δὲ ἀπεπέμπετο καὶ οὐ προσίετο τὴν ἀξίωσιν».

3. Ἡ γενικὴ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔφοδος ἐγένετο τὴν 24ην Αὐγούστου 1422, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἔρριψαν πάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, ὥστε νὰ ὑπάρξῃ πραγματικὸς κίνδυνος διὰ τὴν πόλιν, ἥτις ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος. Γράφει ὁ Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 70-71 : «Ἤδη ἔδυεν ὁ ἥλιος, καὶ ὅμως οἱ Ἕλληνες ἐμάχοντο ἐρρωμένως ἀπὸ τῶν προχωμάτων αὐτῶν, ὅτε ἐξαίφνης οἱ Τοῦρκοι, πυρπολήσαντες τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς, ἔφυγον ὡς ὑπὸ θαύματος ἐκπλαγέντες. Οἱ Ἕλληνες ἀπέδωκαν τὸ θαῦμα τῇ Θεοτόκῳ, τῇ σωσάσῃ τὰς μωναχὰς ἀπὸ τῶν δερβισῶν, κατὰ δὲ Ἰωάννην τὸν Κανανόν, ὁ Ἐμὶρ Σουλτὰν ἐβεβαίου, ὅτι σεμνοπρεπὴς παρ-

κάμουσι ἀγάπη· καὶ πάλι δὲν ἤθελε νὰ κάμῃ ἀγάπη. Τότε οἱ Ρωμαῖοι ἐστείλανε μαντατοφόρο εἰς τὸν ἀδελφό του τὸν Μουσταφᾶ [1], *ὁποὺ εὑρίσκετόνε εἰς τὸν ἀφέντη τῆς Καραμανίας, ὁποὺ ἤτονε ὁ μικρότερος καὶ νέος δεκατριῶν χρονῶν. Καὶ ἐκάμανε καὶ ἦρθε κοντὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, καὶ ἐμπῆκε καὶ μέσα εἰς τὴν χώρα καὶ ἐδέκτη τον ὁ βασιλέας καὶ πολλὴ τιμὴ τοῦ ἔκαμε. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἔβαλε διαλαλημὸ καὶ ἐμάζωξε φουσσᾶτο Τούρκους καὶ ἐπέρασε καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀνατολή, καὶ ἐπῆρε τὸ Ἱερὸν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ρωμαίων. Ἀμμὴ δὲν ἀπέρασε ὀλίγος καιρὸς καὶ ὁ πασᾶς* [2] *τοῦ Μουσταφᾶ, ὁποὺ τὸν εἶχε εἰσὲ πᾶσα του βουλή, ἔκαμε κατασκευὴ καὶ τὸν ἐπαράδωσε τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ σουλτὰν Μουράτη, καὶ τὸν ἔπνιξε μὲ κομμάτι σκοινί* [3], *ὡς ἔχουνε συνήθειαν* [4].

(13,22-14,25). *Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀνεμείνανε ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁποὺ ὀλπίζανε, ὁποὺ ἡ τύχης τοὺς ἐπήγαινε ἀπὸ κακὸ εἰς χειρότερο. Καὶ ἐπώλησε ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τὴν Σαλονίκη τῶν Βενετζάνω διὰ πενῆντα χιλιάδες φλωρία, διατὶ δὲν ἠμπόρειε νὰ τήνε κρατῇ. Καὶ περάσοντας ὀλίγος καιρός, ἐδιάβη ὁ σουλτὰν Μουράτης καὶ τὴν ἐπῆρε μὲ πόλεμον* [5]. *Τὴν ὁποίαν τὴν ἐπῆρε μὲ δημηγερσία* [6], *καὶ ἔκοψε ἐκεινούς, ὁποὺ ἀντιστέκανε εἰς τὸν πόλεμο* [7]. *Καὶ οἱ γιαννιτζάροι τὴν ἐδιαγουμίσανε καὶ πολλὴ σκλαβίαν ἔκαμε, καὶ τοὺς ἐπου-*

---

121 ἤθελε : εἴθε cod. *ἀγάπη* ex corr. *129 κατεσκεβὴ 135 κερώ*

θένος, φέρουσα ἰοειδῆ ἐσθῆτα, περιεπάτει ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπιτειχίσματος κατὰ τὴν μεγίστην ὁρμὴν τῆς ἐφόδου, καὶ ὅτι ἡ ἐμφάνισις αὕτη κατεφόβησε τοὺς πολιορκητάς, τραπέντας εἰς φυγήν, οὕτω δὲ κατῄσχυνε πᾶσαν τὴν δύναμιν τῶν ἀστέρων, δι' ἧς ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα αὕτη ἦσαν ὡρισμέναι πρὸς ἅλωσιν τῆς πόλεως, καὶ πάσας τὰς τῶν δερβισῶν ἐλπίδας».

1. Περὶ τῶν κατὰ τὸν Μουσταφᾶ βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 71 ἑπ.

2. Τὸν Μουσταφᾶ ἐπρόδωσεν ὁ παιδαγωγὸς καὶ μυστικοσύμβουλος αὐτοῦ, οἰνοχόος Ἐλίας (Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 72 ἑπ.).

3. Ὁ νεαρὸς ἀδελφὸς τοῦ σουλτάνου ἐφονεύθη δι' ἀπαγχονισμοῦ ἐκ συκῆς, τῇ προσταγῇ τοῦ Μουράτ.

4. Βλ. σχετικῶς Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 610, σημ. ΙΒ' : «Ὁ Ἴδρις ἀναφέρει ὡς κύρωσιν τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τὴν παράδοσιν τοῦ Προφήτου : Ὅταν ὦσι δύο καλίφαι, οὓς προσκυνοῦσιν, φονεύσατε τὸν ἕτερον αὐτῶν».

5. Κατὰ τοὺς Τούρκους ἱστοριογράφους ἡ ἅλωσις τῆς Θεσσαλονίκης ἐγένετο τῷ 1429, ἐνῷ κατὰ τὸν Σφραντζῆν καὶ τὸν Κανανὸν τῷ 1430. Ἡ δευτέρα αὕτη χρονολογία εἶναι καὶ ἡ μᾶλλον ἀξιόπιστος (Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 612, σημ. ΚΓ').

6. Λεπτομερῆ περιγραφὴν περὶ τῶν δυνάμεων τῶν ἀντιπάλων, ὡς καὶ περὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς κατελήφθη ἡ Θεσσαλονίκη βλ. εἰς Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 91 ἑπ.

7. Βλ. σχετικὴν περιγραφὴν εἰς Χαλκοκονδύλην, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 14, στίχ. 4 ἑπ.

λούσανε εἰς τὶς χῶρες [1]. Καὶ οἱ Βενετζάνοι, ὁποὺ τὴν ὡρίζανε καὶ τὴν ἐφυ-
λάγανε, εἴχανε καράβια καὶ ἄλλα πλεούμενα εἰς τὸν λιμιῶνα. Καὶ ἐμπήκανε
καὶ ἐφύγανε. Καὶ ὁ σουλτὰν Μουράτης ἤφερε Τούρκους καὶ ξένους Χριστια-
νοὺς καὶ ἐγέμισε τὴν χώρα, ὁποὺ ἔκοψε πολλοὺς καὶ ἐσκλάβωσε.

φ. 38v (15,1-16,14). Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβη καὶ ἐ|πῆρε τὸ Ἀναιτω-
λικὸ καὶ ἔστειλε τὸν Καραγγιὰ πασᾶ [2] εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὰ ἐπῆρε. Καὶ
ἐχάλασε τὸ κάστρο, καὶ τοῦτο, διατὶ ἀπόθανε ὁ ἀφέντης, ὁποὺ τὸ ὥριζε,
ὀνόματι Κάρλος [3], πρίντζιπες, ὁποὺ εἶχε τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀτζιάβολου,
ἀφεντὸς τῆς Ἀθήνας [4]. Ἀμμὴ πάλι τό ἔδωσε τὸ κάστρο καὶ τὴν ἀφεντία
τοῦ υἱοῦ του, ποὺ εἶχε ἀφήσει ὀρφανός. Καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν σουλτὰν Μπα-
γιαζίτη [5] καὶ ἐπροσκύνησε, διατὶ ὥριζε καὶ ἄλλες χῶρες, λέγω τὴν Ἄρτα
καὶ ἄλλους τόπους τῆς Ἀκαρνανίας. Καὶ ἔταξε νὰ τοῦ δίδῃ τόσο χαράτζι
κάθε χρόνο καὶ νὰ τὸν ἀκολουθᾷ εἰσὲ ὁποιον πόλεμον πάγῃ μὲ τοὺς ἀνθρώ-
πους του εἰς βοήθειαν. Καὶ οὕτως ἔστερξαν. Καὶ ἐδιάβη καὶ ὥριζε τοὺς
τόπους τοῦ πατρός του, τὰ Ἰωάννινα καὶ τὰ ἄλλα.

---

145 ὥριζε : ὥριτε cod. *148 του* iteratum in cod. delevi *151 πελεμον*

---

1. Ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς θηριωδίας τῶν Τούρκων κατακτητῶν παρέχει ὁ Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 94 - 95: «Ἤρξατο ἡ φρίκη τῆς καθολικῆς λαφυραγωγίας καὶ τῆς θήρας τῶν συνελαυνομένων αἰχμαλώτων. Ἕκαστος Τοῦρκος ἤλαυνε τοὺς ἑαυτοῦ εἰς τὸ ἔξω τῆς πόλεως στρατόπεδον ἐν μέσῳ τοῦ ὀδυρμοῦ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν θνησκόντων γερόντων καὶ ἀδυνάτων. Γυναῖκες ἀπεσπῶντο τῶν ἰδίων ἀνδρῶν, θηλάζοντα τέκνα ἀπὸ τῶν μητέρων· οἱ οὕτω δὲ ἀποχωρισθέντες ἀπ' ἀλλήλων, ἑπτακισχίλιοι τὸν ἀριθμόν, συνδιῆγον μετὰ ξένων. Πολλὴν τέρψιν ἐνεποίουν τοῖς βαρβάροις οἱ μοναχοί, συνδεόμενοι μετὰ γυναικῶν καὶ νεανίδων. Ἐν αὐτῇ τῇ πόλει οὐδεμία ἐκκλησία, οὐδὲν ἀνάκτορον, οὐδεὶς οἶκος ἔμεινεν ἀβεβήλωτος καὶ ἀλαφυραγώγητος».

2. Καραγγίας ἢ Καρατζᾶς πασᾶς. Ὁ Χαλκοκονδύλης καλεῖ τοῦτον Καρατζίαν· κατὰ τὸν Σφραντζῆν πρόκειται περὶ τοῦ βεγλέρβεγη Σινάν, υἱοῦ τοῦ Τιμουρτὰς (Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 102, σημ. 3 καὶ σελ. 614, σημ. ΛΒ΄).

3. Βλ. Χάμμερ, Β΄, σελ. 103 ἑπ.

4. Ὁ Ρενιέρης, ἐκ τοῦ Φλωρεντινοῦ οἴκου τῶν Acciaiuoli, δοὺξ τῆς Ἀχαΐας καὶ Βοιωτίας, τῶν Ἀθηνῶν, Θηβῶν καὶ τῆς Φωκίδος μέχρι τῆς Θεσσαλίας, ἐνύμφευσε τὰς δύο θυγατέρας του μετὰ τοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου (βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἡ βασιλεία τῶν σουλτάνων Μουράτ Α΄, Βαγιαζήτ Α΄, Μουσουλμάνου, Μουσᾶ καὶ Μεχμέτ, ἔνθ' ἀν., σελ. 253 - 254) καὶ μετὰ τοῦ Καρόλου τοῦ ἐκ τοῦ οἴκου Τόκκων, ἄρχοντος τῆς Ἠπείρου, τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Αἰτωλίας. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην θυγατέρα του ἔδωσεν εἰς προῖκα τὰς Θήβας, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὰς Ἀθήνας. (Διὰ πλείονας πληροφορίας βλ. Χαλκοκονδύλην, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 15 - 16 καὶ Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 103 ἑπ.).

5. Ὁ χρονογράφος προφανῶς ἐξ ἀβλεψίας ἔγραψεν ἐδῶ Βαγιαζὴτ ἀντὶ Μουράτ.

(16,15-17,12). *Καὶ περάσοντας ὀλίγο, ἔστειλε μαντατοφόρο ὁ βασιλέας Παλαιολόγος ἀπὸ τὴν Πόλι εἰς τὸν σουλτὰν Μουράτη, ὅτι νὰ κάμουνε ἀγάπη καὶ ἔστερξε τὴν ἀγάπη μὲ τοιοῦτο, ὅτι νὰ χαλάσουνε τὸν τοῖχο τοῦ Ἐξαμιλίου, ὁποὺ τὸν ἐκτίσανε εἰς τὸν καιρὸ τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη* [1] *καὶ ποτὲ τῶ καιρῶ νὰ μὴν εἶναι ἐχθροὶ τοῦ Μουράτη. Καὶ ἀπέρασε καμπόσος καιρὸς καὶ ἔστειλε ὁ Μουράτης τὸν Τουραχὰν πασᾶ μὲ φουσσᾶτο καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν Μορέα, καὶ ἐχάλασε τὸν τοῖχο τοῦ Ἐξαμιλίου* [2]*, κατὰ τὴν σύβασι, ὁποὺ εἶχασι. Καὶ οἱ Ἀλβανῖτες τοῦ ἀντιστάθησαν, νὰ μὴν τὸν ἀφήσουνε νὰ περάσῃ. Καὶ ἐτζάκισε τοὺς Ἀλβανῖτες καὶ ἐμπῆκε μέσα ’ς τὸν Μορέα. Καὶ ἐπολέμα τοὺς τόπους τῶν Βενετζάνω, ὁποὺ εἶχανε εἰς τὸν Μορέα. Τότε ἐγύρισε ὁ Τουραχὰν πασᾶς καὶ ἐδιάβη ὄξω εἰς τὴν Ἤπειρο, ὁποὺ οἱ Ἀλβανῖτες τῆς Ἤπειρος ἐστεκόντησαν εἰσὲ πόλεμο, ὅτι δὲν ἠθέλανε νὰ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσία τοῦ βασιλέως τῆς Πόλης. Καί, ὡς τὸ ἐμάθανε οἱ Ἀλβανῖτες, πὼς ἔρχεται ὁ Τουραχάνης ἀπάνω τους μὲ φουσσᾶτο, ἐμαζώκτησάνε καὶ ἀρματώθησαν καὶ ἐβγήκανε εἰς τὸν κάμπο καὶ ἀκαρτερούσανε τὸν Τουραχάνη. Καὶ ἐσμίξανε καί, πολέμου γενομένου, ἐτζακίστησαν οἱ Ἀλβανῖτες καὶ ἐκόψανε πολλούς, τόσους ὅτι ἐμαζώξανε τὰ κόκκαλά τους καὶ τὰ ἐκάμανε ὅσο ἕναν πύργο.* φ. 39r *Καὶ ἐπιάσανε καὶ ζωντανοὺς ἕως ὀκτακόσους καὶ τοὺς ἠφέρανε ὀμπροστὰς καὶ τοὺς ἔκοψε καὶ αὐτούς* [3]*. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐπῆρε τὰ φουσσᾶτα καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Βλαχία καὶ τοὺς ἐπολέμησε τόσο, ὅτι ἐστέρξανε νὰ δίδουνε χαράτζι πᾶσα χρόνο. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐγύρισε εἰς τὸν σουλτὰν Μουράτη νικητής.*

Καὶ οἱ Ἀλβανῖτες τοῦ Μορέως εἶδανε, πὼς ἀδυνάμιζε τὸ βασίλειο τῶν Ρωμαίων, ἐμαζώκτηκάσι ὅλοι καὶ ἐκάμασι ἕναν πρῶτον καπετάνιο, καὶ τοῦτο, διατὶ ἐδιάβη ὁ Τουραχάνης ὄξω ἀπὸ τὸν Μορέα, ὡς εἴπαμε. Καὶ ἀπιστήσανε ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν Ρωμαίων καὶ ἠθελήσανε νὰ πᾶνε καταπόδι νὰ

---

154 μαντοφώρο 155 σουλτάν : σουλ cod. *159 τουραχὰνπασὰ 164 τουραχάναν*

---

1. Ἐπὶ τοῦ θέματος βλ. ὅσα ὁ αὐτὸς χρονογράφος γράφει ἀνωτέρω : «Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐδιάβη ὁ κὺρ Μανουὴλ ὁ βασιλεὺς Παλαιολόγος εἰς τὸν Μορέα καὶ ἔκραξε ὅλους τοὺς ἄρχοντες τοῦ Μορέως καὶ ἐματακτίσανε τὸν τοῖχο τοῦ Ἐξαμιλίου, ὁποὺ ἔναι ἓξι μίλια, καὶ ἐκάμανε τὸν Μορέα καὶ ἔγινε ὡσὰν νησί» (Βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἡ βασιλεία τῶν σουλτάνων Μουρὰτ Α', Βαγιαζὴτ Α', Μουσουλμάνου, Μουσᾶ καὶ Μεχμέτ, ἔνθ' ἀν., σελ. 250, στίχ. 785 ἐπ.).

2. Ἡ κατάληψις τοῦ Ἐξαμιλίου ἐγένετο τῇ 1ῃ Μαΐου 1423. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 74 καὶ σημ. 2.

3. Βλ. Χαλκοκονδύλην, ἔνθ' ἀν., σελ. 17,8 ἐπ. : «Ἐνταῦθα ἐπεξελθὼν ὁ Τουραχάνης ἐπιδιώκων πολλούς τε ἀνεῖλεν ἐν τῇ διώξει, καὶ οὓς ἐζώγρησεν ἀμφὶ τοὺς ὀκτακοσίους, αὐτοῦ ἅπαντας διεχρήσατο, καὶ ταῖς κεφαλαῖς αὐτῶν πυργία ἐποικοδομησάμενος ἀπῆει ἐξελαύνων». Βλ. καὶ Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 74.

σώσουνε τὸν Τουραχάνη νὰ τόνε πολεμήσουνε. Ἀμμὴ αὐτὸς ἤτονε διαβασμένος. Καὶ τότε ἐγυρίσανε καὶ ἐδιαγουμίζανε τὰ χωρία τοῦ Μορέως ὡς ἄγνωστοι. Καὶ δὲν ἐβάλανε εἰς τὸ νοῦ τους ὅτι ἡ φωτία θέλει ἐρθεῖ ὀπίσω νὰ κάψῃ καὶ αὐτούς, ὃ καὶ γέγονε ἐν ὑστέροις [1].

(20,5-23,16). Καὶ περάσοντας ὀλίγο, ἐσηκώθη ὁ σουλτὰν Μουράτης καὶ ἐπῆρε τὰ φουσσᾶτα του καὶ ἐδιάβη καταπάνω τῶν Βουλγάρων. Καί, ὡς ἔμαθε ὁ ἀφέντης τῆς Βουλγαρίας αὐτά, ἔστειλε μαντατοφόρον εἰς τὸν σουλτὰν Μουράτη, ὅτι νὰ τοῦ δίδῃ χαράτζι κάθε χρόνο καὶ νὰ τοῦ δώσῃ καὶ τὴν θυγατέρα του διὰ γυναῖκα [2]. Καὶ οὕτως ἔστερξε. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἔστειλε τὸν γιανιτζάραγα καὶ ἐδιάβη καὶ ἤφερε τὴ νύφη εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι. Καὶ ἐκάμανε τοὺς γάμους. Καί, ἀπεράσοντας ὀλίγος καιρός, ἐσήκωσε τὰ φουσσᾶτα του ὁ σουλτὰν Μουράτης καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ ἀφεντὸς τῆς Καραμανίας, ὀνόματι Ἀλιδέρης, διατὶ εἶχε τὸν ἀδελφό του τὸν Μουσταφᾶ τὸν μικρότερο καὶ τὸν ἀνάθρεφε, ὡς εἴπαμε. Καὶ ἐδιάβη καταπάνω του. Λοιπὸν ἐμπῆκε εἰς τὴν Καραμανία καὶ ἐδιαγούμιζε τοὺς τόπους του, διατὶ ὁ ἀφέντης | τῆς 39v Καραμανίας ἔφυγε καὶ ἐδιάβη εἰς τὰ ψηλὰ βουνά. Εἰς τὴν Καραμανία εἶναι δύο χῶρες μεγάλες· τὴν μίαν τὴν λέγουσι Ἰκόνιο καὶ τὴν ἄλλην Λαράντα, οἱ ὁποῖες στέκουνε εἰς τὴν ρίζα τοῦ βουνοῦ. Τὸ Ἰκόνιο ἔναι μεγάλο κάστρο καὶ χώρα πλούσα κατὰ πολλά. Ὁμοίως ἔχει καὶ πολὺ λαὸν ἀνθρώπους [3]. Καί, ὡς ἐμάθανε οἱ Καραμανῖτες τὸ πὼς ἦρθε ὁ σουλτὰν Μουράης, ὁποὺ τὸν ἀκαρτερούσανε τὸ περισσότερο οἱ Τοῦρκοι τοῦ τόπου, ἐστήσανε, ὅτι νὰ μὴν πολεμήσουνε, μόνε νὰ παραδοθοῦνε μὲ τοιοῦτο, ὅτι νὰ μὴν τούσε κάμῃ καμμίαν λογῆς ζημίαν. Καὶ τότε ἐπαραδώσανε τὸ Τζερμίανο νὰ τὸ ὁρίζῃ· ὁμοίως ἐπαραδώσανέ του καὶ τὸ Ἰκόνιο [4]. Καὶ οἱ αὐτοὶ ἀφεντάδες οἱ Τοῦρκοι, ὁποὺ ὡρίζανε τοὺς αὐτοὺς τόπους, ἐφύγανε καὶ ἐδιάβησαν

---

183 καὶ αὐτοὺς iteratum in cod. delevi *185* καταπάνω ex corr. *189* εἰς τὴν ex corr. *204* ὁποὺ ex corr.

---

1. Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ἀφηγήσεως (στίχ. 176 - 183) δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Χαλκοκονδύλη.

2. Προφανῶς πρόκειται περὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Γεωργίου Βράγκοβιτς, ὅστις, ἐκτὸς τῆς ἀναληφθείσης ὑποχρεώσεως πρὸς καταβολὴν βαρυτάτης φορολογίας, προσέφερε τῷ σουλτάνῳ τὴν κόρην του.

3. Βλ. Χαλκοκονδύλην, ἔνθ' ἀν., σελ. 20,20 - 21,6 : «Ἐπιὼν δὲ σὺν στρατεύματι πολλῷ τὴν χώραν ἐδῄου, ἐκλελοιπότος αὐτὴν τοῦ Καραμάνου καὶ τὰ ἄκρα κατέχοντος τῶν ὀρέων. ἐστὸν δὲ αὐτῇ δύο πόλεε, ἡ μὲν Λάρανδα λεγομένη, ἡ δὲ τὸ Ἰκόνιον, πόλις μεγάλη τε οὖσα τὸ παλαιὸν καὶ εὐδαίμων, ἐν ᾗ καὶ βασιλὶς ἦν τῶν πρόσθεν βασιλέων τοῦ γένους τούτου· ἅτε γὰρ τῶν ὀρέων τῆς χώρας ἰσχυρῶν ὄντων καὶ οὐκ εὐπετῶν ἐπιβῆναι, ὁρμώμενοι τὴν ταύτῃ χώραν περίοικον ἦγον καὶ ἔφερον καὶ κατὰ βραχὺ προϊόντες κατεστρέφοντο».

4. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 109.

εἰς τὴν Ρόδο. Καί, ὡς τὸ ἔμαθε ὁ σουλτὰν Μουράτης, ἔστειλε καὶ τοὺς ἔκραξε καὶ νὰ μὴν τούσε βλάψῃ. Καὶ οὕτως ἤρθανε καὶ τὸν ἐπροσκύνησαν, καὶ ἐδικούς του ἀνθρώπους τοὺς ἔγραψε καὶ τιμὴ τοὺς ἔδωσε. Καὶ ὁ Καραμάνος, ὡσὰν ἔχασε τὴν ἀφεντία του καὶ τὸ Ἰκόνιο μὲ τὶς ἐπίλοιπες χῶρες, δὲν εἶχε τί κάμῃ, καὶ ἔστειλε μαντατοφόρο εἰς τὸν σουλτὰν Μουράτη, ὅτι νὰ τοῦ δώσῃ τὴν θεγατέρα του γυναῖκα καὶ τὸν ἕνα υἱὸν νὰ τοῦ δουλεύῃ εἰς τὸ σαράγι του. Καὶ οὕτως ἔστερξε ὁ Μουράτης [1]. Καὶ ἐλυπήθη καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ Ἰκόνιο νὰ τὸ ὁρίζῃ, διατὶ τὸν ἔκαμε πεθερό. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσήκωσε πόλεμο καταπάνω τοῦ Ἰσμαήλ, τοῦ πρίντζιπου τοῦ Σινωπίου, ἐς τὴν Μαύρη θάλασσα, καὶ εἰς τὴν Κασταμωνία. Καὶ ὁ Ἰσμαὴλ ἔστερξε νὰ δίδῃ χαράτζι καὶ νὰ στείλῃ καὶ ἕναν του υἱὸν νὰ στέκῃ εἰς τὴν Πόρτα τοῦ σουλτὰν Μουράτη. Καὶ ἔστερξαν καὶ ἐγίνη ἡ ἀγάπη [2].

(23,17-26,9). Τὸ ὅμοιο ἐστείλανε καὶ οἱ Βουλγάροι καὶ ἐκάμασι ἀγάπην μὲ τὸν σουλτὰν Μουράτη, διατὶ δὲν ἐδυνόντησαν νὰ κρατοῦνε ἀμάχη μέτ' αὐτον, καὶ νὰ τοῦ δίδουσι ὀλίγο χαράτζι, καὶ ἔστερξαν καὶ τοῦτο, διατὶ εἶ|χε φ. 40r βουλὴ νὰ πάγῃ καταπάνω εἰσὲ ἄλλες ἀφεντίες, διὰ νὰ πάρῃ καὶ νὰ μεγαλώσῃ τὴν βασιλεία του. Εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸ ἐβγῆκε λόγος, πὼς ἀπόθανε ὁ βασιλέας τῆς Ἀλαμανίας, ὁ Σιγισμόντος, καὶ ἔβαλε ὁ Μουράτης, ὅτι νὰ πάγῃ νὰ πάρῃ τοὺς τόπους του καὶ τὴν βασιλεία του. Καὶ τότε ἐμάζωξε τὰ φουσσᾶτα του καὶ ἔκαμε μεγάλην δύναμι, εἰς τοὺς 1446, καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ δεσπότου Γεωργίου τῆς Ράσιας [3], ὁ ὁποῖος ἦτονε καὶ γενεὰ τοῦ Μουράτη [4]. Τότε ἐδιάβη καὶ ἀπέρασε τὸν ποταμὸν Σάβα καὶ τὸν Ντούναβι. Τότε ἐβγῆκε καὶ ὁ δεσπότης καὶ ἐπῆρε τοὺς ἄρχοντάς του καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Οὐγγαρία. Καὶ ἄφησε ἕνα του υἱὸν εἰς τὴν Σιδεροβία [5],

---

212 ἔδοσαισαι *214* ante Ἰσμαὴλ add. ὁ *216* ἔστεξαν

---

1. Βλ. Χαλκοκονδύλην, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 23,3 ἑπ., ὁ Καραμᾶνος «ἔπεμπε πρέσβεις παρ' Ἀμουράτην, ὑπισχνούμενος τήν τε θυγατέρα δοῦναι αὐτῷ εἰς γυναῖκα καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ ἐπιπέμπειν συστρατευόμενον ἐπὶ τὰς Ἀμουράτεω θύρας». Βλ. καὶ Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 109 - 110.

2. Πβ. Χαλκοκονδύλην, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 23,9 ἑπ. : «Οὗτος μὲν οὖν, ὡς ἐπύθετο ἐπ' αὐτὸν ἐπιέναι Ἀμουράτην, πρέσβεις ἔπεμψε, καὶ τὴν μὲν τοῦ χαλκοῦ πρόσοδον ὑπέσχετο ἀποφέρειν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὅση ἂν αὐτῷ τυγχάνοι οὖσα, καὶ τόν γε παῖδα ὑπισχνεῖτο ἐπιπέμπειν καὶ οὗτος εἰς τὰς βασιλέως θύρας».

3. Γεώργιος, δεσπότης τῆς Ράσιας, εἶναι ὁ Γεώργιος Βράγκοβιτς, δεσπότης τῆς Σερβίας.

4. Ὁ Γεώργιος Βράγκοβιτς εἶχε προσφέρει εἰς τὸν σουλτάνον Μουρὰτ τὸν Β' τὰς δύο πριγκιπίσσας θυγατέρας του.

5. Ὁ δεσπότης Γεώργιος Βράγκοβιτς εἶχε τρεῖς υἱούς, πρεσβύτερον μὲν τὸν Γούργουρον (Γρηγόριον), εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθεσε τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως, τὸν Στέφανον καὶ τὸν Λάζαρον, ὅστις καὶ ἐκυβέρνησε βραδύτερον ἐπὶ δύο ἔτη.

ὁποὺ στέκει εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ντούναβι, διὰ νὰ τήνε φυλάγῃ καὶ
νὰ ἀντισταθῇ τῶν Τούρκων, διατὶ ἤτονε δυνατὸ κάστρο, ὁποὺ ἔμελλε νὰ 'ρθῇ
ὁ Τοῦρκος νὰ πολεμήσῃ [1]. *Τότε ἐδιάβη ὁ σουλτὰν Μουράτης καὶ ἀπόκλεισε*
τὴν αὐτὴν χώρα καὶ ἐπολέμα. Τότε, ὡσὰν ἀπόθανε ὁ Σιγισμόντος, ἐκάθησε
εἰς τὴν βασιλεία του ὁ 'Αλμπέρτος εἰς τὴν Οὐγγαρίαν [2]. *Τότε ἐμάζωξε καὶ*
αὐτὸς τὰ φουσσᾶτα του ὅλα, χωρὶς νὰ κράξῃ βοήθειαν ἀπὸ ἄλλους. Καὶ
ἐδιάβη καταπάνω τοῦ Μουράτη καὶ ἐτέντωσε εἰσὲ ἕναν τόπον, τὸν λέγουσι
Τιμπίσκο, κοντὰ εἰς τὸν Ντούναβι ποταμό, καὶ ἀκαρτέρειε νὰ τοῦ ἐλθῇ καὶ
ἄλλην βοήθειαν. Καὶ ὁ Μουράτη(ς) δὲν ἔστεκε, μόνε ἐπολέμα τὴν Σιδεροβία,
ἡμέρα καὶ νύκτα [3]. *Καί, πρὶν νὰ ἔλθῃ βοήθειαν τοῦ 'Αλμπέρτου ἀπὸ τὴν*
Οὐγγαρία, ἐπῆρε ὁ σουλτὰν Μουράτης τὴν Σιδεροβία, καὶ ἔκοψε τὶς περισ-
σότερους καὶ πολλὴν σκλαβίαν ἔκαμε. Καὶ ἔπιασε καὶ τὸν υἱὸν τοῦ δεσπότου,
ὀνόματι Στέφανο, καὶ ἔβγαλε τὰ ὀμμάτιά του. 'Ετύφλωσε καὶ ἕνα του ἀδελ-
φὸν ὁποὺ τὸν εἶχε πιάσει καὶ αὐτόν [4]. *Καὶ λέγουσι ὅτι ἡ Σιδεροβία ἐπάρθη*
γληγορύτερα ἀπὸ τὴν Σαλονίκη. Τότε, ὡσὰν ἐπῆρε ὁ σουλτὰν Μουράτης τὴν
φ. 40v *Σιδεροβία, ἅπλωσε καὶ ἐμεγάλωνε τὴν βασιλείαν του εἰς τὴν | Οὐγγαρία.*
Καὶ τοῦτο, διατὶ ἀπόθανε ὁ 'Αλμπέρτος, ὁ βασιλεὺ τῆς Οὐγγαρίας, καὶ ἤτονε
πολλὴ σύχυσι εἰς τὴν Οὐγγαρία. Καὶ ἄλλοι λέγουσι, ὅτι οἱ δύο ἀδελφοί, ὁποὺ
ἦτανε υἱοὶ τοῦ Λαζάρου δεσπότου, ὁ Στέφανος καὶ ὁ Γρηγόριος [5], *ἐπαρα-*
δώσανε τὴν Σιδεροβίαν τοῦ σουλτὰν Μουράτη μὲ τὸ θέλημά τους [6]. *'Αμμή,*
ἃ δὲν τὴν ἠθέλανε δώσει, δὲν τὴν ἔπαιρνε, διατὶ ἤτονε δυνατὸ κάστρο. Καὶ
ὁ τρίτος ἀδελφὸς ἐδιάβη μὲ τὸν πατέρα του εἰς τὴν Οὐγγαρία, διὰ νὰ τοὺς

---

230 ὁποὺ iteratum in cod. delevi *238* in margine *'Αλμπέρτος* add. cod. *239 σουτὰν* *241 ἀδελὸν*

---

1. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 111 ἑπ.

2. Τὸν Σιγισμόνδον διεδέχθη (1437) ὁ σύζυγος τῆς μόνης θυγατρός του 'Ελισάβετ, 'Αλβέρτος ὁ Ε΄, δοὺξ τῆς Αὐστρίας, ἐκλεγεὶς τὸ αὐτὸ ἔτος βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ τοῦ 'Αγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους. Τὸν δὲ 'Αλβέρτον, ἀποθανόντα τῷ 1439, διεδέχθη ὁ Λαδίσλαος ὁ Γ΄ (Wladislaw), βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Οὔγγροι προσέφερον τὸ στέμμα. 'Ο Λαδίσλαος ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας τὸν 'Ιούλιον τοῦ 1440 ὑπὸ τὸ ὄνομα Λαδίσλαος ὁ Α΄. Πβ. καὶ Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 111 - 112.

3. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 112.

4. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 112.

5. 'Ο χρονογράφος γράφει, ὅτι ὁ Στέφανος καὶ ὁ Γρηγόριος ἦσαν υἱοὶ τοῦ Λαζάρου δεσπότου· ἐν τῇ πραγματικότητι οὗτοι ἦσαν υἱοὶ τοῦ Γεωργίου Βράγκοβιτς. 'Η σύγχυσις ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ τελευταῖος διεδέχθη τὸν θεῖόν του Στέφανον Λαζάροβιτς.

6. Τοῦτο ὑποστηρίζει καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 24,15 ἑπ. Κατὰ τὸν Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 112, ἡ πόλις «ἔπεσε μετὰ κρατερὰν ὑπεράσπισιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Βράγκοβιτς καὶ τοῦ θείου αὐτοῦ Καντακουζηνοῦ».

δώσουνε βοήθειαν. Καί, ὡς ἔμαθε αὐτὰ ὁ Μουράτης, ἐμάζωξε τὰ φουσσᾶτα του νὰ πάγῃ καταπάνω τῆς Οὐγγαρίας, ἠξέροντας, πὼς ἔχουνε μεγάλα σκάνταλα ἀνάμεσόν τους οἱ Οὔγγαροι διὰ τὴν βασιλεία. Τότε ὁ σουλτὰν Μουράτης ηὗρε καιρὸ καὶ ἐπῆρε τὰ φουσσᾶτα του καὶ ἐδιάβη εἰς τὸ Μπελιγράδι [1], 255 ὁποὺ στέκει εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ντούναβι καὶ τοῦ ποταμοῦ Σάβα ἀνάμεσα. Καὶ ἤτονε φυλάκτορες ἀπάνω εἰς τὸ Μπελιγράδι ὁ καπετάνιος ὁ Ἰωάννης ὁ Βρανᾶς, πολλὰ ἀνδρειωμένος· ὁμοίως καὶ οἱ ἐπίλοιποι [2]. Καί, ἐπειδὴ τὸ ἐπολεμούσανε οἱ Τοῦρκοι μέρα καὶ νύκτα, καὶ οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ μέσα των ἀντιστέκαν καὶ ἐπολεμούσανε, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπόξω ἐρρίχνασι 260 δυνατὲς λουμπαρδιὲς καὶ ἐχαλούσανε τὰ τείχη ὅλη μέρα καὶ οἱ χριστιανοὶ τὰ ἐκτίζανε ὅλη νύκτα. Τότε ἔστειλε ὁ Μουράτης τοῦ Βρανᾶ, ὅτι νὰ παραδώσῃ τὸ κάστρο καὶ νὰ τόνε τιμήσῃ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ πολλὴ τιμή. Ἀμμὴ αὐτὸς δὲν ἤθελε. Καί, ὡσὰν εἶδε ὅτι οὐ στέργει, ἔκραξε ὁ Μουράτης μαστόρους, ὅτι νὰ κάμῃ ἀπόξω μίνες, νὰ σκάψουνε κάτω τὴ γῆ, νὰ τρυπήσουνε, νὰ 265 ἐμποῦνε μέσα. Καὶ ἔβαλε καὶ ἐσκάβανε. Καὶ οὕτως τὸ ἐπαίρασιν, ἐὰν δὲν ἤθελε στείλει λόγο μὲ μία γραφὴ εἰς τὴν σαΐττα ἕνας χριστιανός. Καὶ τότε, φ. 41r ὡς τὸ ἔμαθε ὁ ἀφέντης ὁ Βρανᾶς, ἔκαμε ἀπὸ μέσα | κοντραμίνα καί, σκάβοντας, ηὗρε τὴν μίνα τῶν Τουρκῶν, καὶ ἔβαλε φωτία εἰς τὸ βοτάνι. Καὶ λέγουσι, ὅτι ἐκάησαν μέσα εἰς τὴν αὐτὴν μίνα πλέο παρὰ δεκαφτὰ χιλιάδες 270 Τοῦρκοι [3]. Καὶ ἐσκοτώθησαν καὶ εἰς τὸν πόλεμον ὀκτὼ χιλιάδες, ὁποὺ τοὺς εἶχανε ἀποκλεισμένο ἑφτὰ μῆνες. Καί, ἰδόντας ὁ σουλτὰν Μουράτης, ὅτι δὲν ἠμπόρειε νὰ τὸ πάρῃ, ἄφησέ το [4], καὶ ἐγύρισε εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι, εἰς τὸ Σκαμνί του νὰ ἀναπάψῃ τὰ φουσσᾶτα του ἀπὸ τὸν κόπο τοῦ πολέμου.

(26,10-26,20). Καὶ ὡσὰν ἦρθε τὸ καλοκαίρι, ἑτοίμασε τὰ φουσσᾶτα του 275 καὶ ἔστειλε τὸν γυναικάδελφό του τὸν Ἰσᾶ πασᾶ εἰς τὴν Μπόσινα. Ὁ ὁποῖος τόπος ἔναι σκληρός, πετρώδης, ὁποὺ συνορεύει ἕως εἰς τὸν γιαλὸ τὰ μέρη τῆς Σκλαβουνίας. Λοιπὸν ἐδιάβη εἰς τὴν χώρα κάστρο, τὸ λέγουσι ἡ Ἄτζα, κοντὰ εἰς τὸν ποταμὸ Βάκρινα, ὁποὺ ὑπηγαίνει καὶ ἐμπαίνει εἰς τὸν ποταμὸ Σάβα [5]. Καὶ αὐτὴ μπαίνει καὶ σμίγει εἰς τὸν Ντούναβι. Καί, ὡς ἔμαθε ὁ

---

1. Περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Βελιγραδίου βλ. Χ ά μ μ ε ρ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 114 ἑπ.

2. Κατὰ τὸν Χ ά μ μ ε ρ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 114, κυριώτερος ὑπερασπιστὴς τοῦ Βελιγραδίου ἦτο ὁ Ραγούσιος Ἡγούμενος Ζοβάν.

3. Τὰς πληροφορίας ταύτας δὲν ἀναφέρει ὁ Χαλκοκονδύλης.

4. Βλ. Χ ά μ μ ε ρ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 115: «Ὁ Πολωνὸς Λεντζικίκης ἦλθεν ὡς πρεσβευτὴς τοῦ Βλαδισλάου, ἵνα ζητήσῃ τὴν λύσιν τῆς ἐξ ἤδη μῆνας διαρκούσης πολιορκίας, ὁ δὲ Μουράτ, καίπερ λύ[illegible]μετ' οὐ πολὺ αὐτήν, ἀπεκρίνατο ὑπερηφάνως, ὅτι: θᾶττον ἢ βράδιον κυριεύσει βεβαίως τοῦ Βελιγραδίου».

5. Πρόκειται περὶ τοῦ παραποτάμου τοῦ Σαύου Οὔκρινα. Ὁ Χαλκοκονδύλης (Β', σελ. 26,13-14) δὲν ἀναγράφει τὸ ὄνομα τοῦ παραποτάμου, ἀλλ' ἁπλῶς ἀναφέρει,

ἀφέντης τῆς Μπόσινας, πὼς ἦρθε ὁ Ἰσᾶς νὰ πάρῃ τοὺς τόπους του, ἐμάζωξε τὰ φουσσᾶτα του καὶ ἐβγῆκε εἰς τὸν κάμπο καὶ ἀκαρτέρειε τὸν Ἰσᾶ νὰ τοῦ ἀντισταθῇ. Ἀμμὴ ἔμαθε, πὼς ἔχει πολλὴ δύναμι ὁ Ἰσᾶς, καὶ ἐσκιάχτη νὰ πολεμήσῃ, μόνε ἔστειλε μαντατοφόρο εἰς τὸν Ἰσᾶ πασᾶ, ὅτι νὰ μὴν πολεμήσῃ καὶ νὰ κάμῃ ἀγάπη καὶ νὰ τοῦ δίδῃ τὸν κάθε χρόνο εἴκοσι πέντε χιλιάδες φλωρία [1]. *Καὶ οὕτως ἔστερξαν καὶ ἐκάμανε ἀγάπη.*

(26,21-28,25). *Μέσα εἰς τὴν Μπόσινα ἤτονε καὶ ἡ ἀφεντία τοῦ ἀφεντὸς τοῦ Στέφανου Σάνταλου καὶ κάμουσιν ρωμέϊκα, τοὺς ὁποίους τούσε κράζουνε Κουτούγερους* [2], *καὶ εἶναι καὶ κάποιοι τόποι τῶν Βενετζάνω ὥριζε ὁ Κομνηνὸς ὁ Ἀρανίτης, δοῦκας μικρός* [3], *καὶ ὥριζε καὶ ὁ Ἰωάννης Καστριώτης, καὶ αὐτὸς δοῦκας μικρός. Καὶ ἐδιάβη ὁ αὐτὸς Ἰσάμπασας καὶ τοὺς ἐδιαγούμιζε καὶ ἀφάνιζε τοὺς τόπους τους. Καί, ἐπειδὴ δὲν ἠμπορούσανε νὰ τοῦ ἀντισταθοῦνε, ἐσηκώθη ὁ Ἰωάννης ὁ Καστριώτης* [4] *καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν* φ. 41v | *Ἀδριανούπολι, εἰς τὸν σουλτὰν Μουράτη, καὶ ἔκαμε ἀγάπη, καὶ ἔταξε, ὅτι ὅποιον πόλεμον νὰ πάγῃ, νὰ πηγαίνῃ καὶ αὐτὸς εἰς βοήθειαν, μὲ τοὺς ἀνθρώπους του. Τὸ ὁμοίως ἐκάμανε καὶ οἱ ἄλλοι ἀφεντάδες, καὶ ἐστέρξανε τὴν ἀγάπην. Καὶ ἐπειδὴ ὑποτάκτη ὁ Ἀρανίτης εἰς τὸν σουλτὰν Μουράτη, εἶχε καὶ ἕναν υἱὸν ἀνδρειωμένον καὶ τὸν ἐλέγασι Γεώργη* [5]. *Καὶ τοὺς ἐπῆρε κοντά του ὁ σουλτὰν Μουράτης καὶ ἐπῆρε τὴν ἀφεντία τους καὶ τὴν ὥρισε. Καὶ τὸν γέρο Ἀρανίτη τὸν ἀφάνισε, καὶ τὸν υἱόν του τὸν εἶχε εἰς τὰ βασίλεια, καὶ ἔκαμέ τον Τοῦρκο καὶ τὸν ἔλεγαν Σκεντέρη* [6]. *Καί, ὡσὰν ἐμεγάλωσε, τοῦ*

---

281 κάμο 288 κομινὸς 295 τομίος

ὅτι «Ἔστι δὲ αὐτῷ βασίλεια καὶ πόλις Γαΐτια καλουμένη, καὶ ποταμὸς παρ' αὐτῷ ῥέων ἐκδιδοῖ εἰς Ἴστριν».

1. Πβ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 113 : ὁ Μουράτ «ἠπείλει τὴν Βοσνίαν, καὶ ἠνάγκασε τὸν ἡγεμόνα Τζάρκον εἰς αὔξησιν τοῦ φόρου ἀπὸ 20.000 εἰς 25.000 δουκάτων».

2. Πβ. Χαλκοκονδύλην, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 27,4-5 : «Κουδούγεροι δ' ὀνομάζονται σύμπαντες οἱ ἐς τὴν Σανδάλεω χώραν τελοῦντες».

3. Ὁ Ἀριανίτης Θοπίας ὁ Κομνηνὸς ἦτο κυρίαρχος τῆς μεσημβρινῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τοῦ Ἄφου μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἐπὶ δὲ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Α΄ ἀπέκτησεν ἔνδοξον ὄνομα διὰ τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνας. (Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 157 καὶ σελ. 623, σημ. ΙΗ΄).

4. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 153.

5. Τὰ κατὰ τὸν ἥρωα τοῦτον βλ. ἐν Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 153 ἑπ.

6. Πβ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 153 : Ὁ Γεώργιος Καστριώτης «διὰ τῆς ἐν πολλαῖς μονομαχίαις καὶ πολέμοις ἀναδειχθείσης ἀνδρείας ἐκτήσατο τὴν μεγίστην εὔνοιαν τοῦ σουλτάνου καὶ ἐπεκλήθη Ἰσκενδὲρ - Βέγης (ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος), ἐπωνυμία, ἁρμόζουσα οὐ μόνον διὰ τὴν γενναιοψυχίαν καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν τοῦ ὀκτωκαιδεκαετοῦς νεανίσκου, ὅς, ὡς Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών, ἐβούλετο ὀκτωκαιδεκαετὴς

ἔδωσε τιμὴ καὶ μπέη τὸν ἔκαμε· καὶ ἤτονε πολὺ ἀνδρειωμένος. Ἐμάζωξε ὀλίγους Τούρκους καὶ τὸν ἀκολουθήσανε, διατὶ ἤτανε καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν τόπο του [1]*, καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν πατρική του ἀφεντία. Καί, ὡς τὸν εἴδανε, τὸν ἐδέκτησαν πάλι δι' ἀφέντη τους καὶ ἔγινε πάλι χριστιανὸς Γεώργης· καὶ ὥριζε τὴν Ἀρβανιτία, καὶ πολλοὶ τὸν ἀκολουθούσανε. Καὶ ἔκαμε φουσσᾶτο δυνατό. Καί, ὡς τὸ ἔμαθε ὁ σουλτὰν Μουράτης, τοῦ ἔστειλε, ὅτι νὰ γυρίσῃ εἰσὲ δαύτονε καὶ νὰ τόνε τιμήσῃ περισσότερο. Καὶ αὐτὸς τὸν ἔστειλε ἀπόκρισι, ὅτι «ὅσο εἶμαι ἐγὼ Γεώργης καὶ ἐσὺ Μουράτης, δὲν ἔρχομαι κοντά σου. Μόνε, ὅταν γενῇς καὶ ἐσὺ Γεώργης, ὡσὰν καὶ ἐμένα, τότε θέλω ἐρθεῖ νὰ σοῦ δουλεύω»* [2]*. Καί, ὡς τ' ἄκουσε αὐτὰ ὁ Μουράτης, τοῦ ἐκακοφάνη πολὺ καὶ ἔστειλε καταπάνω του ἕναν Ἀλῆ πασᾶ μὲ φουσσᾶτο καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀρβανιτία. Καὶ ὁ Γεώργης ἐμάζωξε Ἀρβανῖτες ἀνδρειωμένους καὶ ἐσμίξανε εἰσὲ πόλεμο. Καί, πολέμου γενομένου, ἐτζάκισε τὸν πασᾶ καὶ ἐκατάσφαξε τοὺς Τούρκους καὶ ἐπῆρε τὰ ροῦχα τους καὶ τ' ἄλογά τους καὶ ἐδυνάμωσε τοὺς Ἀρβανῖτες* [3]*. Καὶ ὁ πασᾶς ἔφυγε καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν σουλτὰν Μουράτη κακῶς ἔχοντας.*

φ. 42r *Καὶ τὸ καλοκαίρι ἑτοί|μασε τὰ φουσσᾶτα του, καὶ ἐσηκώθη ἀτός του καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ Γεωργίου. Καί, ὡς τὸ ἔμαθε ὁ Γεώργιος, ἑτοιμάστη καὶ αὐτός. Καὶ ἐβγήκανε καὶ ἐσμίξανε εἰσὲ πόλεμον. Καί, πολέμου γενομένου, ἐτζάκισε ὁ Γεώργης τὸν σουλτὰν Μουράτη, καὶ ἐπῆρε τὰ φορτώματά του καὶ πολὺ βίον ἐκέρδισε. Καὶ λέγουσι, ὅτι ἐλαβώθη εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμο ὁ αὐτὸς Μουράτης* [4]*. Καὶ ἐγύρισε εἰς τὸν θρόνο του, εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι. Τότε, ὡσὰν ἐνικήθη, δὲν εἶχε τί κάμῃ καὶ στείλῃ εἰς τοὺς Βενετζάνους, ὁποὺ εἶχε ἀγάπη μέτ' αὔτους, ὅτι «εἰς τὴν ἀγάπη, ὁποὺ ἔχομε νὰ ἐρθῆτε ἐσεῖς διὰ θαλάσσης μὲ τὰ κάτεργά σας καὶ μὲ τὴν δύναμί σας, ὁποὺ ἔχετε καστέλλια καὶ σύνορα κοντὰ εἰς τοὺς τόπους τοῦ Σκεντέρη*

---

301 ἀδρηόμένος *311 Ἀλῆ* in margine add. cod. *312 ὁ* super lineam add. cod. *313 χενομένου* *314 ρόυσχα*

κατακτήσασθαι τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἤπειρον, ἐξ ἧς ἐξῆλθον οἱ στρατοί, μεθ' ὧν ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου ὑπέταξε τὴν Ἀσίαν».

1. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 154 - 155 : «Τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν λιποταξίαν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου, ὁ Καστριώτης μετὰ τριακοσίων ὀπαδῶν, οὓς συνέλεξε κατὰ τὴν φυγὴν καὶ καθ' ὁδόν, παρεγένετο εἰς τὴν ἄνω Δίβρην, τουτέστιν ἐπὶ τοῦ ὄρους, τοῦ παραλλήλως ἐκτεινομένου πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ ὁρίζοντος τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἰλλυρίαν ἢ τὴν βόρειον Ἀλβανίαν πρὸς ἀνατολάς, καὶ καθήκοντος πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν προπόδων αὐτοῦ ῥέοντα Δρείλωνα ποταμόν».

2. Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Χαλκοκονδύλη.

3. Πβ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 158 - 159.

4. Περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ Μουρὰτ — κατὰ μῆνα Μάϊον τοῦ 1449 — πβ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 159 - 161.

Ἀρανίτη, ὁποὺ ἔφυγε ἀπὸ ἐμένα καὶ ἐγίνη Γεώργης. Ἐσεῖς τὴν μίαν μερέα καὶ ἐγὼ τὴν ἄλλη, νὰ τόνε νικήσω καὶ νὰ πάρω τοὺς τόπους μου». Τότε οἱ Βενετζάνοι, διὰ νά 'χουνε τὴν ἀγάπη του, ἐκάμανε τὸ θέλημά του καὶ ἀρμα-
330 *τώσανε καὶ ἐπηγαίνανε καταπάνω του. Καὶ ὁ Γεώργιος, ὡς εἶδε, πὼς ἔρχεται ὁ ἕνας τὴν μίαν μερέα καὶ ὁ ἄλλος τὴν ἄλλη, δὲν εἶχε τί κάμῃ. Καὶ ἐπῆρε τὴν φαμελία του καὶ ἐμπῆκε εἰσὲ πλεούμενα καὶ ἀπέρασε, καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν Ἀγκῶνα καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη εἰς τὴν Ρώμα καὶ ἐδέκτη τον ὁ Πάπας* [1]*. Καὶ ἐκεῖ ἐτελείωσε τὴν ζωήν του χριστιανός* [2].

335 (29,1-30,17). *Καὶ τότε ἐσήκωσε ἀφεντία ἄλλος Ἀρβανίτης, ὀνόματι Δέπας, καὶ ἐδιάβη καὶ ἐδιαγούμιζε τοὺς τόπους τοῦ Τούρκου. Καὶ τοῦτο, διατὶ ἤτονε ὁ σουλτὰν Μουράτης εἰς τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἐπολέμα τὴν Καραμανία. Τότε ἐδιάβη αὐτὸς ὁ Δέπας καὶ ἐπολέμα ἕνα κάστρο, τὸ λέγουσι Ἀργυρό. Καὶ τὸ ἀπόκλεισε. Καί, ὡς τὸ ἔμαθε ὁ Τουραχὰν μπέης, ἐμάζωξε*
340 *φουσσᾶτα Τούρκους γιαννιτζάρους. Καὶ ἤτονε χειμῶνας. Καὶ ἐδιάβη ξάφνου*
φ. 42v *καὶ ἐπλάκωσε τοὺς Ἀλβανῖτες· καὶ ἐγλύτωσε τὸ κάστρο, | καὶ πολλοὺς Ἀλβανῖτες ἔκοψε καὶ πολλοὺς ἐσκλάβωσε.*

(30,18-31,20). *Τότε ἐγύρισε καὶ ὁ σουλτὰν Μουράτης ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, ὁποὺ ἐνίκησε τὸν ἀφέντη τὸν Καραμάνο, καὶ ἔκαμε καὶ ἀγάπη μὲ δαῦτον.*
345 *Καὶ τότε ἔδωσε πολλὰ φουσσᾶτα τοῦ Μεχεμὲτ πασᾶ τῆς Ρούμελης καὶ ἐδιάβη καταπάνω τῆς Στρασαλβάνιας, ὁποὺ συνορεύει ἕως εἰς τὴν Οὐγγαρία καὶ ἕως τὸ βουνὸ τοῦ Πρασοβοῦ· ἡ ὁποία Στρασαλβάνια εἶναι γεμάτη κάστρη καὶ χῶρες καὶ χωρία. Καὶ τὸ πρῶτο κάστρο τὸ λέγουσι Τζιμπὶν καὶ Οὔγγαρα. Τὴν ὁποίαν Στρασαλβάνια τὴν ὥριζε ὁ βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας καὶ τὸ*
350 *Ἐρμὲν καὶ τὸ Μετζέτ* [3]*. Τότε ἐδιάβη ὁ πασᾶς ἀπάνω εἰς τὸ κάστρο τὸ Ἐρμεστάτ* [4]*. Καὶ πολεμῶντας* [5] *ἐσκοτώθη ὁ πασᾶς ἀπὸ μία λουμπαρδέα* [6]*.*

---

351 ἀπὸ ex corr. cod.

---

1. Περὶ τῶν γεγονότων τούτων ὁ Χαλκοκονδύλης ἀσχολεῖται κατωτέρω, Β΄, σελ. 192 - 194.

2. Ἡ πληροφορία αὕτη δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα, δεδομένου, ὅτι ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἀπέθανε τῷ 1467, ἀγωνιζόμενος κατὰ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β΄ τοῦ Πορθητοῦ.

3. Ὁ Χαλκοκονδύλης, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 31,8 ἐπ. δὲν ἀναφέρει τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, περιοριζόμενος νὰ γράψῃ, ὅτι «καὶ πόλεις ἔνεισιν ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ οὐκ ὀλίγαι, μητρόπολις δὲ αὐτῶν τὸ Σιβίνιον καλούμενον». Ὁ χρονογράφος μας ἀναφέρων τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, περιπίπτει εἰς σύγχυσιν, ἐπαναλαμβάνων τινὰ τούτων κατὰ διάφορον τρόπον. Οὕτω τὸ Τζιμπὶν εἶναι ἡ λατινικὴ ὀνομασία (Cibinium) τῆς πόλεως Ἐρμεστὰν (ἢ Χερμανστάν).

4. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 116.

5. Ἡ μάχη τῆς Ἐρμανουπόλεως ἐγένετο κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1442.

6. Πβ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 116 : «Ὁ Μεζὶδ Βέγης μετὰ τῶν ἱππέων τραπεὶς εἰς φυγὴν κατεσφάγη σὺν τῷ υἱῷ».

Καί, ὡσὰν εἴδανε οἱ Τοῦρκοι, ὅτι ἐσκοτώθη ὁ ἀφέντης τους, ἐσκιάχτησαν καὶ ἐγυρίσανε ὀπίσω, κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ντούναβι ποταμοῦ. Καὶ φεύγοντας ἐτρέχανε οἱ χριστανοί· καὶ ὅσους ἐσώνανε τοὺς ἐκατασφάζανε.

355 (31,21-33,7). *Καὶ ὁ σουλτὰν Μουράτης, ὁποὺ ἤτονε τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔμαθε τὸν θάνατο τοῦ Μεχμὲτ πασᾶ καὶ ἐτζακίσανε καὶ τὸ φουσσᾶτο του, ἐπικράθη πολύ. Καὶ ἐσυμμάζωξε τὰ φουσσᾶτα του ὅλα, καὶ ἐπαράδωσέ τα τοῦ Σαμπατὶν* [1] *πασᾶ, καὶ ὁρισμὸν τὸν ἔδωσε, ὅτι νὰ πάγῃ καταπάνω τῆς Βλαχίας, ὁποὺ ἐρεμπέλεψε, καὶ ὁμοίως καὶ τῆς Μπογδανίας, ὁποὺ ἤτανε* *360* *ἡ ἀφορμὴ καὶ ἐρεμπέλεψε καὶ ὁ Λουνυάδης* [2] *καὶ οἱ Στρασαλβάνιοι· ἐξεδικιώθη εἰς τοὺς Βλάχους καὶ Μπογδάνους εἰς τὰ κακά, ὁποὺ τοὺς ἐκάμνανε. Καὶ ὁ Σαμπατῖνος ἐδιάβη καὶ ἔσωσε εἰς τὸν ποταμὸ Ντούναβι καὶ ἐστάθη ὀλίγες ἡμέρες, ἕως νὰ περάσῃ τὸ φουσσᾶτο του* [3]. *Καί, ὡσὰν εἴδανε οἱ Βλάχοι τὸ πολὺ φουσσᾶτο τοῦ Τούρκου, καὶ ἐδειλιάσανε πολύ. Καὶ ὁ Λουνυάδης* *365* *τοὺς ἐστερέωνε μὲ τὰ λόγια του καὶ τοὺς ἔδιδε θάρρος. Λοιπὸν ἐβάλανε βουλὴ νὰ πᾶνε εἰσὲ τόπον δυνατὸ νὰ φυλακτοῦσι. Καὶ ὁ πασᾶς ἐδιάβη καὶ* φ. 43r *ἐμπῆκε εἰς τὴν Βλαχία, | καὶ τὴν ἐδιαγούμιζε, καὶ πολλὴ σκλαβίαν ἔκαμε. Καὶ ὁ Λουνυάδης, ὁποὺ ἤτονε πρῶτος καπετάνιος ἀπάνω εἰσὲ ὅλους τοὺς χριστιανούς, ἐπῆρε τὰ φουσσᾶτα του καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ Σαμπατὶν* *370* *πασᾶ, ὁποὺ ἐπολέμα μία χώρα, ὁ Λουνυάδης· καὶ ἔστειλε καὶ ἕνα μερτικὸ ἀπὸ τὸ φουσσᾶτο του καὶ ἐδιάβησαν καὶ ἐδιαγουμίζανε τοὺς τόπους τὶς Τούρκικους. Καὶ ὁ πασᾶς, ὡς ἔμαθε ἐτοῦτα, ἐδιάβη καὶ ηὗρε τὸν Λουνυάδη, καὶ ἐκοίταζε νὰ εὑρῇ τόπο νὰ πολεμήσῃ. Καὶ ηὑρέθησαν ἀντάμα εἰσὲ ἕναν τόπον, τὸν λέγουσι Βασκάπο. Καὶ ἑτοιμάστησαν εἰσὲ πόλεμο. Καὶ ὁ πασᾶς ἐμέ-* *375* *ρασε τὸ φουσσᾶτο του εἰσὲ τρία· καὶ ἔβαλε τὸ ἕνα εἰς τὴν δεξιά, καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὴν ζερβή. Καὶ τὸ ἄλλο ἤτονε ἀτός του μὲ τοὺς γιαννιτζάρους. Καὶ τὴν ἄλλη μερέα ὁ Λουνυάδης ἐμέρασε καὶ αὐτὸς τὸ φουσσᾶτο του εἰς δύο· καὶ ἔβαλε τὰ ἄλογα τὰ ἐλεύτερα εἰσὲ ἕνα μέρος, καὶ ἕνα μέρος ἄλογα μὲ φτεροῦγες τοξότες· καὶ τὰ χοντρὰ ἄλογα μὲ σίδερα ἁρματωμένα,*

---

356 Μεχμέτ : μὲτ cod. *363 ἐηβλάχη* *370* post *χώρα* cancellavit *καὶ* cod. *λουνιάδες*

---

1. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., σελ. 616, σημ. ΜΓ' : «Ὁ μὲν Βονφίκιος (Δεκ. Γ', Βιβλ. Ε', σελ. 440) καλεῖ αὐτὸν *Σιαβαδίν*, ὁ δὲ Ἔγγελος ἐν μὲν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οὐγγρίας *Σαλαδὶν* (Γ', σ. 64), ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ τῆς Σερβίας, σ. 387, *Σεχαβεδδίν*. Ὁ Νεσρῆς καὶ ὁ Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατούττῃ, Β', σ. 82, καλοῦσι τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τούτου *Σαχὶν Κουλλέ*, ὥστε οἱ μὲν καλοῦσιν ἀρχηγὸν τὸν ἑκτομίαν Σεχαβεδδίν, οἱ δὲ τὸν Σαχὶν Κουλλέ».

2. Λουνυάδης εἶναι ὁ περίφημος ἐθνικὸς ἥρως τῆς Τρανσυλβανίας Γιάννος Οὐνυάδης.

3. Περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, πβ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 116 - 117.

τὰ ἔβαλε εἰς τὴν μέση· καὶ ἐρχόντησάνε ὡσὰν ἕνα καστέλλι. Καὶ τότε ἐσμίξανε καὶ ἐπολεμούσανε. Καὶ ὁ Λουνυάδης, ὡσὰν εἶδε τὸ πλῆθος τὸ πολὺ τῶν Τουρκῶν, δὲν εἶχε, τί κάμῃ, μόνε ἠνάγκαζε νὰ πολεμοῦνε, καὶ ἐγίνετόνε μεγάλη σφαγὴ εἰσὲ μίαν μερέα καὶ ἄλλη. Καί, ὅταν ἐμπήκανε οἱ Τοῦρκοι κοντὰ εἰς τὰ χοντρὰ ἄλογα, ἐπολεμούσανε τέσσαρες ὧρες· καὶ ἐβάλανε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν μέση, καὶ τοὺς ἐκατασφάξανε καὶ τοὺς ἐνικήσανε καὶ ἐφεύγανε. Καὶ ὁ Λουνυάδης ἐδιαγούμιζε τὶς τέντες τους, καὶ ὅσους ἔσωνε τοὺς ἔσφαζε· καὶ οἱ τοπικοὶ χριστιανοί, ὁποὺ ἤτανε τὰ μέρη ἐκεῖνα, τοὺς ἐκατατρέχανε, καὶ ὅσους ἐσώνανε, ἄλλους ἐσφάζανε καὶ ἄλλους ἐσκλαβώνανε. Καὶ ὀλίγοι ἐπεράσανε τὸ Ντούναβι καὶ ἐγλυτώσανε [1].

(37,16-38,3). *Καὶ ὁ σουλτὰν Μουράτης ἔστειλε πολλὴ ἁρμάδα εἰς τὸν Τραπεζόντα, διὰ νὰ τήνε | πάρῃ. Ἀμμή, πηγαίνοντας ἡ ἁρμάδα, τὴν ἀπήδησε μεγάλη φουρτούνα εἰς τὴν Μαύρη θάλασσα, καὶ ἐπνίγησαν πολλὰ πλεούμενα, καὶ ἐτζακίστησαν καὶ ἄλλα εἰς τὰ μέρη τῆς Ἡρακλείας. Καὶ ἀπὸ ἀτοῦτα ἄφησε τὴν Τραπεζόντα καὶ δὲν ἐδιάβη.* φ. 43v

(58,10-59,3). *Καὶ τὸν Τουραχὰν πασᾶ* [2] *τὸν ἔστειλε μὲ φουσσᾶτα εἰς τὸν Μορέα. Καὶ ἀπέρασε τὸν τοῖχον τοῦ Ἐξαμιλίου καὶ ἐδιάβη ἕως εἰς τὸν Μεζηθρᾶ. Καὶ ἐδιαγούμιζε. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐγύρισε καὶ ἐβγῆκε ὀξω. Καὶ ὁ σουλτὰν Μουράτης ἤτονε εἰς τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἐπολέμα τὴν Καραμανία καὶ ἔπαιρνε κάστρη καὶ χῶρες καὶ διαγουμία ἔκαμε.*

(81,11-82,12). *Καὶ τὴν ἄλλη μερέα ὁ γαρδενάλες* [3] *τοῦ βασιλέως τῆς Ἀλαμανίας τοῦ ἰμπεραδόρου, ὁποὺ ἤτονε ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Πάπα εἰς*

---

393 ante *ἀτοῦτα* addidi *ἀπὸ* *399 διάγουμά*

---

1. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., σελ. 116 - 117 : «Ὁ Οὐνυάδης μετὰ δεκαπεντακισχιλίων μόνον ἀνδρῶν ἀντεπεξῆλθεν ἐγνωκὼς νικῆσαι ἢ ἀποθανεῖν. Ἡ συμπλοκὴ ἐγένετο ἐν Βασάζῃ, ὅπου ὁ Οὐνυάδης, δημηγορήσας πρὸς τοὺς στρατιώτας, παρώξυνε τὴν προθυμίαν αὐτῶν. Ἡ νίκη ἀπέβη ὑπὲρ αὐτοῦ· διότι ἡ παραλυσία τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ζημία αὐτοῦ ἦν μείζων ἢ ἐν τῇ ἥττῃ τοῦ Μεζὶδ Βέγῃ, διακόσιαι δὲ σημαῖαι ἐλαφυραγωγήθησαν καὶ πεντακισχίλιοι ἄνδρες ᾐχμαλωτίσθησαν. Ἐν τοῖς πεσοῦσιν ἐθρήνουν οἱ Ὀθωμανοὶ οὐ μόνον τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Ὀσμὰν Βέγην, ἔγγονον τοῦ Τιμουρτάς, καὶ ἄλλους τῶν ἀνδρειοτάτων Βέγηδων».

2. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 611, σημ. ΙΔ΄ : «Ὁ Ἴδρις ἐν τῷ τέλει τοῦ δευτέρου διηγήματος τῆς βασιλείας Μουράτ τοῦ Β΄, καὶ ὁ Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατούττῃ, Β΄, σελ. 17, καλοῦσι τὸν υἱὸν τοῦτον τοῦ Ἐβρενοῦ Ἰσᾶ Βέγην. Παρὰ Δούκᾳ (χρονικὸν) ὁ μαχόμενος στρατηγὸς πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς καλεῖται Τουραχάνης. Χαλκοκονδύλης, βιβλ. Α΄, ἀναφέρει μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Ἐβρενοῦ τὸν Ἰσᾶν (Ἰησοῦν), ἀλλ' οὐχὶ τὸν Τουραχάν». Πάντως καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης ἀναφέρει τὸν Τουραχάνην ὡς ἀναλαβόντα τὴν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐκστρατείαν (Β΄, σελ. 58).

3. Γαρδενάλες (= Cardinale) ἐνταῦθα νοεῖται ὁ παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Οὐγγαρίας ἀπεσταλμένος τοῦ πάπα Εὐγενίου τοῦ Δ΄ καρδινάλιος Ἰουλιανὸς Cesarini, ὅστις σθεναρῶς ἠργάσθη διὰ τὴν συγκρότησιν κοινῆς κατὰ τῶν Τούρκων σταυροφορίας.

τὴν Οὐγγαρία λεγᾶτος εἰς τοὺς 1444, τὸν ἐπαρακαλέσανε πολλὰ οἱ Οὔγγαροι μὲ τὰ δάκρυα, ὅτι νὰ σηκωθῇ νὰ πάγῃ μὲ τὰ φουσσᾶτα καταπάνω τοῦ Τούρκου, ὡς καθὼς ἐδιάβη καὶ ὁ Λουνυάδης καὶ τὸν ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους [1]. Ὁμοίως τὸν ἐπαρακάλεσε καὶ ὁ Γεώργης ὁ Μποῦγος [2], ἀφέντης τῆς Ράσιας, ὁποὺ εἶχε μεγάλη ἔχθρα μὲ τὸν σουλτὰν Μουράτη, ὁποὺ τοῦ ἔπιασε τὶς δύο υἱοὺς καὶ ἔβγαλε τὰ ὀμμάτια τους, καὶ τοὺς ἐτύφλωσε. Καὶ ἔκαμε πολλὴ διαγουμία καὶ σκλαβία εἰς τὸν τόπον του. Διὰ τοῦτο ἐπαρακάλειε καὶ τοὺς ἔταζε καὶ περίσσα φλωρία διὰ ἔξοδο τοῦ πολέμου. Τότε ἀποφασίσανε οἱ Οὔγγαροι καὶ τοῦ ἐτάξανε, ὅτι τὸ καλοκαίρι νὰ εἶναι ἕτοιμοι νὰ μαζωκτοῦνε νὰ πᾶνε καταπάνω τοῦ σουλτὰν Μουράτη [3]. Καὶ τότε ἐπῆρανε καὶ θέλημα καὶ ἀπὸ τὸν ἰμπεραδόρο τῆς Ἀλαμανίας καὶ ἤρθανε φουσσᾶτα καὶ ἀπὸ τὴν Λεχία, ἀπὸ τὴν Φράντζα, καὶ Τουδέσκοι καὶ Ἀλαμάνοι καὶ ἄλλες φυλές. Καὶ οἱ Φραντζέζοι καὶ οἱ Ἀλαμάνοι ἐπήγανε χωρὶς πληρωμή, μόνε διὰ ὄνομα Χριστοῦ καὶ διὰ τὴν πίστι τῶν χριστιανῶν [4]. Οἱ ἀπλήρωτοι ἦτανε δεκαπέντε χιλιάδες. Τότε ἐβγῆκε ὁ βασιλεὺ τῆς
φ. 44r Οὐγγαρίας [5], | τὸν Μάϊον μῆνα, ἀπὸ τὸ Μπουδούνι, τὸ δυνατὸ κάστρο, καὶ ἀπεράσανε τὸν Ντούναβι. Καὶ ἐπηγαίνανε ἀργὰ - ἀργά, διὰ νὰ μαζώνεται τὸ φουσσᾶτο. Καὶ τὴν πρώτη ἡμέρα ἔσωσε εἰς τὸ Τιμπίσκο. Καὶ ἐστάθη τρεῖς ἡμέρες. Καὶ ἦρθε εἰς τὴν γῆ τῆς Βλαχίας· ἐπήγαινε τὸ χεῖλος τοῦ Ντούναβι. Καὶ ἀπέρασε εἰς τὸν τόπον, ὁποὺ ἔναι τὸ βουνό, ὁποὺ ἐβγάλλει τὸ ἁλάτι, κοντὰ εἰς τὴν Σιδεροβία. Καὶ ἐδιάβη ἕως εἰς τὴν Σοφία τὸ κάστρο, ὁποὺ ἔναι τὸ πρῶτο τῆς Βουλγαρίας. Ἡ ὁποία Σοφία ἔναι μακρέα ἀπὸ τὸν Ντούναβι ἕξι μέρες. Τότε ἐπολεμήσανε καὶ ἐπῆρανε τὴν Σοφία, ὁποὺ ἦτονε τοῦ Τούρκου, καὶ ἐκόψανε πολλοὺς Τούρκους [6]. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβησαν εἰς τὸν ποταμὸ Μοράβα. Καὶ ἔστειλε πεντακόσους καβελλάρους νὰ ξανοίξουνε, καὶ ηὗρανε ἑκατὸ Τούρκους, ὁποὺ ἐρχόντησαν καὶ αὐτοὶ νὰ ξανοίξουν, καὶ τοὺς ἐπιάσανε καὶ τοὺς ἠφέρανε εἰς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας καὶ εἶπανε, ὅτι τὸ Τούρκικο φουσσᾶτο ἔναι κοντά. Καὶ τὴν αὔριο ἀπεράσανε οἱ χριστιανοὶ τὸν ποταμό, καὶ ὁ Λουνυάδης ἐδιάβη τὴν νύκτα καὶ ἀπήδησε τοὺς Τούρ-

---

427 ηὗρανε ex corr. cod. *428 ἐπιάσανε* ex corr. cod.

---

1. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 117 ἑπ.

2. Ὁ Γεώργιος ὁ Μποῦγος εἶναι ὁ Γεώργιος Βοῦλκος, νόθος υἱὸς τοῦ ἐν Τοκὰτ τυφλωθέντος Γρηγορίου, ἐμφανισθεὶς μὲ τὸν κενὸν τίτλον δεσπότου τῆς Σερβίας.

3. Λεπτομερείας περὶ τῆς ἐκστρατείας βλ. εἰς Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 117 ἑπ.

4. Τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ τούτου ἀπετελεῖτο ἐκ σταυροφόρων Οὔγγρων, Πολωνῶν, Σέρβων, Βλάχων καὶ Γερμανῶν. Πβ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 117 - 118.

5. Ἐννοεῖται ὁ βασιλεὺς Λαδίσλαος (πβ. Χαλκοκονδύλην) ἢ Βλαδίσλαος.

6. Ἡ μάχη ἐγένετο τῇ 3ῃ Νοεμβρίου 1443. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, 118.

κους μὲ εἴκοσι χιλιάδες χριστιανοὺς καβελλάρους. Καὶ τοὺς ηὗρε ἀπάνω εἰς τὸν πρῶτον ὕπνο· καὶ ἔσφαξε, λέγουσι, ἕως τριάντα χιλιάδες, καὶ τέσσαρες χιλιάδες ζωντανοὺς ἐπῆρε καὶ ἕναν φλαμπουριάρη. Καὶ ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ἐσκοτώθησαν πεντακόσοι. Καί, ὡσὰν ἐκάμανε τὴν νίκη, ἐπήγανε νὰ πᾶνε εἰς τὴν Φιλιππόπολι [1]. *Καὶ ἐβάλανε βουλή, ὅτι νὰ πᾶνε καὶ εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι. Καὶ ἔκαμνε χρεία νὰ πᾶνε νὰ περάσουνε ἀπὸ τὸ βουνό, τὸ λέγουσι Αἷμο, εἰς τὸ ὁποῖο ἐσώσανε, καὶ ἀπεράσανε, καὶ ἐδιάβησαν εἰσὲ τόπους στενοὺς καὶ σκληρούς, διὰ νὰ ἐρθοῦνε 'ς τὴν Τράκια* [2].

(86,15-87,15). *Καί, ὡσὰν ἐμπήκανε εἰς τοὺς στενοὺς τόπους, τὸ ἐγροικήσανε οἱ Τοῦρκοι, καὶ τοὺς ἐκλείσανε 'ς τὴν μέση, μία μερέα καὶ ἄλλη, ὁπού ἦτονε δρυμῶνας καὶ ἦτονε κρύο καὶ χειμῶνας, τὸν Δεκέβριον μῆνα.* φ. 44v *Καὶ τροφὲς | δὲν εἶχανε. Καὶ τὸ φουσσᾶτο ἐλέγανε τοῦ Λουνυάδη, ὅτι : «ἐπειδὴ φαγιὰ δὲν ἔχομε, δὲν πηγαίνομε ὀμπρός, μόνε ἂς γυρίσωμε ὀπίσω». Τότε ἀρχίσανε καὶ ἐγυρίζανε ὀπίσω. Καί, ὡς τὸ ἐμάθανε οἱ Τοῦρκοι, ἐκαβαλλικέψανε τὸ πουρνὸ ὅποιο ἄλογο διαλεκτὸ ἐλεύτερο καὶ τούσε ἀκολουθούσανε ἀπὸ πίσω. Καὶ ὁ Λουνυάδης, ὁπού τὸ εἶχε ἔννοια, ἄφησε ὀπίσω, εἰσὲ κρυφὸ τόπον, καὶ ἄφησε τοὺς καλύτερους ἀνδρειωμένους, μία μερέα τοῦ δρόμου καὶ τὴν ἄλλη* [3].

(88,1-88,12). *Καὶ ὁ Καράμπεης, ὁπού ἦτονε πρῶτος ἐκεινῶν, ὁπού ἐπηγαίναν ἀπὸ πίσω, ὡσὰν ἀπέρασε, τότε τοὺς ἀπηδήσανε οἱ χριστιανοὶ καὶ τοὺς ἐβάλανε εἰς τὴν μέση, καὶ τοὺς ἐκατασφάξανε. Καὶ ἐπιάσανε ζωντανὸ τὸν Καράμπεη· ὁμοίως καὶ ἄλλους μπέηδες* [4]. *Καὶ ἦτονε ἐκεῖ καὶ ὁ Κασὶμ πασᾶς. Καὶ ἔφυγε καὶ ἐδιάβη ὀπίσω εἰς τὶς τέντες τοῦ σουλτὰν Μουράτη* [5].

---

433 ζοντονοὺς ante *ἐπῆρε* delevi *καὶ* *435 νὰ* super lineam add. cod.

---

1. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 118 ἑπ.

2. Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἀντιστοιχεῖ πλήρως πρὸς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Χαλκοκονδύλη.

3. Ὡς καὶ ἀνωτέρω, ὁ χρονογράφος μας παραλείπει τὰς ὑπὸ τοῦ Χαλκοκονδύλη ἀναγραφομένας ὁμιλίας τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν.

4. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 120 : «Ἐπὶ τῆς τελευταίας κατωφερείας τοῦ Αἵμου ἐν τῷ ὄρει Κουννοβίζᾳ ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ Ἰάλοβαζ συνήφθη ἡ τελευταία καρτερὰ μάχη, ἧς συμμετέσχε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Βλαδίσλαος καὶ ἐν ᾗ ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ Καλλίμαχος, ὁ συγγράψας ὡς αὐτόπτης μάρτυς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἐτρώθη τὸν δάκτυλον ὑπὸ βέλους. Αἱ ἐχθροὶ ἠττήθησαν· ἐν δὲ τοῖς αἰχμαλώτοις ἦσαν ὁ Κασὶμ Βέγης, βεγλέρβεγης τῆς Ῥουμελίας, καὶ ὁ Μεχμὲτ Τζελεπῆς, Βέγης τῆς παρ' Ὀλύμπῳ Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Οὐνυάδης, ἀποκτείνας ἑκατὸν ἑβδομήκοντα αἰχμαλώτους, ἐπανέκαμψε μετὰ τοῦ στρατοῦ νικηφόρος εἰς Βούδαν ἀπάγων τοὺς δύο Βέγηδας».

5. Βλ. Χαλκοκονδύλην, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 88,8-12 : «Ἐνταῦθα πολλοί τε ἔπεσον τοῦ βασιλέως, καὶ ὁ τοῦ Χαλίλεω ἀδελφός, Πραΐμεω παῖς, ἑάλω ὑπὸ Παιό-

(95,6-95,24). *Καί, ὡσὰν ἐκάμανε οἱ χριστιανοὶ αὐτὲς τὶς νῖκες, ἐγυρί-*
σανε καὶ ἐδιάβησαν εἰς τοὺς τόπους τους μὲ τὴν νίκη. Ἀμμὴ ὁ Τοῦρκος δὲν
ἔπαυε, μόνε τοὺς ἐπάτειε εἰς τὰ σύνορα. Καὶ ἐστέκετόνε εἰσὲ τόπους σιγού-
ρους. Καί, ὡσὰν ἐδιάβη ὁ Λουννάδης ὁ βασιλεὺ εἰς τὸ Μπελιγράδι, ὁποὺ
ἤτονε δικό του, τότε τοῦ ἔστειλε ὁ Πάπας [1] *συχώρεσι καὶ εὐλογίαν διὰ τὶς*
νῖκες, ὁποὺ ἔκαμε. Ὁμοίως καὶ ἄλλοι βασιλεῖς τοῦ ἐστείλανε καὶ τὸν ἐσυχαι-
ρευόντησαν καὶ τὸν ἐπαρακαλούσανε, ὅτι νὰ συντρέχῃ τὴν νίκη, καὶ νὰ μὴν
ἀφίνῃ τὸν ἐχθρὸ νὰ δυναμώνῃ· καὶ τοῦ ἐτάζανε βοήθειαν ἀνθρώπους καὶ
φλωρία. Τὸ ὅμοιο ἔταζέ του καὶ ὁ βασιλεὺ [2] *τῆς Κωνσταντινούπολης, νὰ*
τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ κρατῇ τὰ στενὰ τῆς Καλλίπολης, νὰ μὴν ἀφίνῃ τὰ φουσ-
σᾶτα τῆς Ἀνατολῆς νὰ περνοῦσι εἰς τὴν Δύσι τοῦ Τούρκου. Τότε ἔστειλε ὁ
Πάπας, τὸν Μάρτιον μῆνα, δέκα κάτεργα ἁρματωμένα εἰς τὰ στενὰ τῆς
Καλλίπολης, νὰ κρατοῦνε τὸ ἀπέραμα, νὰ μὴν ἀφίνουσι τὸν σουλτὰν Μου-
ράτη νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ νὰ πάγῃ εἰς τὴν Λύσι. Καὶ ἑτοιμάζανε οἱ
φ. 45r *χριστιανοὶ καὶ ἄλλα ἑβδομῆντα κάτεργα εἰς τὴν χώρα τὴν Γαῖτα καὶ ἀν-*
θρώπους καὶ φλωρία, ὡς καθὼς τοῦ ἐτάξανε.

Καὶ τὸ περισσότερο, ὁποὺ ἐσηκώθη καὶ ὁ ἀφέντης τῆς Καραμανίας τῆς
Ἀνατολῆς, κ' ἐπολέμα τοῦ σουλτὰν Μουράτη τοὺς τόπους.

(89,13-90,2). *Καί, ὡς τὰ ἔμαθε ὁ Μουράτης τὶς ἑτοιμασίες, ὁποὺ ἑτοιμά-*
ζανε καταπάνω του καὶ ὡμονοιάσανε διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, λέγει : «στέκω
κακά». Καὶ ἔβαλε 'ς τὸ νοῦ του νὰ κάμῃ ἀγάπη. Καὶ ἤξερε, ὅτι δεσπότης
τῶν Σερβίων [3], *ὁποὺ ὥριζε τὴ Σέρβια, ἀγάπα πολὺ τὴν ἀγάπην* [4]. *Τότε τοῦ*
ἔστειλε, ὅτι νὰ κάμῃ ἀγάπη καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ὀπίσω τοὺς τόπους, ὁποὺ τοῦ
ἐπῆρε καὶ νὰ πάγῃ εἰς τὸν βασιλέα Λουννάδη νὰ ἐμπῇ μεσίτης, καὶ νὰ τοῦ
δώσῃ ὀπίσω τὸν Καράμπεη, ὁποὺ εἶχε σκλάβο, καὶ νὰ κάμῃ καὶ ἀγάπη. Καί,
εἰ μὲν καὶ τὰ κάμῃ αὐτά, νὰ τοῦ ἐπιστρέψῃ καὶ τὰ δυό του παιδιά, ὁποὺ τὰ
εἶχε σκλαβόπουλλα τοῦ δεσπότη. Καὶ ὁ δεσπότης ἐγροίκησε τὶς πονηρίες τοῦ
σουλτὰν Μουράτη. Λοιπὸν ἐδιάβη εἰς τὸν Λουννάδη καὶ εἶπε του διὰ τὸν
Καράμπεη. Ἀμμὴ διὰ τὴν ἀγάπη δὲν εἶπε καὶ νὰ τοῦ δώκῃ σαράντα χιλιά-
δες φλωρία καὶ νὰ τοῦ δώκῃ καὶ τὰ καστέλλια, ὁποὺ τοῦ εἶχε παρμένα ὁ

---

475 τὴ ex corr. cod.

νων, καὶ ἄλλοι τῶν Τούρκων ἡλίσκοντο φεύγοντες, αὐτός τε ὁ Χασίμης ἔφευγεν ἐπὶ τὸ βασιλέως στρατόπεδον, ὀλίγους ἔχων ἀμφ' αὐτὸν τοῦ στρατοῦ».

1. Πάπας Ρώμης ἦτο ὁ Εὐγένιος ὁ Δ'.

2. Αὐτοκράτωρ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦτο ὁ Ἰωάννης ὁ Ζ' ὁ Παλαιολόγος.

3. Δεσπότης τῆς Σερβίας ἦτο ὁ Γεώργιος Βράγκοβιτς, Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 121.

4. Ἡ ἀφήγησις τοῦ χρονογράφου εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀφίσταται πως τῆς Ἱστορίας τοῦ Χαλκοκονδύλη.

Τοῦρκος τοῦ Λουνυάδη εἰς τὴν Οὐγγαρία. Καὶ οὕτως ἔστερξεν τὴν ἀγάπην
μὲ τοιοῦτο νὰ κάμουνε καὶ νὰ δέσουνε τὰς συνθήκας [1].

Καὶ τότε, ὡς τὸ ἔμαθεν ὁ σουλτὰν Μουράτης, ἐχάρηε, καὶ ἔστειλε ἀνθρώπους ἰμπασσαδόρους εἰς τὸ Σεγεμπίν, ὁποὺ ἤτονε ὁ Λουνυάδης, διὰ νὰ δέσουνε τὴν ἀγάπην. Τότε ἦρθε εἰς τὸ Σεγεμπὶν ὁ ρῆγας Ἀγηζίλαος [2], *διὰ νὰ κάμουνε τὴν ἀγάπην καὶ νὰ τὰ κάμουνε στερεὰ μὲ ὅρκους. Καὶ ὡμιλήσανε πολλὰ εἰς αὐτά, διατὶ οἱ Τοῦρκοι ἠθέλανε, ὅτι ἡ Βουλγαρία καὶ οἱ μινέρες, ὁποὺ ἐβγαίνει τὸ ἀσήμι, ὅτι νὰ εἶναι ἐδικό τους εἰς τὰ Σέρβια. Καὶ ὁ βασιλεὺ Ἀγηζίλαος ἔλεγε, ὅτι δίκαιο ἔναι νὰ ἔχῃ καθεὶς τὸν τόπον του, καὶ εἴτι*
φ. 45v *ἔχει παρμένα ἕνας τοῦ ἄλλοῦ | νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ· τότε νὰ γενῇ ἡ ἀγάπη. Τότε ἐστήσανε, ὅτι ἡ Βουλγαρία νὰ μείνῃ τοῦ σουλτὰν Μουράτη, ὁποὺ τὴν ἔχει παρμένη. Καὶ τοὺς ἐπίλοιπους τόπους νὰ τίσε περιλάβουσι καὶ ὅσους ἔχουνε παρμένους σκλάβους τὸ ἕνα μέρος καὶ τὸ ἄλλο νὰ τοὺς ἐλευθερώσουνε· καὶ τὰ δύο παιδία τοῦ δεσπότη τῶν Σερβίων νὰ τὰ δώκῃ ὀπίσω· ὁμοίως καὶ τὰ καστέλλια καὶ χῶρες, ὁποὺ τοῦ ἐπῆρε. Ὁμοίως καὶ τοὺς σκλάβους, ὁποὺ εἶχε παρμένους, νὰ τούσε λευτερώσῃ. Καὶ ἡ ἀγάπη νὰ σταθῇ βεβαία ἕως δέκα χρόνους* [3]. *Καὶ οὕτως τὰ ἐστήσανε καὶ τὰ ἐβεβαιώσανε καὶ ἐκάμανε ὅρκους καὶ τὰ δύο μέρη, ὀμπρὸς εἰσὲ ὅλους τοὺς ἀφεντάδες τῆς Οὐγγαρίας* [4]. *Καὶ ἦτονε καὶ ὁ γαρδενάλες* [5] *τοῦ ἰμπεραδόρου τῆς Ἀλαμανίας, ὁ ὁποῖος δὲν τοῦ ἄρεσε ἡ ἀγάπη, διατὶ αὐτὸς δὲν ἐμίλειε. Καὶ ἀπολύσανε τὰ φουσσᾶτα, ὁποὺ ἑτοιμαζόντησαν εἰσὲ πόλεμον.*

(90,21-91,10). *Καί, ὡσὰν ἔγιναν αὐτά, ἐμάζωξε φουσσᾶτα ὁ σουλτὰν Μουράτης καὶ ἀπέρασε εἰς τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ ἀφεντὸς τῆς Καραμανίας* [6], *ὁ ὁποῖος Καραμάνος ἦτονε Τοῦρκος, διατί, ὅταν ἦτον ὁ σουλτὰν Μουράτης εἰς τὴν Οὐγγαρία, εἶχε σηκώσει φουσσᾶτα καὶ ἐπήγαινε καὶ ἔπαιρνε καὶ ἐδιαγούμιζε τὶς χῶρες τοῦ Μουράτη. Ἀμμή, ὡσὰν ἔμαθε ὁ*

---

494 primum *σουλαϋμάνι* cod., post cancellavit et *Μουράτη* scripsit *496 σκλάβους* super lineam add. cod. *498 ὁποὺ : ὁ* cod.

---

1. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 122.

2. Ὁ χρονογράφος ὀνομάζει Ἀγηζίλαον τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Λαδίσλαον (Βλαδίσλαον) τὸν Α΄ (1440 - 1444), διαδεχθέντα τὸν Ἀλβέρτον τὸν Ε΄. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 191, σημ. 2.

3. Ἡ ἐν Σεγεδίνῃ συνθήκη συνωμολογήθη κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1444.

4. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, 122: «Συνωμολογήθη δ' ἐν Σεγεδίνῃ δεκαετὴς ἀνακωχὴ ἐπὶ τοῖς ἑξῆς ὅροις· α΄) ὅπως ἡ Σερβία καὶ ἡ Ἐρζεγοβίνα ἀποδοθῶσι τῷ Γεωργίῳ Βράγκοβιτς· β΄) ἡ Βλαχία διαμένῃ ὑποτελὴς τῇ Οὐγγρίᾳ, καὶ γ΄) λύτρον 70.000 δουκάτων ἀποδοθῇ ὑπὲρ τοῦ Μαχμοὺτ Τζελεπῆ. Ἡ συνθήκη αὕτη συνετάχθη ἐν δύο γλώσσαις καὶ ἐβεβαιώθη δι' ὅρκου ἑκατέρωθεν».

5. Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς καρδινάλιος Ἰουλιανὸς Cesarini.

6. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 120 - 121.

Καραμάνος, πὼς ἔκαμε ἀγάπη ὁ σουλτὰν Μουράτης μὲ τοὺς χριστιανούς, ἔβαλε εἰς τὸ νοῦ του, πὼς θέλει ἐλθεῖ ἀπάνω του νὰ τόνε χαλάσῃ [1]. Καὶ ἐν τῷ ἅμα ἔστειλε μαντατοφόρους εἰς τὸν Μουράτη, ὅτι νὰ στέρξῃ νά 'χουνε ἀγάπη καὶ νὰ τὸν ἀκολουθᾷ εἰσὲ ὅποιον πόλεμον ὑπάγῃ εἰς βοήθειαν. Καὶ οὕτως ἐκάμασι ἀγάπη.

(91,11-92,17). *Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐκάμασι τὰ ὅμοια καὶ ἐστερεώσαν τὴν ἀγάπην καὶ ἐκτίσανε πάλι τὸν τοῖχο τοῦ 'Εξαμιλίου [2] εἰς τὸν Μορέα.*

(92,18-93,5). *Καὶ ὁ Οὐρκὰμ ἤτονε εἰς τὴν φυλακὴ τοῦ σουλτὰν Μουράτη, ὁποὺ ἤτονε υἱὸς τοῦ Τουραχάνη, διατὶ αὐτὸς ἤτονε ἡ ἀφορμή, ὁποὺ ἔγιναν οἱ μάχες καὶ οἱ πολέμοι τῆς Οὐγγαρίας. Καί, ὡσὰν ἐγίνη ἡ ἀγάπη, ἐλευτερώθη καὶ ἐπῆρε φουσσᾶτα καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Σαλονίκη καὶ εἰς τὴν 'Αθήνα [3], διατὶ ὁ Νέρης ὁ 'Ατζιάβολος, ὁποὺ ἤτονε δοῦκας τῆς 'Αθήνας, Φράγκος Φιορεντῖνος, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀγάπη μὲ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἤξερε, πὼς ὁ Τοῦρκος ἔκαμε ἀγάπη μὲ τὴν Οὐγγαρία, ἐφοβήθη καὶ ἔκαμε ἀγάπη καὶ αὐτὸς μὲ τὸν σουλτὰν Μουράτη καὶ ἐστερέωσε τὴν ἀγάπην μὲ τοιοῦτο, ὅτι νὰ τοῦ δίδῃ τὸν κάθε χρόνο διὰ χαράτζι τόσα.* φ. 46r

(95,6-95,24). *Καὶ ὡσὰν ἐκάμανε ἀγάπη οἱ ἀφεντάδες τῆς Οὐγγαρίας μὲ τὸν Μουράτη, ἐκακοφάνη πολλὰ τοῦ ἰμπεραδόρου τῆς 'Αλαμανίας. 'Ομοίως ἐκακοφάνη καὶ τοῦ Πάπα Εὐγένιου, διατὶ οἱ χριστιανοὶ ἐνικούσανε τὸν Τοῦρκο εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὸν ἐτζακίζανε. Καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ οἱ ἀφεντάδες ἤτανε ἕτοιμοι νὰ βοηθήσουνε καὶ νὰ διώξουνε τὸν Τοῦρκο ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, ἤγουν ἀπὸ τὴν Δύσι, νὰ πάγῃ εἰς τὴν 'Ανατολή. Καὶ ἔγραψε τοῦ γαρδενάλε γραφή, ὁποὺ ἤτονε εἰς τὴν ἀγάπην καὶ ἐκάμανε ὅρκους μὲ τὸν Τοῦρκο, ὅτι νὰ κρατοῦνε τὴν ἀγάπη· καὶ οἱ ἄλλοι ἀφεντάδες, ὁποὺ ἐκάμασι ὅρκους, ὅτι νὰ εἶναι συχωρεμένοι οἱ ὅρκοι, καὶ ἡ ἀγάπη νὰ μὴν εἶναι ἀγάπη [4]. Καὶ οὕτως ἔστερξαν. Καὶ ἔστειλαν εἰσὲ ὅλους τοὺς ἀφεντάδες τοὺς χριστιανοὺς μὲ παρακάλεσι καὶ ἀφορισμούς, ὅτι νὰ τζακίσουνε μάχη μὲ τὸν Τοῦρκον,*

---

518 ante *ἔγιναν* addidi *ὁποὺ* *521 φράκος* *531 ἔγραψε* iteratum in cod. delevi *533 ἄλλοι* ex corr. *534 νὰ* iteratum in cod. delevi

---

1. Ὁ Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 120, ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Ἰκονίου καὶ τῆς Λαρένδας, περὶ τῶν ὁποίων ἀντιθέτως ὁ χρονογράφος μας, ἀκολουθῶν τὸν Χαλκοκονδύλην, ἔκαμε λόγον ἀνωτέρω, στίχ. 249 ἑπ.

2. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 137.

3. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 138.

4. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 126 : «Δέκα ἡμέραι οὐ παρῆλθον ἀπὸ τοῦ δοθέντος ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου ὅρκου, καὶ ὁ ἔξαρχος τοῦ Πάπα Καρδινάλιος Ἰουλιανὸς Καισαρίνης ἐξώρκισεν αὖθις τὸν βασιλέα καὶ τοὺς συμβούλους αὐτοῦ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγιωτάτης Τριάδος καὶ τῆς ὑπερενδόξου Παρθένου Μαρίας, τοῦ ἁγίου Στεφάνου καὶ τοῦ ἁγίου Λαδισλάου, ἵνα, λύσαντες τὴν πρὸς τοὺς Τούρκους εἰρήνην, παραστῶσι μετὰ τοῦ στρατοῦ πρὸ τῆς Ὀρσόβης τῇ πρώτῃ Σεπτεμβρίου».

νὰ ἑτοιμαστοῦνε, νὰ πᾶνε νὰ τόνε πολεμήσουνε [1]. *Καὶ ἔστερξε ὁ δοῦκας τῆς Μποργόνιας νὰ πάγῃ μὲ τὰ φουσσᾶτα του καὶ μὲ τὴν ἁρμάδα του εἰς τὸ στρέττο τῆς Καλλίπολης, διὰ νὰ κρατήσῃ τὰ φουσσᾶτα τοῦ Μουράτη, νὰ μὴν ἀπεράσουνε ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ εἰς τὴν Λύσι. Καὶ ἐδιάβη καὶ ὁ ἀνιψιὸς τοῦ Πάπα μὲ δέκα κάτεργα, ὁποὺ ἤτονε γαρδενάλες.*

(98,12 ἑπ.). *Καὶ ὁ Ἰμπεραδόρος ἔδωσε θέλημα τοῦ Λουνυάδη καὶ ἐβγῆκε μὲ σαράντα χιλιάδες φουσσᾶτο καβελλάρους, μαζὶ μὲ ἄλλους πολλοὺς ἀφεντάδες καὶ ἱερωμένους Φράγκους, ἐπειδὴ ἔδωσε συχώρεσι ὁ Πάπας. Καὶ ἐδιάβησαν καὶ ἀπεράσανε τὴν Βλαχίαν, καὶ ἀπεράσανε τὸν ποταμὸ Ντούναβι,* φ. 46v *καὶ ἐμπήκανε εἰς τὴν Βουλγαρία | νὰ ἐμποῦνε εἰς τὴν Ρούμελη ἀπὸ τόπους ἀνοικτούς, ὁποὺ νὰ εἶναι κάμποι, διὰ νὰ βολῇ νὰ πολεμήσουν* [2]. *Καὶ ὁ σουλτὰν Μουράτης, ὡσὰν ἔμαθε πὼς ἀφήσανε, καὶ ἐβγήκανε ἀπὸ τοὺς ὅρκους, καὶ ἐτζακίσανε τὴν μάχη, δὲν ἐπίστευε τῶν Ρωμαίων μηδὲ τῶν Τουρκῶν, ὁποὺ ἤτανε εἰς τοὺς τόπους του, μόνε ἐμάζωξε τὰ φουσσᾶτα του καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀμμὴ εἰς τὸ ἀπέραμα τῆς Καλλίπολης τὸν ἐμποδίζανε τὰ κάτεργα, ὁποὺ εἴπαμε. Ἀμμὴ ἐδιάβησαν ἄλλα πλεούμενα χριστιανοὶ καὶ ἐδιάβησαν, διὰ νὰ κερδίσουνε, διατὶ ἐδίδανε πολλὴ πληρωμή* [3]. *Καὶ ἀπεράσανε ἕως ἑκατὸ χιλιάδες Τοῦρκοι εἰς τὴν Καλλίπολι.*

(102,1 ἑπ.). *Τότε ἐσώσανε τὰ φουσσᾶτα τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν Βάρνα* [4], *καὶ ἐκεῖ ἐμάθανε, πὼς ἔρχεται ὁ Τοῦρκος ἀπάνω τους. Τότε ἐστάθησαν μὲ ἔννοια. Καὶ ὁ Λαντίολαος καὶ ὁ γαρδενάλες εἶπανε, ὅτι «καλό μας ἔναι νὰ τραβηκτοῦμε εἰς τὰ βουνά, παρὰ νὰ σταθοῦμε εἰς τοὺς κάμπους, διὰ νὰ μὴν ἔρθουνε οἱ Τοῦρκοι καὶ μᾶς τριγυρίσουνε καὶ μᾶσε βάλουνε εἰς τὴν μέση». Καὶ ὁ Λουνυάδης δὲν ἤθελε, καὶ τοὺς ἔλεγε, ὅτι τὸ φουσσᾶτο τοῦ Τούρκου δείχνουσι σὰν σημεῖο, πὼς εἶναι πολλοί, ἀμμὴ εἰς τὰ καμώματα εἶναι ὀλίγοι, διατὶ δὲν πολεμοῦνε ποτὲ ἴσια μὲ τοὺς Οὔγγαρους, διατὶ οἱ Τοῦρκοι εἶναι στολισμένοι, αὐτοὶ καὶ τὰ ἄλογά τους, μὲ ἀσήμια καὶ χρυσάφια καὶ φαίνουνται πολλοί, καὶ οἱ ἐδικοί μας οἱ Οὔγγαροι δείχνουσι καλύτερη θεωρία μὲ τὰ ἅρματα τὰ σιδερά, ὁποὺ γυαλίζουνε. Καὶ ἐπήρανε τὴν βουλή, ὅτι νὰ*

---

546 νὰ ἐμποῦνε : καὶ ἐμπούνε cod. *563 καὶ : μαὶ* cod.

---

1. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 127.
2. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 128.
3. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 129 : «Αὐτόθι κατεσκήνου ὁ οὐγγρικὸς στρατός, ὅτε ἔμαθε τὴν δεινὴν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Μουράτ, ταραχθεὶς ἐκ τοῦ ἀκούσματος τῆς λύσεως τῆς εἰρήνης, ὥρμησεν ἐξ Ἀσίας μετὰ τετρακισμυρίων ἀνδρῶν, ἀντὶ δὲ τοῦ διαβῆναι τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου ἦν προσωρμισμένος ὁ παπικὸς στόλος, ὅπως κωλύσῃ τὴν διάβασιν αὐτοῦ, διέβη τὸν Βόσπορον διὰ πλοίων γενουηνσίων, ἀποτίσας δουκάτον κατ' ἄνδρα».
4. Περὶ τῆς ἐν Βάρνῃ μάχης βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β'. σελ. 129 ἑπ.

σταθοῦνε [1]. *Ἀμμὴ τὴν αὔριο εἶδανε τὴν Τουρκία, ὁποὺ ἤτονε πλῆθος πολύ, πλέο παρὰ ὁποὺ ἐθαρροῦσαν, καὶ ὁ Λουνυάδης ἐγνώρισε τὸ κίνδυνο τοῦ πολέμου καὶ ἐπαρακάλειε τὸν βασιλέα Ἀγηζίλαο νὰ γυρίσουνε ὀπίσω, καὶ ὁ Ἀγηζίλαος δὲν ἤθελε, μόνε ἔλεγε, ὅτι «νὰ πολεμήσωμε, διατὶ πολλὲς βολὲς εἶδα τὸ*
570 *λίγο φουσσᾶτο ἐνίκησε τὸ πολύ, διατὶ τώρα χειρότερο ἔναι νὰ φύγωμε, διατί,*
φ. 47r *ἂν σταθοῦμε αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ Θεὸς θέλει μᾶς δώσει τὴν νίκη». | Λοιπὸν ἑτοιμάστησαν νὰ πολεμήσουνε καὶ ἀκαρτερούσανε νὰ ᾽ρθῇ ὁ Τοῦρκος* [2]. *Καί, ὡσὰν ἐφάνησαν τὰ φουσσᾶτα τῆς μίας μερέας καὶ τῆς ἄλλης, ἐδιάβη ὁ σουλτὰν Μουράτης εἰσὲ ἕνα πλάγι βουνοῦ καὶ ἐθεώρειε τὰ φουσσᾶτα, ὁποὺ ἐσμίξανε*
575 *καὶ πολεμοῦνε. Τότε ἐδώσανε τὰ ὄργανα τὰ πολεμικὰ καὶ ἐπολεμούσανε* [3]. *Καὶ ἐχωρίσανε δέκα πέντε χιλιάδες Τοῦρκοι καβελλάροι καὶ ἐδιάβησαν ἀπάνω εἰς τὶς Οὔγγαρους. Οἱ ὁποῖοι ἤτανε ὅλοι ἐντυμένοι μὲ ἄσπρα ποκάμισα ἀπὸ πάνω ἀπὸ τ᾽ ἄρματα, καὶ ἀπὸ πίσω ἀπὸ αὐτοὺς ἀκολουθούσανε μὲ πράσινα ποκάμισα καὶ εἶχανε καὶ φτεροῦγες ἀπὸ ὄρνεα, τοὺς ὁποίους τοὺς*
580 *λέγουνε ντελῆδες.*

(105,10-105,17). *Καὶ ἐσμίξανε καὶ ἀνακατώθησαν εἰς τὸν πόλεμον. Καὶ ἐπολεμούσανε ἀνδρειωμένα ἡ μία μερέα καὶ ἡ ἄλλη. Καὶ ἐτζακίσανε οἱ Οὔγγαροι τοὺς Τούρκους καὶ ἐφεύγανε καὶ ἐσκοτώνασι πολλούς* [4].

(107,7-108,2). *Καὶ ὁ Μουράτης, ὁποὺ ἐστέκετόνε εἰς τὸ πλάγι τοῦ βου-*
585 *νοῦ, ὡς εἴπαμε, ὡς εἶδε, πὼς ἐτζακίσανε τὸ φουσσᾶτο του καὶ εἶδε τοὺς χριστιανούς, ὁποὺ ἐρχόντησάνε ἀπάνω του, ὁποὺ αὐτὸς εἶχε κοντά του τοὺς καβελλάρους καὶ ἀπεζοὺς ὅλους τοὺς καλύτερους ἀνδρειωμένους καὶ ἐβουλήθη νὰ φύγῃ. Καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὁποὺ εἶχε κοντά του, τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ σαλιβάρι τοῦ ἀλόγου του καὶ τοῦ εἶπε : «στάσου, ὅτι τώρα σὲ*
590 *σκοτώνω», λέγοντάς του «καὶ ποῦ ἀφίνεις τὸ φουσσᾶτο σου καὶ θὲς νὰ φύγῃς ; Ἀμμὴ κάμε καρδία καὶ σταμάτησε»* [5]. *Τότε ἐστάθη καὶ στανιό του καὶ ἀπὸ κεῖ ἐμπήκανε οἱ ἄνθρωποί του εἰς τὸν πόλεμον, διατὶ ὁ πόλεμος ἐκράτειε πολλὴ ὥρα, ὁποὺ ἠδὲ μία μερέα ἐνίκα μηδὲ ἄλλη. Καὶ ὁ Μουράτης δὲν ἔστεκε, μόνε ἔστειλνε βοήθειαν ὁποιαν μερέα ἐγροίκα, ὁποὺ τὴν ἐνικού-*

---

567 λουνιάδες *568* post *ὁ* addidi *Ἀγιζήλαος* *571* ante *φορὰ* addidi *αὐτὴ τὴ*

---

1. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 130.

2. Ὁ χρονογράφος ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἀφηγεῖται τὰ γεγονότα ἐν περιλήψει, ἀφιστάμενός πως τῆς Ἱστορίας τοῦ Χαλκοκονδύλη.

3. Ἡ μάχη τῆς Βάρνης ἐγένετο τῇ 10ῃ Νοεμβρίου 1444.

4. Βλ. Χάμμερ, ἐνθ' ἀν., Β', σελ. 131.

5. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 131 : «Ἤδη ὁ Μουράτ παρεσκευάζετο φυγεῖν, ὅτε ὁ Καρατζᾶς, κατασχὼν τὰς ἡνίας τοῦ ἵππου αὐτοῦ, ἱκέτευσεν αὐτόν, ἵνα μὴ στρέψῃ τὰ νῶτα, ὁ δὲ Ἰαχτζῆ Τυχάν, ἀγᾶς τῶν γενιτσάρων, ἠγανάκτησεν ἐπὶ τῷ θράσει τούτῳ τοῦ βεγλέρβεγη, πεσόντος ταύτῃ τῇ στιγμῇ ὑπὸ δόρατος σύγγρικοῦ».

595 σανε. Τότε ἐτζακίσανε τοὺς Οὐγγάρους, ὄχι ἀπὸ τὴν ἀνδρεία τους, μηδὲ ἀπὸ τὴν δύναμίν τους, μόνε ἀπὸ τὸ πλῆθος, ὁποὺ ἤτανε. Καὶ ἐγυρίζανε ὀπίσω οἱ Οὐγγαροι. Καὶ ὁ Ἀγηζίλαος ὁ βασιλεύς, ὡς εἶδε, ἐμάζωνε τοὺς ἀνθρώπους του νὰ ξαναδυναμώσῃ καὶ νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἐχθρούς του. Καὶ τότε πάλι
φ. 47v ἐγυρίσανε καταπάνω | τῶν Τουρκῶν, καὶ ἕνα φουσσᾶτο τῆς Λεχίας ἐδράμανε
600 καὶ ἐμπήκανε καὶ ἐτζακίσανε τοὺς Τούρκους. Καὶ τότε ἐθαρρέψανε οἱ ἐπίλοιποι χριστιανοί. Καὶ οὕτως ἐστάθησαν καὶ ἐπολεμούσανε. Καὶ ἐτρομάξανε οἱ Τοῦρκοι καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ὥρα, ἂν ἤθελε πολεμήσει καὶ ὁ Λουνυάδης, ὡσὰν ἐπολεμούσανε οἱ Λέχοι, ἐσκοτώνασι τὸν σουλτὰν Μουράτη μὲ ὅλο του τὸ φουσσᾶτο. Ἀμμὴ ἔφυγε ὁ Λουνυάδης ἀπὸ τὸν πόλεμο μὲ χίλιους Βλάχους
605 καὶ Οὐγγαρους, χωρὶς νὰ μιλήσῃ τινός, ὡσὰν κρυφά. Καὶ τοῦτο, διατὶ ἔβλεπε, πὼς τούσε νικᾷ ὁ Τοῦρκος, καὶ διὰ νὰ γλυτώσῃ ὀλίγους, νὰ μὴν τὶς χάσῃ ὅλους. Καί, ὡσὰν εἶδε ὁ Ἀγηζίλαος, πὼς ἔφυγε ὁ Λουνυάδης, δὲν ἐσκιάχτη, μόνε ἐπολέμα ἀνδρείως. Ἀμμὴ τὸν ἔβάλανε πολλοὶ Τοῦρκοι εἰς τὴν μέση καὶ ἔφυγε· καὶ φεύγοντας καβελλάρης ηὑρέθη βάλτο καὶ ἔπεσε τὸ ἄλογό του
610 καὶ τὸν ἐσώσανε πολλοὶ Τοῦρκοι καὶ ἐκόψανε τὸ κεφάλι του [1]. Καὶ τὸ ἐβάλανε εἰς τὸ κοντάρι καὶ τὸ διαβάσανε τοῦ σουλτὰν Μουράτη. Καὶ τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ ἔσυρνε ἀπὸ τὴν Ρούμελη, ὅθεν ἐγύριζε, καὶ εἰς τὴν Ἀνατολή, διὰ νὰ δείξῃ τὴν νίκη, ὁποὺ ἔκαμε εἰς τὴν Οὐγγαρία.

(108,3-108,17). Τότε ἐνικήσανε τοὺς χριστιανούς· καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἀφεν-
615 τάδες τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἱερωμένοι Φράροι, ὁποὺ ἦσανε καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν πόλεμο μὲ τὸν γαρδενάλη, ἐσκοτώθησαν ὅλοι καὶ ἐγίνη μεγάλος τζακισμὸς εἰς τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐχάσανε τὶς τέντες τους καὶ τὰ ἄλογά τους καὶ ἄλλα εἴτι καὶ ἂν εἴχασι. Καὶ ὁ καπετάνιος τοῦ ἰμπεραδόρου τῆς Ἀλαμανίας τὸν ἐσκοτώσανε οἱ Οὐγγαροι [2].

---

595 τοὺς iteratum cancellavit cod. *600* τότο *605* post τοῦτο cancellavit ὦ cod.

---

1. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 131 - 132: «Ἀλλ' ὁ Μουρὰτ καὶ οἱ γενίτσαροι, στάντες ἕδραῖοι, ἀπέκρουσαν τὴν προσβολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας, ὅς, καίπερ παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Οὐνυάδου μὴ κινηθῆναι ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ, παροξυνθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν, ὥρμησε πρὸς τοὺς γενιτσάρους. Ὁ ἵππος τοῦ βασιλέως τρωθεὶς τὸν πόδα ὑπὸ πελέκεως πίπτει μετὰ τοῦ ἱππέως, γηραιὸς δέ τις γενίτσαρος Χότζα Χίζρ, ἀποταμὼν τὴν κεφαλὴν τοῦ Βλαδισλάου, ἐνέπηξεν αὐτὴν ἐπὶ λόγχης ὡς φοβερὰν ἀπόκρισιν πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ δόρατος προσαρτηθὲν ἔγγραφον τῆς λυθείσης συνθήκης».

2. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 132: «Ἐν τούτοις ἀπώλοντο αὐτόθι οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Ἐρλάου καὶ τοῦ Γροσβαρδάϊν, ὁ Στέφανος Βαθώρης, ὁ σώσας ἐνταῦθα τῇ παραμονῇ τὴν βασιλικὴν σημαίαν, καὶ τέλος αὐτὸς ὁ καρδινάλιος Ἰούλιος Καισαρίνης, ὁ προκαλέσας τὴν λύσιν τῆς εἰρήνης καὶ δημιουργὸς τῆς ἀξιομνημονεύτου μεγάλης ταύτης συμφορᾶς».

(108,18-110,2). *Καὶ ὁ Λουννιάδης, ὁποὺ ἔφυγε, ἠθέλανε νὰ τόνε σκοτώσουνε, μόνε ὁ δεσπότης τῶν Σερβίων τὸν ἐγλύτωσε καὶ τοῦ ἔδωσε μία του θυγατέρα διὰ γυναῖκα. Ὁ ὁποῖος Λουννιάδης ἐγίνη καὶ ρῆγας τῆς Οὐγγαρίας ὑστέρου ἀπὸ τὸν πόλεμον.*

(110,17-111,10). *Λοιπὸν ὁ σουλτὰν Μουράτης, ὡσὰν ἐνίκησε τὸν αὐτὸν πόλεμον τὸν μεγάλον, ἐφοβάτονε νὰ πηγαίνῃ ξετρέχοντας τοὺς χριστιανοὺς* φ. 48r *ἐκεινούς, ὁποὺ ἐφεύγανε. Καὶ ὡσὰν ἐγύριοε εἰς τὸ Σκαμνί του, δὲν ἔκαμε | χαρές, διὰ νὰ δείξῃ, καὶ ἔλεγε, ὅτι «ἐγὼ δὲν θέλω νὰ πηγαίνω μὲ βία - βία νὰ κάμω πολέμους, μόνε ἀργὰ - ἀργά». Καὶ, ὡσὰν ἐγύρισε εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι, ἐτίμησε τοὺς ἀνθρώπους του καὶ πολλὲς χάρες τοὺς ἔδωσε, ὡς ἔπρεπε τοῦ καθενοῦ, κατὰ τὶς ἀνδραγαθίες, ὁποὺ ἔκαμε. Καὶ ἔπαψε ἀπὸ τοὺς πολέμους τῆς Οὐγγαρίας, διατὶ ἀπέρασε μεγάλο κίνδυνο ἀπὸ τοὺς χριστιανούς. Τότε ἦρθε καὶ ὁ δοῦκας τῆς Ἀθήνας ὁ Ἀτζιάβολος καὶ τοῦ ἐσυχαιρεύτη εἰς τὴν νίκη.*

(111,11-112,19). *Τότε εὑρίσκετόνε ὁ βασιλεὺ τῆς Κωνσταντινούπολης εἰσὲ μάχη μὲ τὸν ἀδελφό του, τὸν κὺρ Θεόδωρο. Καὶ ἐμάζωξε φουσσᾶτο νὰ πάγῃ καταπάνω του [1], ὁποὺ εὑρίσκετόνε εἰς τὸν Μορέα, διατὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ἀδελφός τους, ἔφτειασε τὸν τοῖχο τοῦ Ἐξαμιλίου, καὶ τὸν ἐφύλαγε μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους ἁρματωμένους, ἀπεζοὺς καὶ καβελλάρους [2], διατὶ ἔμαθε, πὼς ὁ Μουράτης ἔρχεται νὰ ἐμπῇ εἰς τὸν Μορέα μὲ πολὺ φουσσᾶτο τῆς Ρούμελης. Καὶ ὁ δεσπότης ἐμάζωξε ὅλα τὰ φουσσᾶτα τοῦ Μορέως. Καὶ ἔστειλε καὶ ἔκραξε καὶ τὸν ἀδελφό του, ὁποὺ ἦτονε εἰς τὸν δεσπότη τῶν Σερβίων, εἰς τὸ γάμον, ὁποὺ εἶχε δώσει τὴν θυγατέρα του τοῦ υἱοῦ τοῦ δεσπότη τῶν Σερβίων, διὰ νὰ ἔρθῃ εἰς βοήθειαν.*

(112,20-113,7). *Τότε ἦρθε ὁ Μουράτης εἰς τὰ μέρη τῆς Θήβας καὶ ἔσμιξε μὲ τὸν δοῦκα τῆς Ἀθήνας καὶ τὸν ἀκολούθησε εἰς βοήθειαν [3]. Τότε ἤρθανε καὶ ἐμείνανε εἰς τόπον λεγόμενον Μίγγες, κοντὰ εἰς τὸ Ἐξαμίλι. Καὶ ἐκεῖ ἑτοιμάσανε τὰ φουσσᾶτα τους εἰσὲ πόλεμον. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσιμώσανε εἰς τὸν τοῖχο τοῦ Ἐξαμιλίου καὶ ἅπλωσε τὰ φουσσᾶτα του εἰσὲ ὅλον τὸν τοῖχο, ἀπὸ τὴν μίαν μερέα ἕως εἰς τὴν ἄλλην, ἤγουν ἀπὸ τὸν ἕναν γιαλὸ ἕως εἰς τὸν ἄλλον.*

(113,14-115,21). *Τότε ὁ δεσπότης Κωνσταντῖνος, ὡσὰν εἶδε τὸ πλῆθος τῶν Τουρκῶν, ἔστειλε μαντατοφόρο εἰς τὸν σουλτὰν Μουράτη, διὰ νὰ κάμουνε ἀγάπη [4]. Μόνε ἔπιασε τὸν μαντατοφόρο καὶ τὸν ἔστειλε εἰς τὴν Φέρρα,*

---

1. Περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β΄ εἰς Πελοπόννησον βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 135 ἑπ.

2. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 138.

3. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 138.

4. Πρεσβευτὴς τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο τότε ὁ Χαλκοκονδύλης, τὸν ὁποῖον ὁ Μουρὰτ ἐτιμώρησεν, καθείρξας αὐτὸν ἐν Φερραῖς (Σέρραις τῆς Μακεδονίας).

φ. 48v ᾽ς τὴν φυλακή [1]. Καὶ ἐδιάλεξε ὁ Μουράτης ἕξι χιλιάδες Τούρκους ἀνδρειω|μέ-
655 νους καὶ ἐκαβαλλίκεψε ἀτός του καὶ τοὺς ἐπῆρε κοντά του καὶ ἐδιάβη καὶ εἶδε τὸν τοῖχο, πῶς στέκει ἀπὸ τὴν μίαν μερέα τοῦ γιαλοῦ ἕως εἰς τὴν ἄλλη, ἐὰν ἠμποροῦνε οἱ Ρωμαῖοι ν' ἀντισταθοῦνε, νὰ τόνε φυλάξουνε. Καί, ὡς τὸν εἶδε, ἐγύρισε καὶ εἶδε τὸν Τουραχάνη μὲ ἄγριο βλέμμα καὶ τὸν ἔβρισε, ὁποὺ τοῦ ἔλεγε, ὅτι «νὰ μὴν τὸν πολεμήσωμε», διατὶ ἤτονε χειμῶνας, τόσο ὅτι
660 δὲν τοῦ ἔπιασε τὰ λόγια του. Καὶ τὴν ἄλλην μερέα ἐμαζώκτησαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες τοῦ Μορέως, μὲ ὅλην τους τὴν δύναμιν, εἰς τὴν Κόρινθο, τὸ κάστρο. Καὶ ὁ Μουράτης ἀκαρτέρειε ὀλίγες ἡμέρες, ὀλπίζοντας νὰ παραδοθοῦνε μὲ τὸ θέλημά τους. Ἀμμὴ οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἠθέλανε, μόνε ἠθέλανε νὰ ἀντισταθοῦνε τοῦ σουλτὰν Μουράτη. Καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὸν τοῖχο. Ὁμοίως καὶ οἱ
665 Τοῦρκοι τὴν ἄλλην μερέαν, τὴν ὄξω τοῦ τοίχου, καὶ ἐστάθησαν εἰς τρεῖς ἡμέρες, καὶ ἐκάμνανε φωτίες ὅλην τὴν νύκτα. Καὶ ἐπροσκυνούσανε καὶ ἐψάλλανε τοῦ Προφήτου τους. Καί, ὡσὰν ἀπεράσανε οἱ τρεῖς ἡμέρες, ἐφέρανε εἰς τὸν τοῖχο τὰ μάγγανα τοῦ πολέμου.

(115,22-117,6). Καὶ τότε ἔκαμε σημάδι ὁ Μουράτης καὶ ἐπαίζανε τὰ
670 παιγνίδια τὰ πολεμικὰ πολλῶν λογιῶν καὶ ἐδράμανε εἰς τὸν τοῖχο. Καὶ ὁ Μουράτης ἐστέκετόνε μὲ τοὺς γιαννιτζάρους εἰς τὴν μέση τοῦ τοίχου. Τότε οἱ Ρωμαῖοι, ὡσὰν εἴδανε τὸ πλῆθος τῶν Τουρκῶν καὶ τὶς λουμπάρδες, ὁποὺ ἐκτυπούσανε εἰς τὴν μέση τοῦ τοίχου καὶ τὸν ἐχαλούσανε καὶ ἀνεβαίνασι οἱ γιαννιτζάροι μὲ τὶς σκάλες, καὶ ὡς τὶς εἴδανε, ὁποὺ ἀνεβαίνασι ὡς τὸ μελίσσι,
675 ἐφύγασι· καὶ ἐτζακίστησαν. Καὶ ὁ πρῶτος, ὁποὺ ἀνέβη εἰς τὸν τοῖχο, ἤτονε Βούλγαρης, ὀνόματι Ἄργιος. Καὶ ἔστησε τὸ Τούρκικο φλάμπουρο [2]. Καί, ἐπειδὴ ἐμπήκανε οἱ Τοῦρκοι μέσα τοῦ τοίχου, οἱ Ρωμαῖοι ὅλοι οἱ ἄρχοντες ἐφύγανε. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἀπεζοὺς ἐσώνασι οἱ Τοῦρκοι καὶ ἄλλους ἐκόβγανε καὶ ἄλλους ἐσκλαβώνανε. Καί, ὡσὰν ἐμπῆκε ὁ σουλτὰν Μουράτης μέσα εἰς
680 τὸν Μορέα, ἔπιανε τοὺς ἐλεεινοὺς Μοραΐτες, καὶ ἄλλους ἔκοφτε, καὶ πολλοὺς σκλάβους ἔκαμνε.|

---

669 in margine add. cod. πῶς ὁ σουλτὰν Μουράτης ἐδιάβη εἰς τὸν τοῖχο τοῦ Ἐξαμιλίου ᾽ς τὸν Μορέα.

---

1. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 139.

2. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 140 : «Τῇ πρωΐᾳ τῆς τετάρτης (ἡμέρας), ἤτοι τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ τῆς πολιορκίας «κύμβαλά τε καὶ αὐλικὰ καὶ σάλπιγγες» ἐσήμαναν τὴν ἔφοδον· προσήγαγον κλίμακας καὶ ὑπώρυξαν τὸ τεῖχος, ἢ ἀνέβησαν εἰς αὐτό. Ὁ γενίτσαρος Χίζρ, ὁ αὐτὸς ἴσως ὁ ἀποκεφαλίσας τὸν βασιλέα Βλαδίσλαον ἐν τῇ μάχῃ τῆς Βάρνης, Σέρβος τὸ γένος, ἀναβὰς πρῶτος εἰς τὸ ὀχύρωμα ἠνάγκασεν εἰς φυγὴν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου· αὕτη δέ, στερηθεῖσα τοῦ ὀχυρώματος αὐτῆς, ἣν ἐκτεθειμένη ταῖς προσβολαῖς τῶν Τούρκων». Κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 116,15-17 : «Ἀνέβη ἐπὶ τὸ τεῖχος νέηλυς Χιτήρης, Τριβαλλὸς τὸ γένος, καὶ εἷλέ τε τὸ τεῖχος, καὶ τοὺς ταύτῃ διωσάμενος ἐς φυγὴν ἐτρέψατο».

φ. 49r (117,7-117,22). *Καὶ ἐβουλήθησαν οἱ ἄρχοντες τοῦ Μορέως, ὁποὺ ἤτανε φυλαμένοι εἰς τὰ κάστρη, ὅτι, ἢ νὰ κάμουνε ἀγάπη μὲ τὸν σουλτὰν Μουράτη ἢ νὰ ἐμποῦνε εἰσὲ πλεούμενα νὰ φύγουνε ἀπὸ τὸν Μορέα, διατὶ*
685 *ἐβλέπανε, πὼς τόνε χάνουσι καὶ τὸν παίρνει ὁ Μουράτης, τόσο τὸν ἐφοβήθησαν καὶ πολλὴ ἀνανδρία τοὺς ἤρθε.*

(117,23-119,21). *Τότε ὁ Μουράτης, ὡσὰν ἐμπῆκε εἰς τὸν Μορέα, ἔκοψε τριακόσους χριστιανοὺς Μοραΐτες, ὁποὺ τὶς εἶχε πιασμένους, διὰ νὰ δώσῃ φόβο τῶν ἐπίλοιπων Μοραϊτῶν. Ἀκόμη ἔπιασε καὶ ἄλλους ἑξακόσους Μο-*
690 *ραΐτες χριστιανοὺς* [1] *καὶ τοὺς ἔκοψε, λέγει, διὰ κουρουμπάνι τῆς ψυχῆς τοῦ πατέρα του* [2]. *Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐχώρισε τὸ φουσσᾶτο του εἰς δύο. Καὶ ἔδωσε ἑκατὸ χιλιάδες φουσσᾶτο τοῦ Τουραχάνη, μαζὶ μὲ γιαννιτζάρους, καὶ τὸν ἔστειλε μέσα εἰς τὸν Μορέα, ζερβὶ μερέα, κατὰ τὸ Ἄργος. Καὶ ὁ σουλτὰν Μουράτης ἐπῆρε τὸ ἐπίλοιπο φουσσᾶτο καὶ ἐδιάβη τὸ μέρος στὶς Βασιλικὰ*
695 *καὶ Βοστίτζας, καὶ εἰς τὴν Πάτρα* [3]. *Καί, ὡς τὸ μάθανε οἱ Πατρινοί, ἐφύγανε τέσσαρες χιλιάδες χριστιανοὶ καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὰ κάστρη τῶν Βενετζάνω καὶ εἰς τὸν Ἔπαχτο, ὁποὺ ἤτονε Βενέτικος. Ἀμμὴ ὑπαγαίνοντας, τοὺς ηὗρανε οἱ Τοῦρκοι καὶ τοὺς ἐπιάσανε τοὺς περισσότερους καὶ τοὺς ἐσκλαβώσανε. Τότε ἐδιάβησαν καὶ ἐπολεμούσανε τὸ κάστρο, τὴν Πάτρα. Καὶ*
700 *ἀντιστέκανε οἱ χριστιανοὶ ἀνδρειωμένα. Τότε ἔσωσε καὶ ὁ Τουραχάνης μὲ τὸ ἐπίλοιπο φουσσᾶτο, ὁποὺ ἤτονε μέσα τὸν Μορέα, μὲ πολλὴ σκλαβία. Καὶ τότε ἐσηκώθη ὁ Μουράτης καὶ ἄφησε τὸν Τουραχάνη, διατὶ ἐστείλανε μαντατοφόρο οἱ ἄρχοντες τοῦ Μορέως εἰς τὸν σουλτὰν Μουράτη καὶ ἐκάμανε ἀγάπη καὶ νὰ τοῦ δίδουνε χαράτζι πᾶσα χρόνο τόσα. Καὶ οὕτως ἄρχισε τὸ*
705 *χαράτζι εἰς τὸν Μορέα, ὁποὺ δὲν ἤτονε πρῶτα* [4]. *Καὶ τότε ἐφύγανε ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸν Μορέα καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὴν Θήβα. Καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐφύ-*

---

700 ὁ add. cod. *705* post *τότε* add. *ἐφύγανε* *706* in margine add. cod. *πῶς ἐπῆρε ὁ Μουράτης τὴν Θήβα*

---

1. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 140.

2. Χαλκοκονδύλης, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 118,2-4: «Μετὰ δὲ ὠνησάμενος ἀνδράποδα ἐς ἑξακόσια θυσίαν ἀνῆγε τῷ ἑαυτοῦ πατρί, ἐξιλεούμενος τῷ φόνῳ τῶν ἀνδρῶν τούτων». Κατὰ τὸν Χάμμερ ὅμως (ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 621, σημ. ΙΑ') : «Ἡ διαβεβαίωσις τοῦ Χαλκοκονδύλη, ὅτι ὁ Μουρὰτ «ὠνησάμενος ἀνδράποδα ἐς ἑξακόσια ἀνῆγε τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ» φαίνεται, ὅτι ἀντίκειται οὐ μόνον πρὸς τὸν πρᾷον χαρακτῆρα τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντα τὰ ἔθιμα τῶν Ὀθωμανῶν, ὧν ἡ βαρβαρότης οὐδέποτε προέβαινεν εἰς τοσοῦτον, ὥστε προσφέρειν τοῖς νεκροῖς τοιαῦτα ὁλοκαυτώματα. Αὕτη ἡ θηριώδης ἀπανθρωπία ἀποδοτέα τῷ Τουραχὰν καὶ οὐχὶ τῷ Μουράτ».

3. Διὰ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς Πάτρας βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 143 ἑπ.

4. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 149 : «Ὁ Μουρὰτ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἐποιήσατο εἰρήνην πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, ὅπως ἀπὸ τοῦδε ἡ Πελοπόννησος ᾖ ὑποτελὴς τοῖς Τούρκοις».

γανε. Καὶ τότε ἐπερίλαβαν οἱ Τοῦρκοι τὴν χώρα. Καὶ φεύγοντας οἱ Θηβαῖοι
φ. 49v νὰ ἐμποῦνε μέσα 'ς τὸν Μορέα | νὰ γλυτώσουνε, τοὺς ηὗρανε οἱ Τοῦρκοι
εἰς τὸ Ἐξαμίλιον καὶ τοὺς ἐπήρανε σκλάβους. Καὶ τὰ χωρία ὅλα, ὁποὺ ἤτονε
710 ἐκεῖ τὸ γῦρο, ἤρθανε καὶ ἐπροσκυνήσανε τὸν σουλτὰν Μουράτη, καὶ ἔγιναν
ραγιάδες. Καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι, εἰς τὸ Σκαμνί του.

(121,10-122,10). Καί, ὡσὰν ἦρθε τὸ καλοκαίρι, ἐμάζωξε τὰ φουσσᾶτα
του καὶ ἐδιάβη καὶ ἀπέρασε εἰς τὴν Ἀνατολή. Ἀμμὴ ἐθυμήθη τὸν μεγάλον
πόλεμον, ὁποὺ ἔκαμε εἰς τὴν Οὐγγαρία, 'ς τὴ Βάρνα, μὲ τοὺς χριστιανούς,
715 ὁποὺ ἐκινδύνεψε νὰ τόνε νικήσουνε οἱ Οὔγγαροι. Τότε ἔταξε, ὅτι νὰ γλυ-
τώσῃ καὶ νὰ ἀφήσῃ τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ του καὶ αὐτὸς νὰ γενῇ ντερβίσης.
Τότε ἔκραξε τὸν υἱόν του τὸν Μεχεμέτη, ὁποὺ ἤτονε μικρότερος ἀπὸ τὸν
ἄλλον, ὁ ὁποῖος κατατρέχοντας ἕνα ἀλάφι, τὸν ἔρριξε τὸ ἄλογο καὶ ἐσκοτώθη.
Λοιπὸν ὁ Μεχεμέτης ἤτονε μικροπαλληκαρόπουλλο, ἕως δεκατρίων χρονῶν,
720 καὶ τοῦ ἐπαράδωσε τὴν βασιλείαν καὶ ἐκάμανε μεγάλες χαρές. Καὶ ἀπὸ κεῖ
ἐδιάβη καὶ ἔγινε ντερβίσης ὁ Μουράτης, ὡς ἔταξε. Καὶ ἐκαθέζετον εἰσὲ ἕναν
τόπον, εἰσὲ προσκύνισμα [1]. Καὶ μία νύκτα λέγουσιν, ὅτι εἶδε ἕνα ὄνειρο καὶ
τὸ εἶπε καὶ τὸ ἐπιστέψανε οἱ Τοῦρκοι, πὼς εἶδε ἕναν ἄνθρωπον ἐνδυμένο
μὲ ἄσπρα φορέματα, ὡσὰν προφήτης καὶ ἔβγαλε τὸ δακτυλίδι, ὁποὺ ἐφόρειε
725 ὁ υἱός του εἰς τὸ μεγάλο δάκτυλο καὶ τὸ ἔβαλε εἰς τὸ δεύτερο καὶ τὸ ἔβγαλε
πάλι καὶ ἔβαλε εἰς τὸ τρίτο καὶ τὸ διάλλαξε καὶ εἰς τὰ πέντε δάκτυλα καὶ
ἐπέταξε τὸ δακτυλίδι· καὶ ἐδιάβη καὶ ἐχάθη. Καὶ διὰ τοῦτο ἔκραξε τὶς
λογιάδες καὶ μάγους νὰ τοῦ διαλύσουνε τὸ ὄνειρο. Καὶ τοῦ εἴπανε, ὅτι: «δὲν
ἔναι ἄλλο, μόνε θέλουνε βασιλεύσει ἀπὸ τὸ γένος σου πέντε βασιλεῖς καὶ
730 ὕστερα θέλει βασιλέψει ἄλλο γένος εἰς τὴν βασιλεία σου». Καὶ διὰ τοῦτο τὸ
ὄνειρο ἐβάλανε, ὅτι κανένα γένος ἀπὸ τὶς παλαιὲς γενεές, ἤγουν ἀπὸ Τουρα-
χάνηδες, μηδὲ Μιχαλογλῆδες, μηδὲ Βρενέζηδες, νὰ μὴν κάμουνε μπεγλερ-
μπέηδες, μηδὲ βεζυρπασάδες, μόνε φλαμπουριαραῖοι νὰ γίνωνται ἀπάνω
734 εἰς τὶς ἀγκιγίδες, ἤγουν εἰς τοὺς καβελλαραίους, ὁποὺ εἶναι χρεῶστες νὰ
φ. 50r πηγαίνουσι | εἰς τὸν πόλεμον ἀπλήρωτοι καὶ παγαίνουσι μπροστέλλα· καὶ
τοὺς αὐτοὺς φλαμπουριάρους νὰ τοὺς ὁρίζῃ ὁ μπεγλέρμπεης. Εἶναι καὶ ἄλλη
μία γενεά, ὡσὰν αὐτούς, τοὺς λέγουσι Μαλεκόκηδες. Ὅλες οἱ αὐτὲς γενεὲς

---

714 πόλεμος χρηανοὺς *734 ἤγουν* iteratum in cod. delevi *735 ἀπλήρωτοι* ex corr. cod.

---

1. Πβ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 133 ἑπ.: «Ὁ Μουρὰτ τοσοῦτον φίλος ἦν τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς ἡδονῆς καὶ ἐκορέσθη τοσοῦτον τῆς βασιλείας καὶ τοῦ πολέμου, ὥστε μετὰ τὴν πανώλεθρον μάχην τῆς Βάρνης ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τοὺς ἐν Μαγνησίᾳ τερπνοὺς κήπους καὶ τὰ ἀνάκτορα».

εἶχανε ὀλπίδα νὰ βασιλέψουσι, ἀμμὴ διὰ τὸ ὄνειρο τοὺς ἐπήρανε τὴν μεγάλην ἐξουσίαν, ὁποὺ εἶχασιν πρωτύτερα [1].

(124,16-124,23). *Καὶ περάσοντας ὀλίγος καιρὸς ἐθυμήθη ὁ Λουνυάδης τὸν τζακισμὸν καὶ τὴν ντροπή, ὁποὺ τοῦ ἔκαμε ὁ σουλτὰν Μουράτης εἰς τὴν Βάρνα τῆς Οὐγγαρίας, ὁποὺ τὸν ἐνίκησε εἰς τὸν πόλεμον, δὲν ἠμπόρειε νὰ πομονευτῇ καὶ τότε ηὗρε καιρό, ὁποὺ ὁ σουλτὰν Μουράτης ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἐγίνη ντερβίσης εἰς τὴν ἔρημο* [2]. *Τότε ἐμάζωξε φουσσᾶτα δυνατά, Οὔγγαρους, Μποέμους* [3]. *Καὶ ὁ Γεώργιος, ὁ δεσπότης τῶν Σερβίων* [4], *ἔδιδε λόγο τοῦ Τούρκου εἰσὲ ὅ,τι ἔκαμνε ὁ Λουνυάδης, ὡσὰν δημηγέρτης, καὶ ἐγέλα καὶ μία μερέα καὶ ἄλλη.*

(122,10-123,6). *Τότε, ὡς τὸ ἔμαθαν οἱ Τοῦρκοι, ἐφοβήθησαν πολύ, καὶ τοῦτο διατὶ ὁ βασιλέας τους ὁ Μεχεμέτης ἤτονε παιδὶ δεκατρίων χρονῶν καὶ ἄμαθος τοῦ πολέμου. Καὶ οἱ πασάδες, ὁ βιζύρης ἔστειλε κρυφὰ μαντᾶτα εἰς τὸν σουλτὰν Μουράτη, ὁποὺ ἤτονε ντερβίσης, ὅτι νὰ μὴν κάμῃ ἀλλέως, μόνε νὰ ἀφήσῃ τὸ ντερβισᾶτο καὶ νὰ ῥυθῇ εἰς τὴν βασιλεία του, ὅτι : «ἐσηκώθη ὁ Λουνυάδης, ὁ ἐχθρός σου, ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία καὶ ἔρχεται ἀπάνω μας». Ἐτούτη τὴν βουλὴ τὴν ἔδωσε ὁ Ἀλῆ πασᾶς βιζύρης, χωρὶς θέλημα τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη* [5]. *Ἀμμὴ ὕστερα, ὡσὰν τὸ ἔμαθε ὁ Μεχεμέτης, ἐπικράθη, πὼς ἐμήνυσε τοῦ πατρός του καὶ δὲν ἄφησε νὰ πάγῃ, λέγει, νὰ δείξῃ τὴν ἀντρεία του, καλὰ καὶ ἤτονε παιδί· καὶ ἐφοβάτονε καὶ τοῦτο, μήπως καὶ μετανοήσῃ ὁ γέρος καὶ μεταπάρῃ τὴν βασιλείαν. Λοιπὸν ἦρθε ὁ σουλτὰν Μουράτης καὶ πρωτύτερα, πρὶν νὰ σώσῃ εἰς τὴν Ἀνδριανόπολι, ὁ*

---

1. Περὶ τοῦ ἀναφερομένου ὀνείρου τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β΄ ὁ Χαλκοκονδύλης οὐδὲν λέγει.

2. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 149.

3. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β΄, σελ. 149 : «Ὁ Οὐνυάδης ὡδήγησε τὸν ἄριστον καὶ λίαν ἐξησκημένον στρατόν, ὃν ποτε παρέταξεν ἡ Οὐγγρία, συγκείμενον ἐκ πλειόνων ἢ εἴκοσι καὶ τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν, ὧν οἱ μὲν ὀκτακισχίλιοι Βλάχοι ὑπὸ τὸν Δάνον, κατασταθέντα ὑπὸ τοῦ Οὐνυάδου βοϊβόνδαν τῆς Βλαχίας ἀντὶ τοῦ Δρακούλη, οἱ δὲ δισχίλιοι Γερμανοὶ καὶ Βοημοὶ ὁπλῖται· μετὰ τῆς δυνάμεως ταύτης διαβὰς τὸν Ἴστρον κατὰ τὴν γέφυραν τοῦ Τραϊανοῦ παρὰ τὸν Ἅγιον Σεβερῖνον εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σερβίαν ἐχθρικῶς, ἐπειδὴ ὁ δεσπότης, τηρῶν ἀκριβῶς τὴν πρὸς τὸν Μουρὰτ συνθήκην, ἀπεποιήθη συνεκστρατεῦσαι».

4. Δηλ. ὁ Γεώργιος Βράγκοβιτς, ἡγεμὼν τῆς Σερβίας.

5. Πβ. Χάμμερ, ἐνθ' ἀν., Β΄, σελ. 134 : «Ὁ μέγας βεζύρης Χαλήλ, ὁ βεγλέρβεγης Οὐζγοὺρ καὶ ὁ Ἰσὰκ Πασᾶς ἔπεμψαν εἰς Μαγνησίαν τὸν συνάρχοντα Σαριτζὲ Πασᾶν, ὅπως προσκαλέσῃ τὸν Μουρὰτ ἵν' ἀναλάβῃ τὸ δεύτερον τὸν οἴακα τῆς κυβερνήσεως. Ἡ δέησις αὐτῶν ἀμελητὶ εἰσηκούσθη· διότι ὁ Μουρὰτ ἐνόησεν, ὅτι ὁ βραχίων τοῦ δωδεκαετοῦς υἱοῦ οὐκέτι ἦν ἱκανὸς κραταιός, ὅπως ἄρξῃ τοῦ βασιλείου, ὅπερ ἔμελλέ ποτε τοσοῦτον αὐξήσειν ὡς δορικτήτωρ· διὸ ἀνέλαβε τὸ τρίτον τὴν βασιλείαν, ἣν δὶς ἐκ φιλησυχίας καὶ φιληδονίας κατέλιπε».

760 *Ἀλῆ πασᾶς ὁ βιζύρης ἐπῆρε τὸ βασιλιόπουλλο καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὸ κυνήγι μακρέα, διὰ νὰ ἐμπῇ ὁ σουλτὰν Μουράτης* [1]. *Καὶ οὕτω ἐγίνη. Καὶ ὁ Μεχεμέτης δὲν ἤξερε ἐτοῦτα. Καὶ ὡσὰν ἐγύρισε καὶ ἔμαθε, πὼς ἐκάθησε ὁ γέρος, δὲν εἶχε τί κάμῃ καὶ ἐδιάβη καὶ τὸν ἐπροσκύνησε καὶ ἐφίλησε τὸ χέρι του.*
φ.50v (124,16 ἐπ.). *Καὶ τότε ὁ σουλτὰν Μουράτης ἐμάζωξε τὰ φου|σσᾶτα του* [2].
765 *Καὶ ἔμαθε, πὼς ὁ Λουνυάδης ἤρθε εἰς τοὺς κάμπους τοῦ Κοσσόβου* [3]. *Τότε ἐδιάβη καὶ ὁ Μουράτης μὲ ἑκατὸν πενῆντα χιλιάδες φουσσᾶτο καὶ ἐτεντώσανε κοντὰ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Καὶ τὴν δευτεροημέρα ἑτοιμάστησαν εἰσὲ*

---

760 βασηλιώπουλο

---

1. Πβ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 135 : «Ὁ νέος Μωάμεθ ἀντήλλαξε πρὸς τὸν πατέρα πρόσωπον καὶ τόπον, καθότι οὗτος μὲν ἀπῆλθεν εἰς Μαγνησίαν, ὁ δὲ Μουρὰτ εἰσῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν. Ὁ Σαγανὸς Πασᾶς, ὁ τὰ μάλιστα πάντων δυνάμενος, ἐπέμφθη εἰς Βαλίκεσιρ, ὅπως βιώσῃ ἐν ἡσυχίᾳ, ὁ δὲ Χαμὶλ Πασᾶς ἀνέλαβεν αὖθις ὡς μέγας βεζύρης τὴν προτέραν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν. Οὗτος ἦν ὁ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ προσκαλέσας τὸν πρῴην αὐτοῦ κύριον, ἵνα στρατηγήσῃ αὖθις τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ τούτου ἕνεκα πορευθεὶς πρὸς ὑπάντησιν αὐτοῦ καὶ ὁ τότε τὰ μέγιστα συντελέσας εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς τρίτης βασιλείας. Ἡ πρὸς τὸν Μουρὰτ καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν διπλῆ αὕτη ὑπηρεσία οὐχ ὑπελαμβάνετο τοιαύτη ὑπὸ τοῦ εἰς Μαγνησίαν πεμφθέντος διαδόχου, καὶ κατέλιπε βαθεῖαν ἀγανάκτησιν ἐν τῇ ἤδη μνησικάκῳ καὶ φιλοδόξῳ καρδίᾳ τοῦ νέου ἡγεμόνος, τοῦ ἐν διαστήματι ἐνιαυτοῦ δὶς ἤδη γευσαμένου Ταντάλου δίκην τῆς βασιλείας».

2. Βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 135 : «Τὸ τρίτον ὁ Μουρὰτ ἀναλαβὼν τὴν ὑπάτην ἐξουσίαν κατεῖχε κατὰ τὸν ὑπόλοιπον αὐτοῦ βίον τὸν χαλινὸν αὐτῆς καὶ τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους τοῦ πορθητοῦ. Τὸ βλέμμα αὐτοῦ ἦν ἐστραμμένον μόνον πρὸς μεσημβρίαν τῆς πάλαι ἐν Εὐρώπῃ αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου, πρὸς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἀλβανίαν, ὅπου στρέφομεν ἤδη τὴν ἡμετέραν προσοχήν. Πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα, τὸν διὰ τῆς παρορμητικῆς αὐτοῦ ἐπιστολῆς προκαλέσαντα τὴν δυστυχῆ ἐκστρατείαν τῆς Βάρνης, ἀποκατέστη αὖθις ἡ εἰρήνη εὐθὺς μετὰ τὴν πανώλεθρον μάχην· ἀλλὰ τότε ἡ αὐτοκρατορία περιωρίζετο μόνον ἐν τοῖς πέριξ τῆς πρωτευούσης καὶ ἐντὸς τοῦ μακροῦ ἀναστασιείου τείχους, ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν εἰρήνη περιελάμβανε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ δεσπότας τῆς Πελοποννήσου».

3. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 150 : «Ἐπὶ τοῦ Κοσσυφοπεδίου, δοξασθέντος πρὸ πεντήκοντα καὶ ἐννέα ἐτῶν ἐπὶ τῇ νίκῃ Μουρὰτ τοῦ Α' καὶ ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, δολοφονηθέντος ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Καβιλόβιτς, ὁ Οὐνυάδης ὠχυρώθη μεσοῦντος τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς (τοῦ ἔτους 1448). Ὁ τοῦ Μουρὰτ στρατός, συγκείμενος ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, διέβη διὰ τριῶν ἡμερῶν τὸν Σιτνίτζαν, διερχόμενον διὰ μέσου τῆς πεδιάδος. Ὁ Οὐνυάδης, ἀντὶ τοῦ περιμεῖναι τοὺς Ἀλβανοὺς ἐπικούρους ἐν τοῖς χαρακώμασι, κατέλιπε τὸ στρατόπεδον καὶ διελθὼν τὸν Σιτνίτζαν παρὰ τὴν κώμην Βρόδον ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸν ἐχθρόν. Γραϊά τις ἐκ Σερβίας θρηνοῦσα προεῖπεν αὐτῷ τὴν ἧτταν ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ, διανύσαντος τρεῖς ἡμέρας πρὸς διάβασιν τοῦ ποταμοῦ, ἐν ᾧ ὁ οὐγγρικὸς στρατὸς διέβη αὐτὸν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. Ὁ Μουρὰτ ἔπεμψεν ὀκτὼ πρέσβεις, προτείνων καὶ πάλιν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ὁ Οὐνυάδης δὲν ἤκουσε».

πόλεμον. Καὶ τὸ φουσσᾶτο τῆς Ρούμελης ἐμπῆκε πρῶτα εἰσὲ πόλεμον· καὶ τὸ φουσσᾶτο τῆς Ἀνατολῆς ἐστέκετόνε κοντὰ μὲ τὸν σουλτὰν Μουράτη. Καὶ
770 *οἱ Ρουμελιῶτες ἐπολεμούσανε ἀνδρειωμένα.*

(Ἐδῶ ἐλλείπανε καμπόσα φύλλα τοῦ πρωτοτύπου [1] καὶ δὲν ἔχω τὸ τέλος τοῦ σουλτὰν Μουράτη [2] ὁ δέκατος) [3].

---

1. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ ἀφήγησις περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Β' διακόπτεται ἀποτόμως, λόγῳ ἀπωλείας φύλλων τινῶν τοῦ χειρογράφου τοῦ πρωτοτύπου. Πάντως τὰ φύλλα ταῦτα δὲν ἦσαν πολλά, πρέπει δὲ νὰ περιελάμβανον τὴν ἱστόρησιν τῆς συγκρούσεως Οὐνυάδου καὶ Μουρὰτ παρὰ τὸ Κοσσυφοπέδιον καὶ τὴν ἦτταν τοῦ πρώτου, τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνόδου τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου καὶ τέλος τοῦ θανάτου τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β' (Χαλκοκονδύλης, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 127,25 - 146,5).

2. Ὁ Μουρὰτ ἀπέθανε ἐν ἔτει 1451. Περὶ τοῦ θανάτου βλ. Χάμμερ, ἔνθ' ἀν., Β', σελ. 163 : «Ἐτελεύτησε τὸν βίον ὁ Μουρὰτ ἀπόπληκτος κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἕνατον ἔτος τῆς ἡλικίας ἐν δείπνῳ, ἐν ᾧ μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ ἐνετρύφα ἐπὶ νήσου τῆς λίμνης τῆς Ἀδριανουπόλεως».

3. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι τὸ παρὸν χειρόγραφον δὲν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως γραφὲν πρωτότυπον, ἀλλ' ἀντίγραφον γενόμενον βραδύτερον παρ' ἀγνώστου τινὸς ἀντιγραφέως.

Ἀγηζίλαος, 488, 492, 568, 597, 607. Εἶναι ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Λαδίσλαος ὁ Α' (1440 - 1444), διαδεχθεὶς τὸν Ἀλβέρτον τὸν Ε' (πβ. Χαλκοκονδύλην : Λαδίσλαος). Ὁ χρονογράφος μας ἀποκαλεῖ ἐπίσης Ἀγηζίλαον καὶ τὸν βασιλέα Λαδίσλαον τὸν Β' (1490 - 1516)· πβ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἡ βασιλεία τῶν Τούρκων σουλτάνων Βαγιαζὴτ Β' καὶ Σελὴμ Α', ἔνθ' ἀν., σελ. 445.

Ἀγκῶνα, 333, ἡ πόλις τῆς Ἰταλίας Ἀγκών.

Ἀθήνα, 147, 520, 521, 632, 645.

Αἶμος, 437, τὸ ὄρος Αἶμος.

Αἶνος, 50, πόλις τῆς Θράκης.

Ἀκαρνανία, 150. (bis, 187)

Ἀλαμανία, 222, 401, 412, 502, 527, 618, ἡ Γερμανία.

Ἀλαμᾶνος, 414, ὁ κάτοικος τῆς Ἀλαμανίας.

Ἀλβανίτης, 161, 162, 164, 166, 169, 176, 341, 342 (βλ. καὶ Ἀρβανίτης).

Ἀλῆς πασᾶς, 754, 760, βιζύρης τοῦ σουλτάνου Μουράτ τοῦ Β' (βλ. Χαλκοκονδύλην : Χαλίλης ὁ Πραΐμεω).

Ἀλῆς πασᾶς, 311 (βλ. Χαλκοκονδύλην : Ἀλίης ὁ Βρενέζεω).

Ἀλιδέρης, 192, ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας (βλ. Χαλκοκονδύλην : Ἀλισούριος).

Ἀλμπέρτος, 233, 238, 245, ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Ἀλβέρτος ὁ Ε' (1437 - 1439), διάδοχος τοῦ βασιλέως Σιγισμόνδου. Βλ. σελ. 191, σημ. 2.

Ἀναιτωλικόν, 143, τὸ Αἰτωλικὸν (τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας). Ἄλλαι ὀνομασίαι Ἀντελικό, Νατολικό, Ἀνατολικό.

Ἀνατολή, 62, 66, 109, 127, 337, 343, 355, 398, 463, 467, 471, 506, 531, 540, 551, 612, 713, 744, 769.

Ἀνδριανούπολι, 11, 60, 189, 272, 292, 323, 436, 627, 711, 759.

Ἀρανίτης, 289, 296, 299, 327, ὁ Ἀριανίτης Κομνηνὸς (βλ. καὶ Κομνηνὸς Ἀρανίτης).

Ἀρβανίτης, 312, 315, 335 (βλ. καὶ Ἀλβανίτης).

Ἀρβανιτία, 305, 312.

Ἄργιος, 676, Βούλγαρος, ἀνελθὼν πρῶτος ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Ἐξαμιλίου. Ὁ Χαλκοκονδύλης ὀνομάζει αὐτὸν Χιτήρην, Τριβαλλὸν τὸ γένος. Βλ. σελ. 207, σημ. 2.

Ἄργος, 693, ἡ πόλις τῆς Πελοποννήσου.

Ἀργυρό, 339, πόλις τῆς Μακεδονίας (βλ. Χαλκοκονδύλην : Ἀργυροπολίχνη).

Ἄρτα, 149.

Ἄτζα, 277, πόλις τῆς Βοσνίας (πβ. Χαλκοκονδύλην : Γαΐτια).

Ἀτζιάβολος Νέρης, 521, 632, Νέριος ὁ Β', δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς γνωστῆς οἰκογενείας τῶν Acciaiuoli τῆς Φλωρεντίας.

Ἀτζιάβολος [Ρενιέρης], 146, δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς γνωστῆς οἰκογενείας τῶν Acciaiuoli τῆς Φλωρεντίας.

Βάκρινα, 278, Οὔκρινας, παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ Σαύου.

Βάρνα, 555, 714, 742, ἡ γνωστὴ πόλις τῆς Βουλγαρίας.

Βασιλικά, 694, κώμη τῆς Κορινθίας, ἡ ἀρχαία Σικυών.

Βασκάπο, 374, ἡ Βασάζη. Ὁ Χαλκοκονδύλης δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα.

Βενετζάνος, 134, 139, 163, 288, 325, 329, 696.

Βενέτικος, 697.

Βλαχία, 173, 359, 367, 420, 545.

Βλάχος, 361, 363, 604.

Βοστίτζα, 695, Βοστίτσα εἶναι ἡ μεσαιω-

νικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως Αἰγίου καὶ τῆς περὶ αὐτὴν περιοχῆς (ὁ Χαλκοκονδύλης γράφει Αἴγιον).
Βουλγαρία, 186, 423, 490, 494, 546.
Βούλγαρος (ης), 185, 217, 676.
Βρανᾶς Ἰωάννης, 257, 261, 267, ὑπερασπιστὴς τῆς πόλεως τοῦ Βελιγραδίου (βλ. Χαλκοκονδύλην : Ἀλίης ὁ Βρενέζεω).
Βρενέζηδες, 732 (οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν οἰκογένειαν Βρενέζη· βλ. Χαλκοκονδύλην : Βρενέζης).

Γαῖτα, 468, ἡ Ἰταλικὴ πόλις Gaeta.
Γαρδενάλες, 400, 502, 532, 541, 557, 616, ὁ καρδινάλιος Ἰουλιανὸς Καισαρίνης (Giulio Cesarini).
Γεώργης, 297, 304, 308, 309, 312, 318, 320, 327, 330, Γεώργιος Καστριώτης (1403 - 1467), υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, ὁ ἐπικληθεὶς Ἰσκενδὲρ Βέγης ἢ Σκεντέρμπεης (βλ. Σκεντέρης).
Γεώργης ὁ Μποῦγος, βλ. Μποῦγος Γεώργης.
Γεώργιος, ὁ δεσπότης τῶν Σερβίων, 745, Γεώργιος Μπράνκοβιτς ἢ Βράγκοβιτς, υἱὸς τοῦ Βούκ, ἀνακηρυχθεὶς δεσπότης τῆς Σερβίας, ὡς διάδοχος τοῦ θείου του Στεφάνου Λαζάροβιτς (1427 - 1456).
Γεώργιος τῆς Ράσιας, 225. Ὁ Γεώργιος Βράγκοβιτς (βλ. ἀνωτέρω, Γεώργιος, ὁ δεσπότης τῶν Σερβίων).
Γρηγόριος, 247, υἱὸς τοῦ Γεωργίου Βράγκοβιτς.

Δεκέμβριος, 441.
Δέπας, 336, 338, ἀρχηγὸς τῶν Ἀλβανῶν.
Δύσι, 15, 66, 464, 466, 531, 540.

Ἑξαμίλι(ον), 156, 160, 396, 637, 646, 648, 709, χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας.
Ἔπαχτο, 697, ἡ Ναύπακτος.
Ἑρμέν, 350 (βλ. Ἑρμεστάτ).
Ἑρμεστάτ, 351, Χέρμανστατ (Ἑρμανούπολις), πόλις τῆς Τρανσυλβανίας. Βλ. καὶ λ. Τζιμπίν.
Εὐγένιος, 528, ὁ πάπας Εὐγένιος ὁ Δ΄ (1431 - 1447).
Εὐρώπη, 531.

Ἤπειρος, 164, 165.
Ἡράκλεια, 393, πόλις ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου (βλ. Χαλκοκονδύλην : Ποντοηράκλεια).

Θεόδωρος, 635, βλ. Παλαιολόγος Θεόδωρος.
Θηβαῖος, 706, 707.
Θήβα, 644, 706.

Ἱερόν, 127, πόλις τῆς Ἀσίας, παρὰ τὴν Προποντίδα.
Ἰκόνιο, 196, 197, 203, 208, 212, πόλις τῆς Καραμανίας.
Ἰσᾶς, 275, 280, 281, 282, 283, 290.
Ἰσμαήλ, 213, 214, ἡγεμὼν τῆς πόλεως Σινώπης (βλ. Χαλκοκονδύλην : Ἰσμαήλης).
Ἰωάννης ὁ Βρανᾶς, βλ. Βρανᾶς Ἰωάννης.
Ἰωάννης Καστριώτης, βλ. Καστριώτης Ἰωάννης.
Ἰωάννινα, 144, 153.

Καλλίπολι, 8, 9, 12, 16, 34, 51, 52, 54, 55, 67, 93, 97, 463, 466, 539, 551, 554, ἡ γνωστὴ πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου, πρώτη εὐρωπαϊκὴ πόλις, περιελθοῦσα εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων τῷ 1357.
Καραγγιάς, πασᾶς, 144, ἀρχηγὸς τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β΄ ἐν Εὐρώπῃ (βλ. Χαλκοκονδύλην : Καρατζίας).
Καραμανία, 123, 191, 194, 195, 337, 398, 471, 507.
Καραμανίτης, 199, ὁ κάτοικος τῆς Καραμανίας.
Καραμάνος, 207, 344, 507, 510.
Καράμπεης, 449, 452, 478, 482 «βέγης τῆς παρ' Ὀλύμπῳ Ἀδριανουπόλεως, κηδεστὴς τοῦ σουλτάνου καὶ ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου βεζύρη Χαλήλ». Ὡς παρατηρεῖ ὁ Χάμμερ, Β΄, σελ. 617, σημ. NB : «Ἐκ πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε εὑρισκομένων κολοβώσεων τουρκικῶν ὀνομάτων ἡ μᾶλλον ἀλλόκοτος καὶ δυσεξή-

γητός ἐστιν ἡ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μαχμοὺτ Τζελεπῆ, γυναικαδέλφου τοῦ Μουράτ, εἰς Καραμβὸν παρὰ Καλλιμάχῳ καὶ τῷ ἀντιγράψαντι αὐτὸν Βονφινίῳ, ὃς μεταβάλλει καὶ τὸν Κασιμβέγην εἰς Χασάν. Οἱ μεταφρασταὶ τοῦ Χαλκοκονδύλη παρέλαβον ἐκ τοῦ λατινικοῦ κειμένου τοῦ Καλλιμάχου καὶ Βονφινίου τὸν Καραμβὸν τοῦτον, εἰ καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ οὐδὲν τοιοῦτον εὑρίσκεται».

Κάρλος, 146, Κάρολος Τόκκος, ἡγεμὼν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, σύζυγος τῆς θυγατρὸς τοῦ Νερίου Ἀτζιαβόλου (βλ. Χαλκοκονδύλην : Κάρουλος).

Κασὶμ πασᾶς, 452, στρατηγὸς τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Β' (βλ. Χαλκοκονδύλην : Χασίμης).

Κασταμονία, 214, ἡ Κασταμονή, πόλις ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Παφλαγονίας.

Καστριώτης Ἰωάννης, 289, 292, πατὴρ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, τοῦ ἐπικληθέντος Σκεντέρμπεη.

Κομνηνός, 238, Ἀρανίτης, ὁ Ἀριανίτης Κομνηνός, κυρίαρχος τῆς μεσημβρινῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τοῦ Ἄφου μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (βλ. καὶ σελ. 193, σημ. 3).

Κόρινθος, 661.

Κόσσοβον, 765, ἡ πεδιὰς τοῦ Κοσσόβου, τὸ Κοσσυφοπέδιον.

Κουτούγερος, 287, βλ. σελ. 193, σημ. 2.

Κωνσταντῖνος, 636, 651, βλ. Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος.

Κωνσταντινούπολι, 103, 124, 462, 634.

Λάζαρος, 247. Ἐνταῦθα ὁ χρονογράφος ὑπονοεῖ τὸν Γεώργιον Βράγκοβιτς· βλ. σελ. 191, σημ. 5.

Λαντίσλαος, 557, ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Λαδίσλαος· βλ. καὶ Ἀγηζίλαος.

Λαράντα, 197, πόλις τῆς Καραμανίας (βλ. Χαλκοκονδύλην : Λάρανδα).

Λέμνος, 6. ἡ νῆσος Λῆμνος.

Λεχία, 413, 599, ἡ ἐπὶ τουρκοκρατίας ὀνομασία τῆς Πολωνίας.

Λέχος, 603, ὁ κάτοικος τῆς Λεχίας.

Λοπάτικον, 80, λίμνη ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ (βλ. Χαλκοκονδύλην : Λοπάδιον).

Λουνυάδης, 360, 364, 368, 370, 372, 377, 381, 386, 404, 430, 442, 446, 457, 477, 481, 484, 487, 542, 560, 567, 602, 604, 607, 620, 622, 740, 746, 753, 765, ὁ Γιάννος Οὐνυάδης, ὁ γνωστὸς ἐθνικὸς ἥρως τῆς Τρανσυλβανίας, ἀγωνισθεὶς ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Τούρκων (πβ. Χαλκοκονδύλην : Ἰαγὸς Χωνιάτης). Τὸ ὄνομα Λουνυάδης προῆλθε πιθανῶς ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ l'Unyadi.

Μάϊος, 413.

Μαλεκόκηδες, 737 (οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν οἰκογένειαν Μαλεκόκη).

Μάρτιος, 465.

Μαύρη θάλασσα, 214, 392.

Μεζηθρᾶς, 397, ἡ γνωστὴ μεσαιωνικὴ πόλις καὶ τὸ κάστρο τοῦ Μυστρᾶ.

Μετζέτ, 350, πόλις τῆς Τρανσυλβανίας.

Μεχεμέτ, πασᾶς, 345, 356, στρατηγὸς ἐπὶ Μουρὰτ τοῦ Β' (βλ. Χαλκοκονδύλην : Μεζέτης).

Μεχεμέτης, 1, 28 157, ὁ σουλτάνος Μεχμὲτ ὁ Α' (1413 - 1421), πατὴρ τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β'. Περὶ τῆς βασιλείας του βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἡ βασιλεία τῶν σουλτάνων Μουρὰτ Α', Βαγιαζὴτ Α', Μουσουλμάνου, Μουσᾶ καὶ Μεχμέτ, ἔνθ' ἀν., σελ. 249 - 254.

Μεχεμέτης, 717, 719, 749, 755, 761, υἱὸς τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β', ὁ βραδύτερον σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β' ὁ Πορθητής.

Μίγγες, 646 ἢ Μιγγίαι (βλ. Χαλκοκονδύλην καὶ Χάμμερ, Β', 138) ἡ παρὰ τὸν Ἰσθμὸν πόλις Παγαί.

Μιχαλογλῆδες, 732 (οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν οἰκογένειαν Μιχάλογλη, ὅπερ βλ. κατωτέρω).

Μιχάλογλης, 104, στρατηγὸς τοῦ σουλτάνου Ἀμουρὰτ τοῦ Β' (βλ. Χαλκοκονδύλην : Μιχαλόγλης).

Μοράβας, 426, ποταμὸς τῆς Σερβίας.

Μοραΐτης, 680, 688, 689.

Μορέας, 160, 162, 163, 176, 178, 181, 396, 516, 636, 639, 640, 661, 680,

682, 684, 687, 693, 701, 703, 705, 706, 708.
Μουράτης, 3, 5, 10, 14, 22, 26, 42, 43, 49, 51, 67, 68, 73, 74, 75, 77, 81, 86, 88, 94, passim, ὁ σουλτάνος Μουρὰτ ὁ Β' (1421 - 1451, μέ τινα διαλείμματα).
Μουσταφᾶς, 5, 13, 29, 31, 40, 48, 50, 53, 56, 60, 61, 64, 70, 75, 77, 78, 82, 84, 89, 91, 92, 94, 96, ὁ Ντζουζμὲ-Μουσταφᾶς, ὁ δῆθεν υἱὸς τοῦ Βαγιαζὴτ τοῦ Α', πάππου τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β', ὅστις, συνεπείᾳ συμφωνίας μετὰ τοῦ Μεχμὲτ τοῦ Α', ἐκρατεῖτο αἰχμάλωτος ἐν Λήμνῳ.
Μουσταφᾶς, 13, 122, 129, 192, υἱὸς τοῦ Μωάμεθ τοῦ Α', νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Β' (ἐσφαλμένως ἐν στίχ. 18 ἀναγράφεται υἱὸς τοῦ Μουράτ). Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του εὑρίσκετο ἐν Καραμανίᾳ.
Μπαγιαζήτης, 6, 13, 19, 20, 58, 59, 148, ὁ σουλτάνος Βαγιαζὴτ ὁ Α'.
Μπαγιαζήτης πασᾶς, 29, ἀπεσταλμένος τοῦ Μουσταφᾶ πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Βυζαντίου.
Μπελιγράδι, 254, 256, τὸ Βελιγράδιον.
Μπογδανία, 359.
Μπόγδανος, 361, ὁ κάτοικος τῆς Μπογδανίας.
Μποέμος, 745, ὁ κάτοικος τῆς Βοημίας.
Μποργόνια, 538, ἡ Βουργουνδία.
Μπόσινα, 275, 280, 286, ἡ Βοσνία.
Μποῦγος Γεώργιος, 405, ὁ Γεώργιος Βοῦλκος (βλ. Χαλκοκονδύλην), δεσπότης τῆς Σερβίας. Ἐνταῦθα ὁ χρονογράφος ὑπονοεῖ τὸν Γεώργιον Βράγκοβιτς.
Μπουδοῦνι, 417, ἡ πρωτεύουσα τῆς Οὐγγαρίας Βούδα (βλ. Χαλκοκονδύλην : Μπούδη).

Νέρης ὁ Ἀτζιάβολος, βλ. Ἀτζιάβολος Νέρης.
Ντούναβις, 226, 229, 236, 255, 279, 353, 362, 389, 418, 420, 423, 545, ὁ ποταμὸς Δούναβις.

Οὔγγαρα, 348, κάστρο τῆς Τρανσυλβανίας.
Οὐγγαρία, 228, 233, 239, 244, 245, 246, 250, 252, 253, 346, 349, 402, 417, 428, 484, 501, 508, 519, 523, 526, 613, 615, 622, 631, 714, 742, 753.
Οὔγγαρος, 253, 402, 410, 562, 564, 577, 582, 595, 597, 605, 619, 716, 745, ὁ κάτοικος τῆς Οὐγγαρίας.
Οὐρκάμ, 517, υἱὸς τοῦ Τουραχὰν (βλ. Χαλκοκονδύλην : Ὀμάρης).

[Παλαιολόγος] Θεόδωρος, 783, Θεόδωρος ὁ Β', ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ΙΑ', δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ (1407 - 1443).
Παλαιολόγος ['Ιωάννης], 30, 117, 155. Πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Ζ' (ὑπό τινων ἀναγραφομένου καὶ ὡς Η') (1425 - 1448), ὅστις ἐβασίλευσε μετὰ τοῦ πατρός του Μανουὴλ τοῦ Β' (1391 - 1425), ὃν ὁ χρονογράφος ὀνομάζει «ὁ γέροντας βασιλεὺς» (βλ. στίχ. 53, 60).
[Παλαιολόγος] Κωνσταντῖνος, 785, 802, υἱὸς τοῦ Μανουὴλ τοῦ Β', ὁ κατόπιν αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ ΙΑ'.
Πάπας, 334, 401, 458, 465, 528, 541, 544, ὁ Πάπας Εὐγένιος ὁ Δ' (βλ. λέξ.).
Πάτρα, 695, 699.
Πατρινός, 695.
Πόλι, 12, 30, 64, 105, 106, 112, 155, 166.
Πόρτα, 215, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη.
Πρασοβόν, 347, ὄρος τῆς Τρανσυλβανίας (Μπράσο ἢ Κρόνστατ. Βλ. Χαλκοκονδύλην : Πρασοβός).
Προῦσα, 3.
Προφήτης, 667, ὁ Μωάμεθ.

Ράσια, 225, 406, περιοχὴ τῆς Σερβίας καὶ ὁλόκληρος ἡ Σερβία. Ράσκα (Ρασκία ἢ Ρασ(σ)ία) εἶναι ἡ ὀνομασία τῆς πρώτης σερβικῆς ἡγεμονίας, ἥτις κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τοῦ ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Νεμάνια ἱδρυθέντος βασιλείου τῶν Σέρβων.
Ρόδος, 205.
Ρούμελη, 15, 57, 104, 345, 546, 612, 768.
Ρουμελιώτης, 770.
Ρώμα, 333, ἡ Ρώμη.

Ρωμαῖος, 4, 18, 23, 45, 49, 54, 71, 74, 76, 83, 85, 92, 106, 113, 120, 121, 128, 132, passim, Ρωμιός, Ἕλλην.

Σάβας, 226, 255, 279, Σαῦος ἢ Σάος, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Παννονίᾳ (Νοτιοσλαβίᾳ).
Σαλονίκη, 134, 243, 520, ἡ Θεσσαλονίκη.
Σαμπατὶν -ίνος, πασᾶς, 358, 362, 369, στρατηγὸς τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β΄ (βλ. Χαλκοκονδύλην : Σαβατίνης).
Σάνταλος, 287, Στέφανος Σάνταλος (βλ. Χαλκοκονδύλην : Σανδάλης), εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Σάνταλ Χράνιτς, βοεβόδας Στέφανος Βοῦκτσιτς (1435-1466), πρῶτος ἰθαγενὴς ἡγεμὼν τῆς ἀπὸ τοῦ τίτλου αὐτοῦ ὀνομασθείσης Ἐρζεγοβίνης (σλαυ. Ἐρζεγοβίνα = δουκᾶτον).
Σαράγι, 211.
Σεγεμπίν, 487, 488, ἡ Σεγεδίνη.
Σέρβια, ἡ, 475.
Σέρβια, τά, 475, 491, 497, 621, 642, 643, 745.
Σιγισμόντος, 222, 232, ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας καὶ Γερμανίας Σιγισμοῦνδος.
Σιδεροβία, 228, 237, 239, 242, 244, 248, 422, πόλις τῆς Σερβίας παρὰ τὸν Δούναβιν, ἡ Σεμένδρια (ἢ Σεμένδρα) καὶ Σμεντέροβον ἢ Σπενδέροβον (ἢ Σπενδερόβη) καλουμένη.
Σινώπιον, 213, ἡ Σινώπη, πόλις τῆς Παφλαγονίας.
Σκαμνί, 273, 626, 711, τὸ Διβάνιον.
Σκεντέρης, 300, 326· βλ. Γεώργης (Καστριώτης).
Σκλαβουνία, 277, ἡ Σλαβονία.
Σμύρνη, 63.
Σοφία, 422, 423, 424, ἡ γνωστὴ πόλις τῆς Βουλγαρίας.
Στέφανος, 239, 247, υἱὸς τοῦ Γεωργίου Βράγκοβιτς.
Στέφανος Σάνταλος, βλ. Σάνταλος Στέφανος.
Στρασαλβάνια, 346, 347, 349, ἡ Τρανσυλβανία.
Στρασαλβάνιος, 360.

Ταμερλάνος, 19, ὁ γνωστὸς τουρκοτάταρος κατακτητὴς (1336 - 1405).
Τζερμιάνο, 202. Προφανῶς ὁ ἄγνωστος χρονογράφος κάμνει σύγχυσιν πρὸς τὸν ἡγεμόνα *Κερμιανὸν* (πβ. Χαλκοκονδύλην : Κερμιανὸς καὶ Χάμμερ, Β΄, σελ. 73, Κερμιάν).
Τζιμπίν, 348, μητρόπολις τῆς Τρανσυλβανίας (βλ. Χαλκοκονδύλην : Σιβίνιον). Εἶναι ἡ πόλις Χέρμανστατ (Ἑρμεστὰτ) ἐκ τῆς λατινικῆς ὀνομασίας Cibinium. (Ὁ Δοῦκας καλεῖ ταύτην Ζιπήνιον).
Τζούανις, 63, ἄρχων τῆς Σμύρνης (βλ. Χαλκοκονδύλην : Ζουναῖτης).
Τιμπίσκο, 236, 419.
Τουδέσκος, 413, Γερμανός.
Τουραχάν(ης), 159, 164, 167, 168, 178, 339, 395, 518, 658, 692, 700, 702, ὁ γνωστὸς στρατηγὸς τοῦ Μουρὰτ τοῦ Β΄ καὶ βραδύτερον τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β΄.
Τουραχάνηδες, 731 (οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν οἰκογένειαν Τουραχάνη).
Τουρκία, 566.
Τούρκικος, 371, 429, 676.
Τοῦρκος, 17, 46, 52, 55, 124, 141, 200, 204, 230, 231, passim.
Τράκια, 438, ἡ Θράκη (ἰταλ. Tracia).
Τραπεζόντα, 391, 394, ἡ Τραπεζοῦς.

Φέρρα, 653, ἡ πόλις Σέρραι τῆς Μακεδονίας (βλ. Χαλκοκονδύλην : Φερραί).
Φιλιππόπολι, 435, ἡ γνωστὴ πόλις Φιλιππούπολις παρὰ τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἕβρου.
Φιορεντῖνος, 522, Φλωρεντῖνος (ἐκ τοῦ ἰταλ. Fiorentino).
Φράγκος, 521, 544.
Φράντζα, 413, ἡ Γαλλία.
Φραντζέτζος, 414.
Φράρος, 615.

Χριστιανός, 141, 258, 414, 438, 457, 480, 513, 532, 534, 537, 557, 562, passim.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΝ

ἀγάπη, 39, 41, 92, 117, 121, 155, 156, 216, 217, 284, 285, 293, 295 passim
ἀγαπῶ, 38
ἀγκίγης, 734
ἄγνωστος, 182
ἅγριος, 658
ἄδειος, 87
ἀδυναμίζω, 176
ἀζάπης, 87, 90
ἀκαρτερῶ, 168, 200, 236, 281, 572
ἀλάτι, 421
ἀλάφι, 718
ἄλογο, 314, 378, 379, 384, 445, 563, 589, 609, 617, 718
ἄμαθος, 750
ἀμάχη, 218
ἀμμή, 24, 39, 46, 61, 96, 98, 107, 112, 116, 119, 128 passim
ἀμπασσαδόρος, 30
ἀναγκάζω, 382
ἀναθρέφω, 193
ἀνακατώνω, 581
ἀναμένω, 87, 132
ἀνάμεσα, 256
ἀνάμεσον, 253
ἀνανδρεία, 686
ἀναπαύω, 273
ἀνδραγαθία, 630
ἀνδρεία, 46, 595
ἀνδρειωμένα, 700, 770
ἀνδρειωμένος, 24, 114, 257, 297, 301, 312, 447, 582, 587, 654
ἀνδρείως, 608
ἀνεβαίνω, 674
ἄνθρωπος, 7, 94, 100, 151, 199, 207, 294, 461, 468, 486, 588, 592, 597, 629 638
ἀνιψιός, 35, 60, 88, 540
ἀνοικτός, 547
ἀντάμα, 373
ἀντιμοιβή, 103
ἀντιστέκω, 114, 137, 161, 230, 259, 282, 291, 657, 663, 700
ἀντρεία, 757
ἀπεζός, 587, 638, 678
ἀπέραμα, 9, 466, 551
ἀπερνῶ, 23, 56, 62, 89, 97, 128, 158, 190, 226 passim
ἀπεσταλμένος, 401
ἀπηδῶ, 391, 430, 450
ἀπιστῶ, 178
ἀπλήρωτος, 416, 735
ἁπλώνω, 244, 647
ἀποθαίνω, 1, 145, 221, 232, 245
ἀποκλείω, 231, 271, 339
ἀπόκρισι, 307
ἀπολύω, 503
ἀπόξω, 259, 264
ἀποφασίζω, 410
ἄπραγος, 73
ἀργά, 628
ἀρέσω, 503
ἁρμάδα, 390, 391, 538
ἅρματα, τά, 565, 578
ἁρματώνω, 168, 329, 379, 465, 638
ἀρχιερεύς, 227
ἄρχοντας, 11, 15, 227, 661, 677, 682, 704
ἀσήμι, 491, 563
ἄσπρος, 577, 724
ἀτός, 12, 317, 376, 655
ἀφανίζω, 291, 299
ἀφέντης, 33, 63, 123, 145, 147, 186, 191, 194, 203, 267, 280, 286, 295 passim
ἀφεντία, 31, 147, 207, 220, 286, 298, 303, 335
ἀφορισμός, 536
ἀφορμή, 25, 260, 518

βάλτος 609
βάνω, 9, 43, 84, 126, 182, 222, 265, 268, 365, 378, 380, 384 passim

βασιλέας -εύς, 10, 15, 22, 23, 24, 27, 30, 36, 40, 41, 47, 48 passim
βασιλεία, 2, 4, 32, 37, 38, 102, 221, 223, 233, 244, 253 passim
βασίλειο, 25, 45, 176, 299
βασιλεύ, 37, 245, 416, 457, 462, 491, 634
βασιλεύω, 59, 729, 730, 738
βασιλόπουλλο, 760
βγαίνω, 1, 76, 77, 85, 168, 221, 227, 281, 319, 397, 416 passim
βγάνω, 241, 407, 724, 725
βεβαιώνω, 101, 500
βεβαίωσις, 32
βεζυρπασᾶς, 733,
βία 627
βιζύρης, 750, 754, 760
βιός, 321
βλάπτω, 113, 206
βλέμμα, 658
βολά, 569
βολεύω, 547
βοτάνι, 268
βουλή, 39, 72, 129, 220, 366, 435, 565, 754
βούλομαι, 587, 682
βουνό, 99, 195, 197, 347, 421, 436, 558, 574, 584
βραδύ, τό, 81
βρίζω, 658

γάμος, 190, 642
γαρδενάλες, βλ. πίνακα ὀνομάτων
γελῶ, 118, 747
γεμίζω, 142
γενεά, 225, 731, 737
γένος, 730, 731
γέροντας, 40
γέρος, 4, 299, 758, 762
γέρων, 46
γιαλός, 80, 91, 276, 649, 656
γιαννιτζάραγας, 188
γιαννιτζάρος, 46, 109, 114, 138, 340, 376, 671, 692
γληγορύτερα, 243
γλυτώνω, 341, 389, 606, 621, 707, 715
γνωρίζω, 567
γραφή, 266, 532
γροικῶ, 439, 480, 594
γυαλίζω, 565
γυναῖκα, 188, 210, 622
γυναικάδελφος, 275
γυρεύω, 68, 70, 95, 343
γυρίζω, 39, 163, 174, 181, 272, 306, 322, 353, 397, 444, 454 passim
γῦρος, 710

δάκρυ, 403
δακτυλίδι, 724, 727
δάκτυλο, 725, 726
δειλιάζω, 364
δείχνω, 561, 564, 627, 758
δένω, 485, 487
δεξιά, 375
δεσπότης, 225, 227, 240, 247, 474, 480, 497, 621, 640, 641, 643, 651, 745
δευτεροημέρα, 767
δέχομαι, 57, 125, 304, 333
δημηγερσία, 137
δημηγέρτης, 746
διαβάζω, 180, 611
διαβαίνω, 12, 50, 56, 61, 62, 97, 98, 99, 104, 106, 120 passim
διαγουμία, 399, 408
διαγουμίζω, 89, 105, 138, 181, 194, 290, 336, 367, 371, 386, 397, 509
διαλαλημός, 126
διαλέγω, 654
διαλεκτό, 445
διαλλάζω, 726
διαλύω, 728
δίκαιο, 492
διώχνω, 72, 118, 530
δοῦκας, 289, 290, 521, 537, 632, 645
δουλεύω, 210, 310
δρόμος, 447
δρυμῶνας, 441
δύναμι, 224, 282, 325, 596, 661
δυναμώνω, 23, 314, 461

ἐβγαίνω, 491
ἐβγάλλω, 421
ἐδικός, 207, 491, 564
ἐκδικειέμαι, 360
ἐλεεινός, 680
ἐλεύτερος, 378, 445
ἐλευτερώνω, 496, 519

ἐμπαίνω, 278, 477, 546, 639, 708, 761
ἐμποδίζω, 551
ἐναντίος, 8, 42, 49, 82
ἔννοια, 446, 557
ἐντύνω (ἐνδύνω), 577, 723
ἔξοδο, 409
ἐξουσία 166, 739
ἐπίλοιπος, 108, 207, 257, 600, 614, 689, 694, 701
ἔρημος, 744
ἑτοιμάζω, 74, 102, 274, 315, 319, 374, 467, 472, 504, 537, 571 passim
ἑτοιμασία, 472
εὐλογία, 458
ἔχθρα, 406
ἐχθρός, 23, 461, 598

ζερβός, 376, 693
ζημία, 202
ζωντανός, 171, 433, 451

ἤγουν, 531, 649, 731, 734
ἠξέρω, 93, 252, 474, 522, 762

θαρρεύω, 600
θαρρῶ, 567
θάρσος, 365
θεῖος, 35, 67
θέλημα, 248, 329, 412, 542, 663, 754
θεωρία, 564
θεωρῶ, 574
θρόνος, 322
θυγατέρα (θεγατέρα), 146, 187, 210, 622, 642, 649
θυμοῦμαι, 731, 740
θωρῶ, 88

ἱερωμένος, 544, 615
Ἱμπασσαδόρος, 487
Ἱμπεραδόρος, 401, 412; 502, 527, 542, 618

καβαλλικεύω, 444, 655
καβελλαραῖοι, 734
καβελλάρος (ης), 426, 431, 543, 576, 587, 609, 638
κάθημαι, καθίζω, 2, 4, 10, 48, 232, 721, 762
καίω, 183, 269
κακά, 474
κακό, 94, 133, 361
κακοφαίνομαι, 310, 527, 528
κακῶς, 316
καλοκαίρι, 274, 317, 410, 712
κάμπος, 168, 281, 577, 558, 765
καμπόσος, 71, 158
κάμωμα, 561
καπετάνιος, 256, 618
καπετάνιος, πρῶτος, 177, 368
καράβι, 140
καρδία, 591
καστέλλι, 326, 380, 483, 498
κάστρο, 145, 147, 198, 230, 249, 262, 277, 338, 341, 347, 348, 350, 399 passim
καταπάνω, 185, 191, 193, 213, 220, 224, 235, 252 passim
καταπιάνω, 18
κατασκευή, 129
κατασφάζω, 313, 354, 385, 451
κατατρέχω, 387, 718
κάτεργο, 9, 325, 465, 468, 541, 551
κερδίζω, 321, 553
κεφάλι, 610
κινδυνεύω, 715
κίνδυνος (κίνδυνα), 43, 567, 631
κλείω, 440
κληρονομῶ, 36
κόβω, 90, 137, 142, 170, 172, 239, 342, 425, 610, 678, 680, 687, 690
κοιτάζω, 373
κόκκαλο, 170
κομμάτι, 130
κοντάρι, 611
κοντραμίνα, 267
κόσμος, 2
κουρουμπάνι, 690
κράζω, 5, 206, 234, 263, 287, 641, 717, 727
κρατῶ, 71, 111, 135, 218, 463, 466, 533, 539, 593
κρύο, 441
κρυφά, 605, 750
κρυφός, 447
κτίζω, 157, 261, 516
κτυπῶ, 673
κυνήγι, 760
κύρ, 635

λαβώνω, 321
λαός, 25, 58, 199
λεγάτος, 402
λευτερώνω, 499
λήμνα, 80
λιμιῶνας, 140
λογῆς, 202, 670
λογιάδες, οἱ, 728
λόγος, 2, 46, 65, 76, 77, 85, 221, 266, 365, 660, 746
λουμπάρδα, 107, 112, 672
λουμπαρδέα (λουμπαρδία), 260, 351
λυποῦμαι, 211

μάγγανο, 668
μάγος, 728
μαζώνω, 60, 102, 126, 167, 170, 177, 223, 233, 251 passim
μαθαίνω, 26, 59, 97, 98, 166, 185, 199, 205 passim
μακρέα, 423, 761
μαντᾶτο, 73, 750
μαντατοφόρος, 27, 64, 69, 71, 73, 75, 78, 118, 120 passim
μάστορας, 263
μάχη, 43, 519, 536, 549, 635
μεγαλώνω, 220, 244, 300
μεγαλώτατος, 25
μελίσσι, 674
μέλλω, 230
μετανοῶ, 758
μεταπαίρνω, 758
μεράζω, 374, 377
μερέα, 9, 28, 44, 45, 68, 79, 111, 328, 331, 377, 383, 400, 440 passim
μέρος, 57, 91, 93, 104, 276, 353, 378, 387, 393, 496, 501, 644, 694
μερτικό, 370
μεσίτης, 477
μετρῶ, 37
μηνῶ, 756
μικροπαλληκαρόπουλλο, 719
μιλῶ, 13, 14, 605
μίνα, 264, 268, 269, 271
μινέρα, 490
μόνε, 34, 47, 76, 87, 201, 237, 283, 309, 415, 443, 456, 569 passim
μπαίνω, 125, 140, 162, 193, 265, 279, 367, 383
μπεγλερμπέης, 732, 736
μπέης, 307, 339, 452
μπροστέλλια, 735

νησί, 6
νικῶ, 21, 36, 38, 42, 67, 175 passim
ντελῆς, 580
ντερβισᾶτο, 752
ντερβίσης, 716, 721, 744, 751
ντροπή, 741
νύφη, 189

ξαναδυναμώνω, 598
ξανοίγω, 426, 427
ξάφνου, 340
ξένος, 141
ξετρέχω, 625
ξημερώνει, 88

ὀλπίδα, 738
ὀλπίζω, 132, 662
ὀμμάτι, 241, 407
ὁμονοιάζω, 473
ὀμπρός, 104, 443, 501
ὀμπροστάς, 172
ὄνειρο, 722, 728, 731, 738
ὄνομα, 415
ὀνόματι, 29, 63, 79, 146, 192, 241, 335, 676
ὄντα, 37
ὄξω, 27, 164, 178, 397, 665
ὄργανο, 575
ὁρίζω, 30, 51, 139, 145, 149, 152, 203, 204, 212, 288, 289, 298, 305 passim
ὁρισμός, 358
ὅρκος, 489, 500, 532, 534, 548
ὄρνεο, 579
ὀρφανός, 148

παγαίνω (πηγαίνω), 10, 48, 73, 95, 97, 133, 151, 179, 220, 222 passim
παιγνίδι, 670
παιδί, 14, 32, 479, 497, 757
παίζω, 669
παίρνω, 17, 20, 51, 72, 115, 119, 127, 136, 143, 144 passim
παλάτι, 11
πάπας, βλ. πίνακα ὀνομάτων

παραδίνω, 130, 201, 202, 203, 247, 261, 357, 662, 720
παρακάλεσι, 536
παρακαλῶ, 65, 402, 405, 409, 460, 568
παραμπρός, 57
πασᾶς, 29, 128, 144, 159, 164, 283, 290, 311, 315, 345, 350, 351, 358, 366 passim
πατέρας (πατρός), 28, 40, 153, 250, 691, 756
πατρικός, 36, 303
πατῶ, 456
παύω, 116, 456, 630
πεθερός, 212
πέρα, 88
περιλαβαίνω, 495, 707
περίσσος, 409
περνῶ, 8, 10, 99, 127, 135, 154, 162, 184, 389 passim
πετρώδης, 276
πέφτω, 609
πιάνω, 47, 90, 98, 171, 240, 242, 407, 428, 451, 589, 653, 660, 680, 688, 689, 698
πικραίνω, 116, 357, 755
πιστεύω, 85, 549, 723
πίστι, 415
πλάγι, 574, 584
πλακώνω, 341
πλεούμενο, 140, 332, 392, 552, 684
πλῆθος, 381, 566, 596, 651, 672
πληρωμή, 415, 553
πλούσος, 188
πλοῦτος, 44
πνίγω, 100, 130, 392
πόδι (κατὰ πόδι), 95, 179
ποκάμισο, 577, 579
πολεμικό, 575, 670
πολεμῶ, 19, 35, 37, 50, 61, 103, 107, 112, 113, 114, 116 passim
πομονεύω, 743
πονηρία, 480
πουλῶ, 138
πουρνό, 445
πρᾶμα, 18
πράσινος, 579
πριντζιπος, 63, 146, 213
προσκύνισμα, 721
προσκυνῶ, 52, 53, 58, 149, 206, 666, 710, 763
προφήτης, 724, βλ. καὶ πίνακα ὀνομάτων
πρωτότυπο, 771
πρωτύτερα, 17, 19, 21, 739, 759
πύργος, 171
πωλῶ, 133

ραγιᾶς, 711
ρεμπελεύω, 359, 360
ρῆγας, 488, 622
ρίζα, 197
ρίχνω, 259, 718
ροῦχο, 314
ρωμέϊκο, 287

σαΐττα, 266
σαλιβάρι, 589
σηκώνω, 86, 143, 184, 190, 212, 292, 317, 335, 403, 470, 508, 702, 752
σημάδι, 669
σημεῖο, 561
σίγουρος, 456
σίδερο, 379, 565
σιμώνω, 109, 647
σκάβω, 264, 265, 267
σκάλα, 674
σκάνταλο, 252
σκιάζω, 282, 352, 607
σκλαβία, 105, 138, 240, 367, 408, 701
σκλαβόπουλλο, 480
σκλάβος, 478, 496, 498, 681, 709
σκλαβώνω, 142, 342, 388, 679, 699
σκληρός, 276, 438
σκοινί, 131
σκοτώνω, 270, 351, 352, 434, 583, 590, 603, 616, 619, 620, 718
σμίγω, 169, 279, 313, 319, 380, 574, 581, 645
σουλτὰν (-ος), 1, 2, 5, 10, 14, 19, 20, 22, 28, 29, 31 passim
σταματῶ, 591
στανιό, 591
στέκω, 65, 91, 115, 165, 197, 215, 229, 237, 255, 362, 419 passim
στενὸς (τὰ στενά), 8, 438, 439, 463, 465
στένω, 201

στέργω, 16, 53, 55, 152, 156, 174, 188, 211, 214, 216 passim
στερεό, 489
στερεώνω, 92, 102, 365, 515, 524
στολίζω, 563
στρέττο, 539
σύβασι, 160
συμμαζώνω, 101, 357
συναπαντῶ, 12
συνήθεια, 131
συνθήκη, 485
συνορεύω, 276, 346
σύνορο, 34, 326, 456
συντρέχω, 460
σύντροφος, 31
σύρνω, 612
συχαιρεύω, 459, 632
σύχυσι, 246
συχωρεμένος, 534
συχώρεσι, 457, 544
σφαγή, 383
σφάζω, 387, 388, 432
σώνω, 78, 180, 354, 362, 386, 388, 419, 437, 555, 610, 678, 700, 759

τάζω, 15, 28, 66, 150, 293, 409, 410, 461, 462, 469, 715, 721
τάξιμο, 44
ταχύ, 82, 88
τελειώνω, 334
τείχιον, 106, 110, 112, 113
τέντα, 87, 89, 111, 386, 453, 617
τεντώνω, 78, 110, 235, 761
τζακίζω, 162, 169, 313, 320, 356, 393, 529, 536, 549, 582, 585, 595
τζακισμός, 94, 616, 741
τζελεπῆς, 32
τιμή, 125, 207, 262, 301
τιμῶ, 262, 307, 629
τοῖχος, 156, 160, 260, 396, 516, 638, 648, 656, 664, 668, 670, 671, 673, 675, 677
τοξότης, 379
τοπικός, 387
τόπος, 56, 99, 150, 153, 163, 194, 200, 204, 223, 235 passim
τουφέκι, 107
τραβῶ, 558
τριγυρίζω, 559
τρομάζω, 601
τροφή, 442
τρυπῶ, 264
τυφλώνω, 241, 407
τύχης, 133

υἱός, 2, 5, 6, 13, 40, 58, 148, 210, 215, 228, 240, 247 passim
ὑπαγαίνω (ὑπηγαίνω), 278, 697
ὕπνος, 432
ὑποτάσσομαι, 296
ὕστερα, 755
ὑστέροις, ἐν, 183
ὕστερος, 24
ὑστέρου, 623

φάγι, 443
φαμελία, 332
φιλῶ, 763
φλαμπουριαραῖοι, 733
φλαμπουριάρης, 433, 736
φλάμπουρο, 676
φλωρί, 33, 134, 285, 409, 462, 469, 483
φόβος, 689
φοβοῦμαι (ᾶμαι), 523, 625, 685, 748, 757
φορά, 571
φόρεμα, 724
φόρτωμα, 321
φουρτούνα, 392
φουσσᾶτο, 20, 61, 64, 74, 79, 81, 102, 104, 108, 109, passim
φράρος, 615
φρόνιμος, 18
φρονιμώτατος, 23
φτειάνω, 637
φτερούγα, 379, 579
φυλάγω, 139, 229, 336, 637, 657
φυλακή, 7, 517, 654
φυλή, 414
φυλάκτορας, 256
φυλαμένος, 683
φωνάζω, 81
φωτία, 182, 268, 666

χαίρω, 486
χαλῶ, 20, 41, 145, 156, 160, 260, 511, 673
χάνω, 25, 207, 606, 617, 685, 727

χαρά, 626, 720
χαράτζι, 150,174,187,215,219,525,704,705
χάρι, 629
χαρίζω, 67, 70
χεῖλος, 229, 255, 420
χειμῶνας, 340, 441, 659
χειρότερος, 133, 570
χοντρός, 379, 384
χρεία, 18, 43, 436
χρεώστης, 734
χρόνος, 100, 124, 151, 174, 187, 284, 500, 525, 704, 719, 749
χρυσάφι, 563
χωρίζω, 576, 691
χώρα, 26, 56, 125, 139, 142, 149, 196, 198, 208, 232 passim
χωρίον, 105, 181, 348, 709

ψάλλω, 666
ψηλός, 195
ψυχή, 690

ὥρα, 602